

Nr 11

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kommunal beredskap m. m.

Genom en den 19 december 1963 dagtecknad proposition, nr 4 år 1964, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll,

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till lag om kommunal beredskap,

dels, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1. lag om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m. och
2. lag om ändring i civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74).

I samband med propositionen har utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

- 1) de likalydande motionerna nr 216 i första kammaren av herr *Enarsson* och nr 270 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Tumhult *m. fl.*, samt
- 2) de likalydande motionerna nr 648 i första kammaren av herr *Gustafsson*, *Nils-Eric*, *m. fl.*, och nr 787 i andra kammaren av herr *Johansson* i Dockered *m. fl.*

De vid propositionen fogade författningsförslagen är av följande lydelse.

Förslag
till
L a g
om kommunal beredskap

Häri genom förordnas som följer.

Vissa kommunala uppgifter under civilförsvarsberedskap

1 §.

Kommun är under civilförsvarsberedskap skyldig att i de hänseenden, i vilka kommunen är verksam för kommunens egna medlemmar eller dem som eljest äro bosatta i kommunen, utöva verksamhet jämväl till förmån för sådan befolkning från annan kommun, som till följd av krigsskada, utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande utomordentliga förhållanden tagit uppehåll inom kommunen. Härvid skola dock gälla de begränsningar, som följa av att vistelsen i kommunen icke är avsedd att fortgå, när de utomordentliga förhållandena upphört, eller av föreskrifter, vilka meddelats i eller med stöd av lag eller författning, avsedd att tillämpas under nämnda förhållanden.

2 §.

Det åligger kommun under civilförsvarsberedskap att bistå den som till följd av krigsskada eller utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande utomordentliga förhållanden blivit i behov av särskilt bistånd, i den mån hans behov icke skola tillgodoses genom civilförsvarets försorg eller enligt särskild lag eller författning genom annan än kommunen. Vid kommuns biståndsverksamhet skall särskilt tillses att behoven av bostad och uppehälle bliva tillgodosedda samt att vård eller tillsyn beredes den, som är i behov därav.

Skyldighet som i första stycket sägs åvilar den kommun, i vilken den hjälpbehövande uppehåller sig annat än tillfälligt.

3 §.

Såvitt gäller den som till följd av krigsskada eller utrymning lämnat sin bostad inträder den i 2 § stadgade skyldigheten för kommun, då den hjälpbehövande efter anvisning av civilförsvaret eller på annat sätt blivit in-

kvarterad inom kommunen. Har inkvartering skett i förläggning, som civilförsvaret upprättat för vårdbehövande, skall dock, i den mån förläggningen ej utgör specialinternat som kvarstår under särskild huvudman, ansvaret för driften övergå till kommunen först en vecka efter det civilförsvarsmyndighet anmält till kommunen att förläggningen tagits i bruk. På framställning av kommunen äger länsstyrelsen, om särskilda skäl föreligga därtill, förordna att kommunens övertagande av ansvaret för förläggningen skall anstå under ytterligare högst en vecka.

4 §.

Enligt föreskrifter, som Konungen meddelar, är kommun under civilförsvarsberedskap skyldig att registrera befolkning, som till följd av krigsskada eller utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande utomordentliga förhållanden lämnat sin bostad och uppehåller sig i kommunen annat än tillfälligt.

5 §.

Kommun, varifrån utrymning sker, är under civilförsvarsberedskap skyldig att, i den mån förhållandena medgiva det, lämna bistånd åt kommun, där befolkning från utrymningskommunen inkvarteras i större omfattning. Biståndet skall särskilt avse tillhandahållande av personal och utrustning för verksamheten för de inkvarterade. Enas ej kommunerna om biståndet, äger länsstyrelsen i det län, där utrymningskommunen är belägen, förordna därom.

Blir till följd av krigsskada, inkvartering av utrymmande eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande utomordentliga förhållanden för totalförsvaret viktig kommunal verksamhet i viss kommun så betungande, att bistånd i verksamheten oundgängligen erfordras, är under civilförsvarsberedskap annan kommun skyldig att efter särskilt förordnande därom tillfälligt lämna sådant bistånd. Om dylikt bistånd förordnar länsstyrelsen i det län, där den biståndslämnande kommunen är belägen.

Planläggning och andra förberedelser

6 §.

Det åligger kommun att redan i fredstid vidtaga de förberedelser, som erfordras för att kommunen skall kunna såväl fullgöra sina uppgifter enligt 1, 2 och 4 §§ samt 5 § första stycket denna lag som upprätthålla eller utöva annan för totalförsvaret viktig verksamhet, vilken åligger kommunen enligt särskild lag eller författning.

Kommun, som ombesörjer distribution av gas, värme, vatten eller elektricitet eller ombesörjer renhållning eller ansvarar för samfärdsleder, kommunikationer eller avlopp eller som utövar annan därmed jämförlig verksamhet, skall även vidtaga förberedelser för att verksamheten i erforderlig omfattning skall kunna återupptagas efter krigsskador.

Efter länsstyrelsens förordnande är kommun skyldig att vidtaga med hänsyn till planlagd inkvartering i kommunen erforderliga särskilda anordningar eller förberedelser för vattenförsörjningen och den allmänna hälsovården.

Förberedelserna skola anpassas efter de förhållanden, som kunna förutses komma att råda i kommunen, allteftersom civilförsvarets planer för utrymning och inkvartering verkställas. Såvitt avser förberedelser enligt andra stycket skola förberedelserna ske under beaktande jämväl av den risk för krigsskador, för vilken verksamheten kan antagas vara utsatt.

7 §.

Finner länsstyrelsen det erforderligt med hänsyn till beredskapsuppgifternas omfattning eller betydelse i viss kommun, att dennas förberedelser redovisas i särskild plan, skall kommunen efter länsstyrelsens förordnande upprätta och antaga sådan plan samt underställa länsstyrelsen denna för godkännande.

Länstyrelsen äger förordna om revision av kommunala beredskapsplaner, då det påkallas av ändrade förhållanden.

Uppgifternas handhavande

8 §.

Uppgift som enligt denna lag ankommer på kommun under civilförvarsberedskap skall, därest uppgiften motsvarar eller i huvudsak motsvarar fredstida kommunal uppgift, fullgöras av det kommunala organ, på vilket uppgiften ankommer i fredstid.

9 §.

Uppgift som kommun skall fullgöra under civilförvarsberedskap och som saknar motsvarighet i fredstid skall, i den mån föreskrifter för uppgiftens handhavande ej meddelats i särskild lag eller författning, handhavas av en beredskapsnämnd.

Kommun äger tillsätta särskild beredskapsnämnd. Beredskapsnämnd må tillsättas redan i fredstid.

Där särskild beredskapsnämnd ej inrättas, skall kommunens styrelse vara beredskapsnämnd; kommun dock obetaget att uppdraga åt annat kommunalt organ att vara beredskapsnämnd.

10 §.

Ledamöter och suppleanter i särskild beredskapsnämnd väljas av kommunens fullmäktige till det antal fullmäktige bestämma. Antalet ledamöter må dock icke vara under fem. Valet skall vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat. Sker ej val av suppleanter proportionellt, skall tillika bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

I fråga om beredskapsnämnd i annan kommun än Stockholm skall därjämte vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande kommunens styrelse ävensom i 45 § andra och tredje styckena samma lag i fråga om där avsedd nämnd äga motsvarande tillämpning, dock att det ej är erforderligt att protokoll upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

Beträffande beredskapsnämnd i Stockholm skola, utöver vad i första stycket sägs, bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm äga tillämpning, varjämte skall gälla vad stadsfullmäktige med iakttagande av stadgandena i sagda lag föreskriva. Protokoll behöver dock ej upptaga annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

11 §.

Under civilförsvarsberedskap äger kommun övergå till krigsorganisation. Om beslut, varigenom kommun övergått till krigsorganisation eller återgått till fredstida organisation, skall länsstyrelsen ofördröjligen underrättas.

I kommuns krigsorganisation skola ingå kommunens styrelse och sådana förvaltande och verkställande kommunala organ i övrigt, vilka fullgöra med försvarsberedskapen sammanhängande uppgifter.

Då kommun övergått till krigsorganisation, ankommer ledningen av den kommunala beredskapsverksamheten på kommunens styrelse. Denna äger meddela kommunens nämnder och andra organ, dock ej fullmäktige, föreskrifter rörande verksamhetens inriktning och bedrivande samt fördela kommunens tillgångar i fråga om personal och utrustning mellan de i krigsorganisationen ingående organen alltefter uppkommande behov. Av styrelsen utsedd företrädare äger närvara vid och deltaga i överläggningarna inom kommunalt organ, som ingår i krigsorganisationen.

Om överflyttning av uppgifter, som tillkomma viss kommunalmyndighet, till annan sådan myndighet stadgas i lagen med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.

12 §.

Finner länsstyrelsen under civilförsvarsberedskap att kommun bör övergå till eller bibehålla krigsorganisation, äger länsstyrelsen förordna därom.

13 §.

Kommunens styrelse skall övervaka att erforderlig planläggning sker och övriga nödvändiga förberedelser vidtagas för den kommunala verksamheten i krig eller vid krigsfara. Det åligger styrelsen eller det kommunala organ, som kommunen bestämmer, att genom anvisningar till planläggande organ sörja för att erforderlig samordning kommer till stånd mellan de olika verksamhetsområdena.

14 §.

Inom varje län åligger det länsstyrelsen att följa tillämpningen av denna lag. Länsstyrelsen skall därvid tillse att såväl förberedelsearbetet som själva verksamheten bedrivs på ett ändamålsenligt sätt samt samordnas med annan beredskapsplanläggning och försvarsverksamhet.

Under civilförsvarsberedskap äger länsstyrelsen, om det anses oundgängligt för samordning av försvarsansträngningarna, meddela kommun föreskrift i avseende å verksamhetens bedrivande och inriktning.

Kostnaderna för verksamheten m. m.

15 §.

För kostnad som kommun fått vidkännas för åtgärd enligt 6 § tredje stycket äger kommunen erhålla statsbidrag med två tredjedelar eller den större del av kostnadens belopp som Konungen medgiver, allt i den mån kostnaden kan anses skälig.

Innan medel finnas tillgängliga för beräknat statsbidrag, må skyldighet för kommun att vidtaga åtgärd enligt 6 § tredje stycket ej göras gällande mot kommunen.

16 §.

Har kommun jämlikt 7 § upprättat särskild plan, som godkänts av länsstyrelsen, och äro planläggningskostnaderna att anse som betungande för kommunen, utgår ersättning av statsmedel med skäligt belopp.

17 §.

Vad i 42 § civilförsvarslagen är stadgat om ordningen för fastställande och utbetalning av statsbidrag för kommunala civilförsvarsåtgärder skall äga motsvarande tillämpning i fråga om ersättning enligt 15 och 16 §§ denna lag.

18 §.

För kostnader, som under civilförsvarsberedskap uppkomma för kommun till följd av verksamhet för inkvarterad befolkning från annan kom-

mun, ävensom för kostnader, som föranledas av påbjuden utrymning eller annan omflyttning av befolkningen inom den egna kommunen, skall ersättning utgå av statsmedel.

Kommun äger av länsstyrelsen utfå förskott å ersättning som avses i första stycket.

19 §.

Kommun, som jämlikt 5 § andra stycket lämnat annan kommun bistånd, är berättigad till ersättning härför.

Ersättningen skall utgå av statsmedel och utgivas av den länsstyrelse som förordnat om biståndet.

Särskilda bestämmelser

20 §.

Underlåter kommun att fullgöra skyldighet, som åvilar kommunen enligt denna lag eller enligt föreskrift som meddelats med stöd av denna, äger länsstyrelsen, om rättelse ej vinnes på annat sätt, förelägga kommunen lämpligt vite eller ock i kommunens ställe vidtaga den åtgärd, som skyldigheten avser, samt i den mån kommunen icke är berättigad till ersättning av statsmedel för åtgärden uttaga kostnaden för denna av kommunen.

21 §.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen.

Under civilförsvarsberedskap äger myndighet, som meddelat beslut enligt denna lag, förordna att beslutet omedelbart skall lända till efterrättelse.

22 §.

Konungen meddelar närmare bestämmelser för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1964.

Inrättar kommun särskild beredskapsnämnd, skall val av ledamöter, som första gången förrättas, avse tiden intill utgången av året näst efter det, då allmänna val av kommunens fullmäktige äga rum första gången efter den tidpunkt från och med vilken ledamöterna blivit valda. Vad nu sagts skall ej äga tillämpning beträffande beredskapsnämnd i Stockholm.

Förslag

till

L a g**om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m.**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Kommer riket i krig, skola bestämmelserna i 2—9 §§ träda i tillämpning. Då kriget upphört, förordnar Konungen senast före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, att bestämmelserna icke vidare skola tillämpas; dock skall vad nu sagts ej gälla i den mån bestämmelserna alltjämt skola äga tillämpning på grund av förordnande enligt andra eller tredje stycket.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan, huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett gillat av riksdagen, är det förfallet. Upphör krigsfaran, upphäver Konungen meddelat förordnande inom en månad.

Hava under krig, vari riket befunnit sig, bostäder förstörts i större omfattning, äger Konungen med riksdagens samtycke förordna, att vad i 2—9 §§ stadgas skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga tillämpning.

2 §.

Ägare eller innehavare av byggnad eller del därav är skyldig att för inkvartering upplåta bostad, som civilförsvarsmyndighet eller i lagen om kommunal beredskap omförmäld beredskapsnämnd anvisat för sådant ändamål. Anvisning av inkvarteringsbostad enligt denna lag må meddelas endast den som på grund av utrymning eller krigsskada eller annan krigshändelse icke äger eller icke kan återvända till sitt hem och må ej avse utrymme, som oundgängligen erfordras för inkvarteringsvärden och hans familj eller honom närstående.

Upplåtelse av inkvarteringsbostad medför även skyldighet för inkvarteringsvärden att tillåta den inkvarterade att nyttja sådan inkvarteringsvär-

dens utrustning, som är oundgängligen nödvändig för att den inkvarterades dagliga behov skola kunna tillgodoses.

Anvisning av inkvarteringsbostad må återkallas av civilförsvarsmyndighet eller beredskapsnämnden.

Konungen bestämmer vilka civilförsvarsmyndigheter som skola äga meddela och återkalla anvisning av inkvarteringsbostad.

3 §.

Vägrar ägare eller innehavare av byggnad eller del därav att upplåta inkvarteringsbostad enligt 2 § och kan inkvartering ej komma till stånd med tillämpning av civilförsvarets förfoganderätt, äger beredskapsnämnden förelägga ägaren eller innehavaren att upplåta inkvarteringsbostaden.

I föreläggandet må utsättas vite för underlåtenhet att ställa sig föreläggandet till efterrättelse.

Efterkommes icke föreläggandet inom tid, som föreskrivits däri, äger länsstyrelsen förordna om erforderlig handräckning.

4 §.

För upplåtelse av inkvarteringsbostad enligt denna lag är inkvarteringsvärden berättigad till skäligen ersättning av den inkvarterade, i den mån ersättning ej utgår av statsmedel till följd av ianspråktagande med förfoganderätt.

Om inkvarteringsvärd och inkvarterad ej enas om annat, skall ersättningen beräknas efter de grunder, som fastställts vid civilförsvarets ianspråktagande av inkvarteringsbostaden med förfoganderätt. Har sådant ianspråktagande ej förekommit eller har inkvarteringsförhållandet väsentligt ändrats efter sådant ianspråktagande, skall, om parterna ej enas om ersättningen, denna bestämmas såsom om inkvarteringsbostaden nyttjades efter ianspråktagande med civilförsvarets förfoganderätt.

I fall som avses i andra stycket fastställs ersättningen, om den skall utgå efter taxa, av beredskapsnämnden och eljest av allmän lokal värderingsnämnd, som omförmäles i rekvisitionslagen.

5 §.

Inkvarteringsersättning skall erläggas i efterskott för månad.

Åtnjuter den inkvarterade krigshjälp eller annan social förmån, som utbetalas av inkvarteringskommunen, äger inkvarteringsvärden därav uppbära det belopp, som motsvarar ersättning, vilken jämlikt 4 § tillkommer honom.

6 §.

För skada, som uppkommit å upplåten bostad eller utrustning till följd av upplåtelsen, är den skadelidande, om skadan ej är att anse såsom ringa, berättigad till skälig ersättning av statsmedel.

Anspråk på ersättning prövas och ersättningen gäldas i den ordning som är föreskriven i fråga om ersättning för skada å egendom, vilken tagits i anspråk enligt rekvisitionslagen.

7 §.

Den som driver sjukhus, barnhem, ålderdomshem eller annan vårdanstalt inom område, som utrymmts, är skyldig att utan ersättning tillhandahålla inkvarteringskommunen utrustning, som efter utrymningen icke erfordras för anstaltens verksamhet inom området, för förläggning, i vilken personer från anstalten inkvarterats.

8 §.

Vid tillämpningen av denna lag skall tillses att den, vars rätt beröres därav, icke lider större förfång än som föranledes av omständigheterna.

9 §.

Talan mot beslut av beredskapsnämnd om ersättning, som skall utgå efter taxa, föres genom besvär hos den allmänna lokala värderingsnämnden. Mot annat av kommun meddelat beslut enligt denna lag föres talan genom besvär hos länsstyrelsen; klagan må dock ej föras över anvisning av inkvarteringsbostad.

Talan mot beslut av allmän lokal värderingsnämnd föres hos riksvärderingsnämnden.

Över beslut, som meddelats av civilförsvarsmyndighet enligt denna lag, ävensom över länsstyrelsens eller riksvärderingsnämndens beslut må klagan ej föras.

Av beredskapsnämnd meddelat återkallelsebeslut enligt 2 § eller föreläggande, som meddelats med stöd av 3 §, skall, om så bestämts i beslutet eller föreläggandet, lända till efterrättelse utan hinder av anförda besvär.

10 §.

Konungen meddelar närmare bestämmelser för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1964.

Förslag

till

Lag

om ändring i civilförsvarlagen den 22 april 1960 (nr 74)

Härigenom förordnas att 36 §, 40 § 1 mom., 68 § och 73 § civilförsvarlagen den 22 april 1960 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

36 §.

Inom civilförvarsområde — — — sammanhängande förhållanden.

Då biståndsverksamhet som avses i första stycket övertages av inkvarteringskommunen, skall utrustning, som civilförsvaret anskaffat för verksamheten, i erforderlig omfattning ställas till kommunens förfogande.

40 §.

1 mom. Det åligger kommun att

a) genom sina — — — — — och dylikt;	
b) i enlighet — — — — — i organisationsplanen;	
c) utföra källarmursgenombrott — — — enskilda skyddsrum;	
d) vårda och — — — omförmälda anordningarna;	
e) förvara och underhålla sådan	e) förvara och underhålla sådan
för det allmänna civilförsvarets ord-	för det allmänna civilförsvarets ord-
nings- och bevakningstjänst, brand-	nings- och bevakningstjänst samt
tjänst samt tekniska tjänst anskaf-	brandtjänst anskaffad materiel, som
fad materiel, som icke utgör person-	icke utgör personlig utrustning för
lig utrustning för tjänstegrenarnas	tjänstegrenarnas personal;
personal;	
f) tillhandahålla lämpliga — — — inom civilförsvaret;	
g) svara för — — — kommunal anställning;	
h) under civilförvarsberedskap — — — egendom; samt	
i) å trafikled — — — under mörkläggnig.	

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

68 §.

Civilförsvarschef och — — — hörande civilförsvarsområde.

*Ianspråktagande enligt första stycket av byggnad eller del därav för in-
kvartering av vårdbehövande i sär-
skild förläggning ävensom ianspråk-
tagande av utrustning, som erfordras
för sådan förläggning, må bestå intill
två veckor från det att driften av för-
läggningen upphört att vara en civil-
försvarsuppgift.*

I den mån det prövas nödigt för fullgörande av kommuns skyldigheter enligt 40 § 1 mom. b) och c) att egendom tages i anspråk för kommuns räkning, skall vad i *nästföregående stycke* sägs äga motsvarande tillämpning såvitt gäller egendom, som finnes inom kommunen. Vad sålunda stadgats skall i fråga om utförande av byggnadsanordning och källarmursgenombrott gälla jämväl under tid, då civilförsvarsberedskap icke råder; förfoganderätten må härvid dock endast utövas av länsstyrelsen.

I den mån det prövas nödigt för fullgörande av kommuns skyldigheter enligt 40 § 1 mom. b) och c) att egendom tages i anspråk för kommuns räkning, skall vad i *första stycket* sägs äga motsvarande tillämpning såvitt gäller egendom, som finnes inom kommunen. Vad sålunda stadgats skall i fråga om utförande av byggnadsanordning och källarmursgenombrott gälla jämväl under tid, då civilförsvarsberedskap icke råder; förfoganderätten må härvid dock endast utövas av länsstyrelsen.

73 §.

Har egendom — — — — — ej förutsetts.

Ersättning gäldas, om egendomen tagits i anspråk för kommuns räkning, av kommunen och eljest av staten.

Ersättning gäldas, om egendomen tagits i anspråk för kommuns räkning, av kommunen och eljest av staten. *Vid fortsatt ianspråktagande enligt 68 § andra stycket gäldas ersättningen av staten.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1964.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en reglering i en *lag om kommunal beredskap* av de uppgifter inom totalförsvaret, som skall fullgöras av kommunerna och som icke är specialreglerade i särskild lagstiftning. Uppgifterna hänför sig främst till sådana verksamhetsområden, vilka vid avgränsningen åren 1959 och 1960 av civilförsvarets uppgifter överfördes från detta till de ordinarie samhällsorganen. Omhändertagande i olika hänseenden av utrymd eller krigsdrabbad befolkning efter det inkvarteringen genomförts av civilförsvaret regleras härvid som en kommunal beredskapsuppgift. Tidpunkten för ansvarsövergången från civilförsvaret till inkvarteringskommunen bestämmes närmare. Såsom en kommunal uppgift upptages att registrera befolkning, som tvingats lämna sin bostad.

Vidare föreslås skyldighet för kommun att lämna annan kommun bistånd under civilförvarsberedskap, dels i form av förberett bistånd av utrymningskommun åt inkvarteringskommun, dels såsom improviserat bistånd mellan närbelägna kommuner i situationer med akuta svårigheter.

Skyldighet föreslås åvåla kommunerna att redan i fredstid planlägga och på annat sätt förbereda verksamheten i krig eller vid krigsfara, bl. a. att förbereda reparation av kommunaltekniska anläggningar efter krigsskador. Planläggningsskyldigheten skall gälla generellt och för alla kommunala verksamhetsområden av betydelse för totalförsvaret. Efter länsstyrelsens förordnande skall planerna redovisas.

Särskilda regler föreslås för den kommunala organisationen i krig eller vid krigsfara, vilka ger kommunstyrelsen möjligheter att omfördela kommunens personella och materiella resurser och att ge direktiv för inriktningen av fackorganens verksamhet.

I fråga om kostnaderna föreslås att kommun skall vara berättigad till statsbidrag med minst två tredjedelar av kostnaden för särskild anordning, som kommunen efter länsstyrelsens beslut ålagts vidtaga för att bl. a. trygga de inkvarterades vattenförsörjning. Statsbidrag med skäligt belopp föreslås vidare skola utgå för planläggningskostnaderna, om planerna godkänts av länsstyrelsen och kostnaderna är att anse som betungande. Kostnader i verkställighetsskedet för omhändertagande av inkvarterad befolkning liksom kostnader för lämnat bistånd åt annan kommun föreslås skola helt ersättas av staten.

I en *lag om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m.* föreslås regler, som tryggar de inkvarterades innehav av anvisad bostad. Upplåtelseskyldigheten anknytes till civilförsvarets anvisning men kan också aktualiseras genom anvisning av kommunalt organ.

I lagen föreslås vidare en reglering av inkvarteringsvårdens rätt till ersättning av den inkvarterade ävensom en ordning för bestämmandet av ersättningens storlek, när parterna ej kunnat enas. Den föreslagna ordningen

anknyter till förfarandet vid utövning av civilförsvarets förfoganderätt. Skada som uppstått till följd av inkvarteringen föreslås skola ersättas av statsmedel.

Slutligen föreslås vissa begränsade *följdändringar i civilförsvarlagen*.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1964.

Av propositionen redovisas här endast vad *föredragande departementschefen, statsrådet Johansson*, anfört i sin allmänna motivering och specialmotivering. Beträffande övriga delar av motionen, såsom redogörelse för gällande rätt, för kommunalrättskommitténs betänkande »Kommunal beredskap» jämte författningsförslag, en av särskilt tillkallad sakkunnig utarbetad promemoria med förslag angående befolkningsregistrering under krigsförhållanden och en genom civilförsvarsstyrelsens försorg företagen utredning rörande vattenhygien i krig samt för remissbehandlingen, hänvisas till propositionen.

Motionsyrkandena

I *motionerna I: 216* och *II: 270* har yrkats »att riksdagen måtte antaga det vid proposition nr 4 fogade

F ö r s l a g

till

L a g

o m k o m m u n a l b e r e d s k a p

med följande ändringar:

15 §.

För kostnad som kommunen fått vidkännas för åtgärd enligt 6 § tredje stycket äger kommunen erhålla statsbidrag med 90 procent eller den större del av kostnadens belopp som Konungen medgiver, allt i den mån kostnaden kan anses skälig.

Innan medel — — — mot kommunen.

16 §.

Har kommun jämlikt 7 § upprättat särskild plan, som godkänts av länsstyrelsen, äger kommunen erhålla statsbidrag med 90 procent eller den större del av kostnadens belopp som kan anses skälig.»

I motionerna I: 648 och II: 787 har yrkats

»att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 4, förslag till lag om kommunal beredskap, måtte besluta att statsbidrag må utgå med 90 procent eller större del av kostnad som kommun fått vidkännas för särskild anordning som erfordras för i 6 § andra stycket angivet ändamål, samt för åtgärd enligt 6 § tredje stycket, allt i den mån kostnaden kan anses skäligen, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta författningsförslag som föranledes av ovanstående yrkande».

Vissa riktlinjer för lagstiftningen om kommunal beredskap

Föredragande departementschefen har anfört:

»Efter den avgränsning av civilförsvarets uppgifter, som skedde i samband med att en ny organisation för civilförsvaret fastställdes år 1959, gäller som en ledande princip att civilförsvaret icke skall svara för uppgifter, vilka kan utföras av ordinarie samhällsorgan. Civilförsvarets verksamhet inriktas sålunda numera på — förutom olika förebyggande åtgärder — sådana skadeavhjälpande och räddande insatser, som måste göras i omedelbart samband med krigsskador och som kräver enhetlig ledning. Iståndsättning av skadade anläggningar såsom byggnader, samfärdsleder, gas-, vatten- eller elektricitetsverk eller distributionsnät i anslutning till dessa eller andra anordningar inom det s. k. kommunaltekniska området måste följaktligen ankomma på de ordinarie samhällsorgan, som i fred ansvarar för underhåll och drift av samma anläggningar, dvs. oftast kommunerna. Självfallet skall civilförsvarets resurser dock kunna sättas in till hjälp åt de ordinarie samhällsorganen, om dessa ställs inför övermäktiga uppgifter och resurserna kan friställas från civilförsvarets verksamhet. Ansvar för iståndsättningen ligger härvid icke hos civilförsvaret utan hos de ordinarie samhällsorganen.

I fråga om den del av civilförsvarets förebyggande åtgärder, som utrymningarna representerar, har civilförsvaret likaledes numera en mera operativ inriktning. På civilförsvaret ankommer sålunda att genomföra själva utrymningen och inkvarteringen av de utrymmande, dvs. att leda själva utrymningsrörelsen. Häri ingår att förse de utrymmande med transportmedel, att ordna utspisning under utrymningen, att bereda vårdbehövande vård under förflyttningen, att genomföra tillfällig inkvartering under denna och varaktig inkvartering på bestämmelseorten samt att i övrigt i skilda hänseenden sörja för de utrymmande under utrymningsrörelsen. När denna avstannat genom att de utrymmande nått fram till inkvarteringskommunerna och där erhållit inkvarteringsbostad, vare sig hos enskilda eller — såsom måste bli fallet i fråga om vårdbehövande — i befintliga eller särskilt upprättade internat, har utrymningen passerat sitt operativa skede och de ordinarie samhällsorgan, som har att sörja för att mänskliga be-

hov i olika hänseenden blir tillgodosedda, kan träda till. Verksamheten bland och för de inkvarterade måste i princip bli av samma karaktär som den verksamhet, vilken de ordinarie samhällsorganen bedriver i fråga om den i orten bosatta befolkningen, ehuru de inkvarterades hjälpbehov och problem i övrigt måste förutses få helt andra proportioner än den fasta befolkningens. Verksamheten från samhällets sida i detta läge till hjälp för de inkvarterade kan emellertid snarast betecknas såsom förvaltande i motsats till den operativa verksamhet, som civilförsvaret primärt är inriktat på. För denna mera förvaltande verksamhet blir det främst kommunerna, som kommer att få bära ansvaret, liksom de gör det i fråga om motsvarande verksamhet bland den egna befolkningen.

Att uppgifter enligt det sagda kommer att åvila kommunerna är sålunda en konsekvens av statsmakternas ställningstagande, när civilförsvarets uppgifter närmare bestämdes år 1959, och det är nu i princip icke fråga om att pålägga kommunerna några ytterligare skyldigheter.

Kommunernas ansvar för uppgifter, som de efter civilförsvarets tillkomst icke haft, framstår emellertid f. n. närmast såsom en biprodukt av den tidigare avgränsningen av civilförsvarets ansvarsområde. Kommunernas skyldigheter i nu aktuella hänseenden har nämligen hittills icke kommit till författningsmässigt uttryck i positiva bestämmelser. Då det här rör sig om ett område av synnerligen stor betydelse för totalförsvaret, för kommunerna och icke minst för de enskilda personer, som kan komma att tvingas lämna sin hemort under orostider, synes det i hög grad angeläget att en reglering i lag av kommunernas skyldigheter kommer till stånd. Först då så skett får man inom totalförsvarets olika grenar en klar bild av ansvarsförhållandena ned till de minsta enheterna i samhället, och planläggningen inom andra områden av totalförsvaret kan ske med erforderlig säkerhet i fråga om organisation och resurser även på det lägsta lokala planet. Likaså får kommunerna först efter en lagreglering klart besked om sina uppgifter och sätts i tillfälle att arbeta igenom de problem, som de kan komma att ställas inför, och att förbereda sig för uppgifterna genom planläggning och på annat sätt. Under remissbehandlingen av kommitténs förslag har det framhållits att nuvarande brist på bestämmelser lett till osäkerhet både hos kommunerna och hos sådana organ, som arbetar med vår försvarsberedskap. Behovet av en lagreglering på området är sålunda ställt utom all diskussion.

Kommitténs utredning har avsett endast primärkommunernas uppgifter under beredskap och krig. I vad mån en reglering bör ske även av landstingens beredskapsuppgifter och planläggnings skyldighet vid sidan av de föreskrifter som ges i krigssjukvårdslagen och dess tillämpningsföreskrifter kan knappast nu komma under bedömande, ehuru det står klart att även landstingen måste sörja för att deras ledningsorgan icke sätts ur funktion genom utrymningar och att

de skyddas i krig. Sedan behovet av särskilda föreskrifter för landstingens del närmare undersökts kan det eventuellt ifrågakomma att inarbeta erforderliga bestämmelser i den lag som nu är aktuell för den primärkommunala beredskapen.

Liksom kommittén och det stora flertalet remissinstanser anser jag att lagstiftningen om de kommunala skyldigheterna bör ha karaktären av en ramlagstiftning utan detaljföreskrifter. Förhållandena i de olika kommunerna — det gäller här både utrymnings- och inkvarteringskommuner och kommuner som endast i ringa mån berörs av planeerade befolkningsomflyttningar, kommuner med en utvecklad kommunalteknisk verksamhet och kommuner som helt saknar sådan — är så skiftande att det knappast kan överblickas vilka resultat detaljföreskrifter skulle leda till. Det kan emellertid förutses att behov kommer att föreligga av tillämpningsföreskrifter i skilda hänseenden, vilka torde få meddelas i administrativ ordning.

När ställning skall tagas till omfattningen av den nu aktuella lagstiftningen måste beaktas att det på vissa områden redan finns bestämmelser, som ålägger kommunerna skyldigheter att medverka inom totalförsvaret. Sålunda har kommunerna uppgifter inom folkförsörjningen enligt den s. k. kommunala fullmaktslagen, inom krigssjukvården enligt krigssjukvårdslagen, inom civilförsvaret enligt civilförsvarslagen, vid rekvisition enligt rekvisitionslagen etc. Det kan vidare förutses att särskilda arbetsuppgifter kommer att åläggas kommunerna i samband med att en för beredskap och krig lämpad reglering av olika sociala förhållanden kommer till stånd. Kommittén har med utgångspunkt i de för kommittén meddelade direktiven begränsat sitt förslag till att gälla endast en reglering av de uppgifter, som kommunerna övertagit från civilförsvaret, dock med det väsentliga undantaget att de kommunala uppgifterna inom folkförsörjningen inarbetats i kommitténs förslag. Under remissbehandlingen av förslaget har yrkanden framförts om en utvidgning av den föreslagna lagen till att omfatta även de kommunala civilförsvarsuppgifterna och vissa andra områden inom totalförsvaret. Emellertid torde det på vart och ett av de områden, som f.n. är specialreglerade med föreskrifter bl. a. om kommunal medverkan, vara nödvändigt med en sådan speciell reglering för att enhetlighet skall uppnås, som möjliggör central eller regional ledning. Bestämmelser i speciallagstiftningen om vilka organ som skall svara för verksamheten i fråga torde regelmässigt ej heller kunna undvikas. Jag förordar med hänsyn härtill och då en ändrad ordning skulle föranleda väsentliga rubbningar i den omfattande planläggning, som skett på olika områden av totalförsvaret, att den kommunala medverkan däri, som f. n. är reglerad i särskilda lagar eller författningar, alltfört får förbli reglerad i denna ordning. Detta innebär bl. a. att den nu aktuella lagen — i motsats till vad kommittén föreslagit — icke bör reglera den kommunala

2 — Bihäng till riksdagens protokoll 1964. 9 saml. 2 avd. Nr 11

skyldigheten att medverka inom folkförsörjningen. För denna ståndpunkt föreligger så mycket större skäl, som ifrågavarande skyldighet måste kunna tagas i anspråk icke blott under beredskap och krig utan även under de övriga förutsättningar, under vilka ransoneringslagen kan träda i tillämpning.

Å andra sidan finner jag att kommitténs förslag är alltför begränsat såvitt det anger de kommunala skyldigheterna gentemot befolkning, som tvingats utrymma sin hemort eller drabbats av krigshändelser, ävensom såvitt det reglerar kommunernas skyldighet att planlägga för krigsförhållanden. Enligt förslaget skall kommunerna åläggas att »vidtaga åtgärder för försorg om dem, som blivit i behov av särskilt bistånd» till följd av de extraordinära förhållandena samt att planlägga för fullgörandet av denna skyldighet. Det synes något oklart vad kommittén avsett härmed, särskilt med hänsyn till att kommittén uttryckligen förklarat sig behandla endast sådana uppgifter, som kommunerna fått övertaga från civilförsvaret, och till att kommittén i organisatoriskt hänseende lägger den verksamhet, som uppgifterna föranleder, i första hand hos kommunens styrelse med förbigående av de ordinarie kommunala organen inom olika specialområden. Tveksamhet kan sålunda uppkomma — och synes också ha uppkommit bland remissinstanserna — huruvida kommunernas skyldigheter gentemot krigsdrabbad befolkning från andra kommuner enligt lagförslaget avser också verksamhet inom barna-, nykterhets- och hälsovården, inom **undervisningsväsendet och andra områden med särskilda organ**, där det icke i egentlig mening är fråga om att ge bistånd. Flertalet remissinstanser synes dock ha utgått från att kommunerna skall ha skyldighet att vara verksamma för den utrymda eller krigsdrabbade befolkningen i alla de hänseenden, i vilka kommunerna utövar verksamhet för den befolkning i kommunen, som icke tvingats till omflyttningar eller eljest varit omhändertagen av civilförsvaret. Jag finner också en sådan ordning vara den enda tänkbara och förordar att kommun — med endast vissa begränsade undantag, till vilka jag senare återkommer — skall vara skyldig att i alla hänseenden, i vilka kommunen är verksam för de egna kommunmedlemmarna, utöva verksamhet även till förmån för sådan befolkning från annan kommun, som på grund av de extraordinära förhållandena tagit uppehåll i kommunen. Härmed undanröjes så långt möjligt riskerna för att de inkvarterade från annan kommun får en särställning i förhållande till inkvarteringskommunernas fasta befolkning. Man vinner också den fördelen att det alltid finns en kommun som är ansvarig för den enskilde, vilket är särskilt betydelsefullt, om förbindelserna med hemkommunen avbrutits eller dess organ satts ur funktion genom slutlig utrymning eller krigshändelser. Förberedelser i form av planläggning eller i vart fall en genomarbetning av problemställningarna måste då också med nödvändighet ske på alla kommunala verksamhetsområden, där verksamheten kan förutses bli upprätthåll-

len även under krig, och avse verksamheten för såväl den egna befolkningen som den befolkning, som skall inkvarteras i kommunen. Det synes mig för övrigt knappast rationellt att bygga upp en speciell kommunal beredskap inom den sektor, där uppgifterna tidigare ankommit på civilförsvaret, men lämna beredskapen i övrigt på det kommunala planet därhän. Att uppgifterna tidigare hänförts under civilförsvaret är ju närmast blott av historiskt intresse. Jag anser alltså att den aktuella lagstiftningen bör gälla den kommunala beredskapen överhuvudtaget i den mån den icke är specialreglerad för särskilda verksamhetsområden.

Det sagda utesluter emellertid icke att, såsom kommittén funnit, vissa särbestämmelser bör meddelas när det gäller kommunernas skyldigheter att bistå inkvarterad befolkning. Inkvarteringen medför otvivelaktigt uppgifter, som icke har någon direkt motsvarighet i den ordinarie kommunala verksamheten och endast i vissa hänseenden kan dessa uppgifter antagas komma att bli specialreglerade på grundval av socialberedskapskommitténs förslag. För inkvarteringskommunernas del finner jag det också nödvändigt att i lagen speciellt reglera skyldigheten att registrera de inkvarterade. Då ett av postverket upplagt eftersändningsregister bör kunna tjäna även som upplysningsregister i de utflyttades hemort, finner jag ej anledning att i lagen inskriva också en skyldighet för kommun att föra register över dem som lämnat kommunen. Det bör vidare enligt särskilt stadgande i lagen åligga inkvarteringskommunerna att vidtaga erforderliga särskilda förberedelser för att de inkvarterades tillgång till godtagbart vatten skall tryggas och för att de sanitära problemen efter inkvarteringen skall kunna bemästras.

I organisatoriskt hänseende är det inom all beredskapsplanläggning en genomgående princip att det organ, som handhar viss verksamhet i fred, också skall handha verksamheten under beredskap och krig, och att överflyttning av ansvaret i sidled icke skall förekomma. För att avsteg skall göras från denna princip måste mycket starka motiv föreligga. Endast med denna ordning kan sakkunskapen på olika områden tillvaratagas i ett läge, som måste förutses bli kännetecknat av svåra störningar i den samhälleliga verksamheten. Det förutsattes också då civilförsvaret avlastades vissa uppgifter, att dessa skulle åvila ordinarie samhällsorgan. Kommittén har emellertid förordat att den verksamhet, som kommun måste utöva till följd av begränsningen av civilförsvarets ansvarsområde, i första hand skall ankomma icke på de ordinarie kommunala organen för motsvarande verksamhet utan på kommunens styrelse. Om denna härigenom kommer att ställas inför alltför omfattande arbetsuppgifter, skall dock kommunen — dvs. fullmäktige — äga uppdraga verksamheten åt de särskilda nämnderna, varvid endast ledningen av kommunens verksamhet skall ligga hos styrelsen. Vid sådan delegering kan olika verksamhetsområden sammanföras till viss eller vissa nämnder. Under särskilda

förutsättningar skall styrelsen kunna ge andra nämnder direktiv och besluta i dessas ävensom i fullmäktiges ställe. På särskild nämnd ankommande verksamhet i dess helhet skall styrelsen kunna övertaga efter länsstyrelsens godkännande. En uppgift, som ursprungligen ligger på en facknämnd och i beredskapsläget övertages av kommunens styrelse, skall sålunda enligt förslaget kunna återlämnas av fullmäktige till en facknämnd och därefter av styrelsen med länsstyrelsens medgivande återföras till kommunens styrelse.

Även om det otvivelaktigt är nödvändigt under svåra lägen att ha möjligheter att laga efter lägligheten utan att vara bunden av stela föreskrifter, synes mig dock den av kommittén föreslagna ordningen för handhavandet av kommunala uppgifter under beredskap och krig alltför löslig, i det att ansvaret för viss verksamhet kan komma att vandra eller rentav utskiftas mellan olika kommunala organ. Såväl för totalförvarsorgan utanför kommunen som för de enskilda, som vistas i kommunen, måste en sådan ordning skapa en besvärande oklarhet och rådvillhet. Det kan också förutses att de kommunala organen själva och deras tjänstemän kan bli osäkra om sitt ansvarsområde och risk föreligger möjligen för att den situationen uppkommer att inget organ känner sig ansvarigt för en viss uppgift. Förslaget lämnar heller icke garantier för att den sakkunskap inom skilda områden — socialvård, barnavård, hälsovård etc. — som representeras av de skilda nämnderna i kommunerna blir tillvaratagen i de mest besvärliga lägena. Kommitténs förslag sammanhänger tydligen med den åtskillnad som kommittén principiellt gjort mellan »ordinarie» kommunala uppgifter och sådana som övertagits från civilförsvaret, en åtskillnad som jag enligt det förut sagda icke anser böra upprätthållas. Jag kan sålunda icke finna att man vinner några fördelar med att kommunens styrelse enligt huvudregeln skall svara för ledningen av exempelvis socialvård, barnavård och hälsovård bland de inkvarterade medan socialnämnden, barnavårdsnämnden och hälsovårdsnämnden skall svara för motsvarande uppgifter bland den fasta befolkningen. Enligt min mening, vilken vinner stöd av åtskilliga remissinstanser, bör fördelningen av uppgifterna inom den kommunala organisationen under beredskap och krig helt ansluta till fredsorganisationen. Eventuellt erforderliga omfördelningar av arbetsuppgifterna bör ske i den ordning och under de förutsättningar, som är angivna i administrativa fullmaktslagen.

Däremot delar jag helt kommitténs mening att det under beredskap och krig krävs ett kommunalt ledningsorgan med särskilda befogenheter och att detta ledningsorgan bör vara kommunens styrelse. De befogenheter som bör tillkomma styrelsen i dess egenskap av ledningsorgan bör få sådan utformning att en kraftfull ledning kan utövas; de bör således innefatta en långtgående rätt att ge direktiv till andra nämnder rörande verksamhetens inriktning och bedrivande samt att fördela och

omfördela kommunens resurser i fråga om personal och materiel mellan de olika organen. Styrelsen skall, för att låna en militär term, kunna åstadkomma en kraftsamling i sådana lägen, då någon sektor av den kommunala verksamheten är eller väntas bli ställd inför särskilt svåra eller betydelsefulla uppgifter.

Kommitténs förslag att länsstyrelserna skall tilläggas ett väsentligt inflytande på såväl kommunernas planläggning och andra förberedelser som deras verksamhet under beredskap och krig har icke mött någon gensaga bland remissinstanserna. Även jag finner det nödvändigt att länsstyrelserna, som har erforderlig överblick över läget i stort, får vissa befogenheter i avseende å den kommunala beredskapen och verksamheten, liksom de också måste tillhandagå kommunerna med utgångsmaterialet för deras planläggning och med råd och anvisningar i skilda hänseenden. Den närmare regleringen av länsstyrelsernas medverkan i sistnämnda hänseende torde emellertid få ske i administrativ ordning.

Delade meningar har däremot yppats om kommitténs förslag att en riksnämnd för kommunal beredskap skall inrättas såsom ett särskilt centralt organ med uppgift att — ehuru utan befogenhet att meddela bindande föreskrifter — leda framförallt den kommunala planläggningen och övriga förberedelser samt sörja för att erforderlig samordning härvid sker med annan totalförvarsplanläggning. Den kommunala beredskapen, särskilt med den omfattning som den enligt min mening bör få i det den bör omfatta alla kommunala verksamhetsområden, där krigsviktiga uppgifter kan förutses uppkomma, är otvivelaktigt en nyhet, som måste antagas medföra behov av centralt utfärdade riktlinjer, bland annat för att nödvändig samordning skall komma till stånd med annan försvarsplanläggning. De verkligt betydelsefulla samordningsproblemen aktualiseras emellertid först på det regionala och lokala planet, och måste där lösas med utgångspunkt i de lokala förutsättningarna. Centralt är det redan väl sörjt för att totalförsvarets olika grenar samordnas med varandra och regionalt löper praktiskt taget all försvarsplanläggning på den civila sidan samman i länsstyrelserna, där också erforderlig samordning med den militära planläggningen sker. Enligt min mening har några övertygande skäl för att inrätta ett särskilt centralt organ för den kommunala beredskapen icke anförts. Erforderliga centrala anvisningar för kommunernas planläggning bör kunna utfärdas av de olika centrala fackmyndigheterna: socialstyrelsen inom social-, barna- och nykterhetsvården, medicinalstyrelsen och dess sjukvårdsberedskapsnämnd inom hälsovården, civilförvarsstyrelsen såvitt rör samordningen med civilförsvaret, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inom vissa områden av kommunalteknisk verksamhet, skolöverstyrelsen inom undervisningsväsendet etc. Härvid bör man — såsom eljest i totalförvarssammanhang — söka ordna den erforderliga samordningen centralt genom samråd mellan de olika centrala organ, vilkas verk-

samhetsområden berörs. Samordningsfrågor av principiell karaktär kan också finna sin lösning i den chefsnämnd, som numera är inrättad för att verka för samordningen inom totalförsvaret. I den mån de kommunala uppgifterna under beredskap och krig saknar direkt motsvarighet i fred såsom är fallet med inkvarteringsverksamheten bör erforderlig vägledning för kommunernas planläggning och handlande i verkställighetsskedet kunna ges i tillämpningsföreskrifter, som utfärdas av Kungl. Maj:t och i anvisningar av länsstyrelserna. I central instans blir emellertid med denna ordning kommunerna ej företrädade, vilket otvivelaktigt måste betecknas som en olägenhet. Det kan dock förutsättas att de centrala myndigheter, som utfärdar anvisningar, håller erforderlig kontakt med kommunförbunden och att dessa å sin sida kommer att bevaka kommunernas intressen även på detta område samt att de kommer att verka för önskvärd enhetlighet i den kommunala beredskapens uppbyggnad. Det bör heller icke vara uteslutet utan snarare regel att företrädare för kommunförbunden inbjudes att delta i överläggningar i befintliga centrala samordningsorgan när frågor om den kommunala beredskapen är aktuella. Jag finner mig på grund av det anförda icke böra förorda att en riksnämnd för kommunal beredskap inrättas men vill understryka att det genom tillämpningsbestämmelser till lagen, i instruktionsform eller i annan ordning måste sörjas för att den kommunala beredskapen blir samordnad med annan beredskap. Då jag är medveten om att de åtgärder jag har förordat för att få en tillfredsställande sådan samordning och för att ge kommunerna erforderlig ledning för planläggningen kan visa sig otillräckliga, förutsätter jag att utvecklingen noggrant följes i chefsnämnden och försvarsdepartementets samordningsavdelning. Härvid bör nära kontakt hållas med de berörda kommunförbunden. Skulle det visa sig att speciella anordningar i angivet syfte anses nödvändiga, är jag beredd att ompröva min ståndpunkt i frågan. Jag vill vidare redan i detta sammanhang understryka vikten av att företrädare för kommunerna får delta i försvarshögskolans kurser och i krigsspel och övningar med totalförsvaret på olika nivåer.

Ett besvärligt problem utgör frågan hur de inkvarterade skall kunna tillförsäkras rätt till inkvarteringsbostaden, sedan civilförsvarets förfoganderätt upphört. Visserligen är det säkerligen befogat att räkna med att det stora flertalet av invånarna i inkvarteringskommunerna kommer att visa en stark solidaritet med de utrymmande och frivilligt upplåter inkvarteringsbostad och att de utrymmande så långt de har möjlighet gör rätt för sig gentemot sitt värdfolk. Det måste emellertid förutses att svårigheter kan uppkomma, särskilt om inkvarteringen blir av längre varaktighet. Inkvarteringsvärdar kan tänkas vilja bli kvitt sina påtvungna gäster och de inkvarterades förhållanden kan motivera omflyttningar för att utjämna motsättningar eller åvägabringa en lämpligare fördelning av tillgängliga inkvarteringsbostäder. När civilförsvarets förfoganderätt kan ut-

övas eller består föreligger garantier såväl för att de utrymmande eller hemlösa får tak över huvudet som för att inkvarteringsvärden får ersättning för upplåtelsen. Ett ianspråktagande med civilförsvarets förfoganderätt innebär nämligen att polishandräckning kan anlitas för att bereda tillträde till inkvarteringsbostaden och ersättningen utgår av allmänna medel. Så länge civilförsvaret utan tidsbegränsning ansvarade för att de utrymmande erhöll inkvarteringsbostad, kunde alltid förfoganderätt utövas. I samband med att ansvaret för de inkvarterade efter inkvarteringsens genomförande överfördes på kommunerna bestämdes att civilförsvarets förfoganderätt, som utövas av civilförsvarets lokala och regionala organ, icke skulle utövas för att tillgodose uppgifter, som icke längre skulle vara civilförsvarsuppgifter. Något skäl att fränfalla denna ståndpunkt torde icke föreligga. Detta innebär emellertid att de inkvarterades rätt till inkvarteringsbostaden och inkvarteringsvärdens rätt till ersättning för upplåtelsen numera torde följa helt civilrättsliga regler och följaktligen bli beroende av att avtal, uttryckligen eller underförstått, kommer till stånd mellan parterna. Uppsäges den inkvarterade till avflyttning, blir han också skyldig att flytta, och myndigheterna kan icke vägra att förhjälpa inkvarteringsvärden till hans rätt. Att utan tillgång till tvångsmedel bereda den inkvarterade ny inkvarteringsbostad torde i inkvarteringskommuner, vilkas befolkning kanske tredubbats, oftast bli en hart när omöjlig uppgift. Jag finner därför liksom kommittén och samtliga remissinstanser, som tagit ställning i denna fråga, att en rättslig reglering måste komma till stånd, som tillförsäkrar de inkvarterade fortsatt rätt till inkvarteringsbostaden och som möjliggör sådana omflyttningar av de inkvarterade, vilka av olika skäl kan bli nödvändiga, exempelvis för att förena familjer eller hushåll, som skingrats under utrymningen, eller för att vinna en lämpligare fördelning av tillgängliga utrymmen.

Kommittén har sökt lösa det aktuella problemet genom att föreslå en särskild förfoganderätt för länsstyrelsen, avsedd att tillämpas i form av ianspråktagande av ett större eller mindre antal inkvarteringsbostäder. Inom den ram som länsstyrelsens ianspråktagande angivit skulle kommunens styrelse sedan äga fördela bostäderna bland de bostadsbehövande. Ehuru det enligt kommitténs förslag är fråga om ett ianspråktagande för kronans räkning med förfoganderätt, skulle inkvarteringshyran erläggas av de inkvarterade med en särskilt utsedd ansvarig person i varje hushåll. För ersättningens bestämmande har kommittén föreslagit särskilda organ i kommunerna och i länen.

Kommitténs förslag har under remissbehandlingen utsatts för delvis mycket allvarlig kritik. För egen del kan jag icke biträda kommitténs förslag, som jag finner icke vara anpassat efter det läge, som måste antagas råda när den föreslagna ordningen skulle tillämpas. Det synes mig sålunda utslutet att belasta länsstyrelserna, som under beredskap och krig utgör för

försvsanssträngningarna utomordentligt viktiga regionala organ, med prövning av individuella ärenden om förfogande över inkvarteringsbostäder. Kommitténs förslag torde i själva verket innebära, att en uppgift som tidigare lösts av lokala organ, nämligen civilförsvarscheferna, skulle föras upp till de regionala organen, en ordning som skulle strida mot de principer om decentralisering, som eljest på utomordentligt tungt vägande skäl är förhärskande inom totalförsvarsplaneringen. Problemet måste därför lösas efter andra linjer.

Alltsedan ställning togs i frågan, hur långt befolkningens skydd under krig skulle tillgodoses genom utrymningar, har det förutsatts att de utrymmande i princip själva skulle svara för den ersättning, som inkvarteringsvärdarna kunde anses berättigade till. Endast i den mån inkvarteringsbostäder togs i anspråk med förfoganderätt skulle ersättningen — enligt vad som eljest gäller vid ianspråktagande med förfoganderätt — utgå av allmänna medel. Skälen till denna ståndpunkt torde ha varit både av allmän karaktär och rent praktiska. Det torde sålunda ha ansetts att den enskildes eget initiativ och egen förmåga så långt möjligt skall tillvaratagas och att han sålunda skall så långt han förmår svara för sig själv och sina närmaste även under de svåra påfrestningar som krigsfara eller krig medför. Det har också förutsetts att de samhällseliga organen skulle ställas inför övermäktiga uppgifter vid sidan av de svårigheter och störningar, som läget oundgängligen måste medföra, om de skulle belastas med allehanda angelägenheter, som rörde den enskildes personliga förhållanden. Dessa synpunkter gör sig alltjämt gällande och har i dag måhända en ännu större giltighet, när planläggningen för utrymningarna omfattar omkring 3,2 miljoner människor. Jag finner därför att man alltjämt måste upprätthålla principen att de inkvarterade själva skall svara för ersättningen till sina tillfälliga värdar.

Ianspråktagande av inkvarteringsbostäder med förfoganderätt innebär emellertid en ordning, som dels utesluter att den enskilde inkvarterade själv ersätter inkvarteringsvärden — vid förfogande utgår ersättningen av allmänna medel — dels framtvingar individuella beslut om ianspråktagandet och om ersättningens storlek, dels också medför administrativ omgång med utbetalningen av ersättningen. Ett system med förfoganderätt för att säkra de inkvarterades rätt att bo kvar i de av civilförsvaret anvisade inkvarteringsbostäderna skulle otvivelaktigt leda till ett mycket stort antal individuella ärenden och följaktligen bli en svår belastning på myndigheterna, vilket organ som än utsågs att utöva förfoganderätten. Genom att påkalla förfoganderätt skulle nämligen inkvarteringsvärden få garanti för ersättningen. Även för den inkvarterade skulle det bli en direkt fördel att förfoganderätt kom till användning; därmed skulle han undgå att själv betala inkvarteringsvärden ersättningen. Ett särskilt förfarande skulle — såsom kommittén förutsett — bli nödvändigt för att det allmänna skulle kun-

na av den inkvarterade utkräva till värden erlagd ersättning. Systemet skulle sålunda medföra en med hänsyn till läget orimlig administrativ apparat. Jag kan därför icke finna ändamålsenligt att de inkvarterades rätt att kvarbo i de av civilförsvaret anvisade inkvarteringsbostäderna säkras genom förfoganderätt. För de fall, då inkvarteringsbostäder måste kunna upplåtas i samband med omflyttningar bland de inkvarterade, synes mig någon förfoganderätt ej erforderlig. Här är det ju i första hand frågan om en omfördelning av redan upplåtna utrymmen bland en befolkning, vars mest trängande behov av tak över huvudet redan blivit tillgodosett, och ett sådant nödläge, som förfoganderätten i allmänhet tar sikte på, föreligger ej. Kommer efter det att själva utrymningsrörelsen avslutats mindre grupper eller enstaka utrymmande eller hemlösa till inkvarteringskommunen, bör i allmänhet civilförsvaret vara ansvarigt för att de får inkvarteringsbostad även om deras förflyttning icke skett under civilförsvarets ledning. Civilförsvaret äger då utöva förfoganderätt för att avhjälpa akuta behov av bostad. Det synes ej heller erforderligt att tillskapa en särskild förfoganderätt för de såvitt kan bedömas fåtaliga fall, då civilförsvarets förfoganderätt ej kan utövas, ehuru vederbörande är helt utan bostad, exempelvis om hans inkvarteringsbostad förstörs av vådeld.

Det synes mig som om en praktisk lösning av förevarande problem endast kan nås genom att i lag stadgas skyldighet för ägare eller innehavare av byggnad eller del därav att upplåta inkvarteringsbostad, som av civilförsvaret eller kommun anvisats den som på grund av utrymning eller krigsskada eller annan krigshändelse icke äger eller icke kan återvända till sitt hem. Skyldigheten bör sanktioneras genom att befogenhet tillägges kommun att vid vite förelägga den upplåtelseskyldige att mottaga den som skall inkvarteras ävensom genom att länsstyrelsen berättigas att, om föreläggandet ej iakttages, förordna om erforderlig handräckning.

En lösning efter dessa linjer medför att inkvarteringsbostad kan tas i anspråk såväl genom förfoganderätt som genom anvisning, vilken grundar upplåtelseskyldighet. I båda fallen aktualiseras skyldigheten att avstå bostadsutrymme av civilförsvaret. Med hänsyn till de olika rättsverkningarna av förfoganderätt och anvisning måste i varje enskilt fall civilförsvaret tydligt ange på vilken grund upplåtelsen skall ske.

Jag är medveten om att en upplåtelseskyldighet enligt det sagda kan väcka betänkligheter, då den kan leda till långtgående ingrepp i den enskildes förhållanden. Ser man till resultatet av skyldigheten finner man emellertid att detta — bortsett från inkvarteringsvärdens möjligheter att få ut ersättningen — icke skiljer sig från det resultat som ianspråktagande med förfoganderätt leder till. Förfoganderätt har hittills varit accepterad för att bereda utrymmande och hemlösa tak över huvudet. Det måste också beaktas att de ingrepp, som de utrymmande måste underkasta sig, har en än allvarligare karaktär i det de tvingas lämna sina hem och praktiskt taget

alla sina ägodelar och berövas sina förvärvsmöjligheter, låt vara att detta sker för att bereda dem skydd undan hot mot livet. Vid en jämförelse mellan de utrymmandes och de i inkvarteringskommunerna kvarboendes situation synes de sistnämnda icke vara de sämst lottade. I tider, då nationens existens står på spel, måste också alla vara beredda till uppoffringar.

Skall de inkvarterades rätt till bostad tryggas genom lagbestämmelser om skyldighet för envar att upplåta inkvarteringsbostad, synes bestämmelserna härom knappast höra hemma i en lag som i övrigt riktar sig till kommunerna med en reglering av deras skyldigheter och organisation. Jag förordar därför att bestämmelserna om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad intages i en särskild lag.

De överväganden, som jag redovisat i det föregående, föranleder mig således att förorda att i en lag av kommunallags karaktär regleras i särskilda avsnitt *dels* vissa av kommunernas uppgifter under civilförsvarsberedskap, nämligen i den mån specialreglering ej skett eller framdeles kommer att ske, *dels* kommunernas skyldighet att planlägga och vidtaga andra erforderliga förberedelser för hela det kommunala verksamhetsområdet, *dels* den kommunala krigsorganisationen för samma verksamhetsområde, *dels* ock kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Med hänsyn till den centrala betydelse för den kommunala beredskapen, som lagen avses få, synes den böra benämnas *lag om kommunal beredskap*, oaktat den även reglerar kommunal verksamhet under krig. Lagen bör — liksom fallet är med civilförsvarslagen — vara i kraft redan under normala förhållanden men de för krigsfara och krig avsedda bestämmelserna bör erhålla en sådan redigering, att de blir tillämpliga endast under de nämnda utomordentliga förhållandena och först sedan civilförsvarsberedskap inträtt. Det är nämligen först då som utrymningar, vilka påkallar den kommunala aktiviteten, blir aktuella. I en särskild lag av fullmaktskaraktär, betecknad *lag om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m.*, bör nämnda skyldighet regleras. Regelmässigt måste lagen sättas i tillämpning när utrymningar anbefalles. Slutligen bör samtidigt med tillkomsten av en lag om kommunal beredskap vissa ändringar ske i *civilförsvarslagen*.

De nya lagarna jämte följdändringar torde böra träda i kraft den 1 juli 1964, då erforderliga tillämpningsföreskrifter och anvisningar av centrala myndigheter kan förutses föreligga.»

Lagstiftning om kommunal beredskap Uppgifter inom vissa verksamhetsområden

Föredragande departementschefen har anfört:

»Såsom jag redan framhållit vid mitt ställningstagande till de allmänna riktlinjerna för en lagstiftning om kommunal beredskap anser jag det er-

forderligt att stadga en skyldighet för kommunerna att låta den kommunala verksamheten generellt omfatta också sådan befolkning från annan kommun, som på grund av de utomordentliga förhållandena tvingats taga uppehåll i kommunen. Ehuru kommittén i sitt lagförslag begränsat de kommunala skyldigheterna gentemot inkvarterade till sådana fall, då dessa blivit i behov av särskilt bistånd, synes dock även kommitténs förslag vila på den grundläggande förutsättningen att de inkvarterade icke skall vara utestängda från den verksamhet, som kommunerna bedriver i övrigt och som icke kan sägas innebära att behov av särskilt bistånd tillgodoses. Regleringen av de kommunala skyldigheterna gentemot inkvarterade eller eljest hemlösa torde böra inledas med ett stadgande av nu avsedd allmän räckvidd. Det ligger dock i sakens natur att vissa begränsningar måste gälla i fråga om den kommunala verksamheten till förmån för inkvarterade från annan kommun. Kommunen bör sålunda icke vara skyldig att tillhandahålla sådana förmåner, som uppenbarligen förutsätter stadigvarande bosättning i kommunen, åt den som enbart på grund av de utomordentliga förhållandena vistas där. Såsom exempel må nämnas sociala stödåtgärder som icke avser att tillgodose löpande behov utan är avsedda att på längre sikt förebygga hjälpbehov eller att höja standarden. Vidare måste vid en sådan generellt utformad skyldighet, som nu är i fråga, en begränsning göras för de fall, då i särskild lag eller författning, avsedd att tillämpas just under nu åsyftade utomordentliga förhållanden, tillskapats en särskild ordning, i vilken personkretsen för den kommunala verksamheten bestämts. Gäller det däremot icke någon för krigsförhållanden särskilt utarbetad ordning inom visst verksamhetsområde, bör den kommunala verksamheten för de i kommunen bosatta utsträckas till att omfatta även befolkning från annan kommun.

Under remissbehandlingen har i några yttranden berörts frågan om kommunalt ansvar för omhändertagandet av dem som vid snabbutrymning av de största tätortsområdena blir tillfälligt inkvarterade i s. k. genomgångsområden i avbidan på vidare transport. Medan kommittén ansett att det kommunala ansvaret bör inträda först då de utrymmande blivit definitivt inkvarterade, har i dessa yttranden framhållits önskvärdheten av kommunalt ansvar även vid tillfällig inkvartering i genomgångsområdena. För egen del ansluter jag mig till kommitténs ståndpunkt. En övergång av ansvaret för de tillfälligt inkvarterade skulle nämligen enligt min mening leda till en icke önskvärd splittring i ansvarsförhållandena, helst som ansvaret måste återgå till civilförsvaret, så snart vidaretransporten blir aktuell. Det måste fasthållas att inkvarteringen i detta fall blott är ett avgränsat skede i en fortgående utrymningsrörelse, som ledes av civilförsvaret. Otviveltaktigt kommer emellertid den tillfälliga inkvarteringen att ställa civilförsvaret inför mycket svåra uppgifter och det är sannolikt att även tillgängliga kommunala resurser i fråga om personal

och materiel måste tagas i anspråk. Detta bör emellertid ske under civilförsvarets ledning, varvid om så blir erforderligt personalen kan anlitas med civilförsvarsplikt och de materiella tillgångarna tagas i anspråk med civilförsvarets förfoganderätt.

I likhet med kommittén och remissorganen finner jag det erforderligt att i lagen särskilt reglera den ojämförligt viktigaste av de kommunala skyldigheterna gentemot utrymda eller eljest hemlösa, nämligen uppgiften att tillgodose de särskilda behov, som är en följd av att de tvingats lämna sina hem och berövats sina förvärvsmöjligheter. Den verksamhet, som härvid skall ankomma på kommunerna, skiljer sig uppenbarligen så väsentligt från dessas normala socialvårdande uppgifter, att den icke kan anses innefattad i ett generellt stadgande av den karaktär, som jag nyss berört. Därjämte bör denna skyldighet taga sikte icke blott på befolkning från annan kommun utan även på befolkning från den egna kommunen, som blivit hemlös eller eljest försatts i särskilda svårigheter genom utrymning, krigshändelser eller andra av de utomordentliga förhållandena betingade omständigheter men som alltjämt är kvar inom kommunen. Biståndsskyldigheten kommer således att gälla även för rena utrymningskommuner och sådana kommuner, som är både utrymnings- och inkvarteringskommun för den egna befolkningen. Det särskilda bistånd, som här avses, skall såsom kommittén framhållit syfta till att tillgodose de hemlösas eller eljest krigsdrabbades mest elementära behov i fråga om bostad och uppehälle samt erforderlig vård. Att dessa uppgifter är de väsentligaste bör framgå av lagens bestämmelser.

Det bör emellertid anmärkas att kommunerna endast undantagsvis kommer att primärt få sörja för att inkvarteringsbostad beredes den hemlöse. Såväl vid vanlig utrymning som vid evakuering på grund av krigsskador är nämligen civilförsvaret i första hand ansvarigt för omhändertagandet av de drabbade och har därvid att anskaffa inkvarteringsbostad åt dem. Vad som härvidlag kan ankomma på kommunerna är närmast att företaga sådana jämkningar i den av civilförsvaret genomförda inkvarteringen som föranledes av individuella behov och av inträffade förändringar i sammansättningen av de inkvarterade, exempelvis födslar, återförening av familjemedlemmar, som skingrats under utrymningen, och ökning eller minskning — genom annat än krigshändelser — av tillgången på inkvarteringsbostäder. Vad beträffar skyldigheten att sörja för de hemlösas uppehälle torde, såvitt rör kontanthjälp, en särskild för krigsförhållanden ägnad ordning komma att tillskapas, där kommunernas medverkan blir närmare reglerad. Såsom ej särskilt reglerade kommunala uppgifter för de krigsdrabbades uppehälle kan emellertid ifrågakomma att anordna kollektiv utspisning, att distribuera särskilda förnödenheter, som tillhandahållits av det ekonomiska försvarets organ, etc. Ansvaret för att livsmedel och andra förnödenheter finns att tillgå för distribution bland de behövande avses emellertid ej skola över-

gå på kommunen utan alltjämt åvila det ekonomiska försvarets organ. Självfallet får det dock anses ingå i de kommunala skyldigheterna på området att rapportera uppkommande behov. De kommunala skyldigheterna på vårdområdet måste i första hand gå ut på att övervaka att vårdfallen bland de inkvarterade blir upptäckta och omhändertagna antingen inom kommunens egen vårdorganisation — ålderdomshem, barnhem etc. eller av kommunen drivna särskilt upprättade internat för vårdbehövande — eller för vård under annan huvudman än kommunen, exempelvis sjukvård, kronikervård etc. Med hänsyn till de förutsedda svårigheterna för inkvarteringskommunerna att omhändertaga alla de fall, som under de rådande, ofta primitiva förhållandena skulle ha betecknats som vårdfall efter fredsmässiga bedömningsgrunder, synes såsom alternativ till vården också uttryckligen böra nämnas tillsyn genom kommunens försorg.

Av det sagda torde ha framgått att i åtskilliga fall de särskilda behov, som det i princip bör åligga vistelsekommunen att avhjälpa, skall tillgodoses av annan än kommunen. De kommunala skyldigheterna att lämna särskilt bistånd bör följaktligen begränsas till de fall, då annat organ icke är ansvarigt enligt särskilda bestämmelser.

Liksom kommittén, vars mening härutinnan delats av i det närmaste alla remissorganen, anser jag det erforderligt att en fast regel ges för den tidpunkt, då ansvaret för de utrymmande eller eljest hemlösa skall övergå från civilförsvaret till inkvarteringskommunerna. Det kan förutses att då ansvarsövergången skall ske läget ofta kommer att vara svårt att överblicka. Detta nödvändiggör entydiga regler för gränsen mellan civilförsvarets och kommunernas ansvarsområden. Självfallet måste denna gräns också bestämmas så att den praktiskt sett lämpligaste ordningen vinnas. Enligt min mening har kommittén, såvitt rör den enskilda inkvarteringen, funnit en lämplig tidpunkt för ansvarsövergången, i det denna föreslås ske i och med att den utrymmande tagit anvisad inkvarteringsbostad i besittning. En tidigare ansvarsövergång, som ifrågasatts i vissa remissyttranden, synes mig knappast lämplig, enär civilförsvaret — men däremot icke kommunerna — äger utöva förfoganderätt för att taga inkvarteringsbostäderna i anspråk. Om inkvarteringsvärden vägrar att lämna den utrymmande tillträde till bostaden, kan civilförsvarschefen omedelbart utöva förfoganderätt och polisen kan likaså utan dröjsmål realisera ianspråktagandet. Endast civilförsvaret torde vidare ha de erforderliga möjligheterna att snabbt ordna utspisning vid stockningar i verksamheten och att ombesörja erforderliga transporter och vägvisning genom ordonnanser till inkvarteringsbostäderna. En senare ansvarsövergång, varom förslag också framkommit under remissbehandlingen, synes mig ej heller lämplig, då den kunde leda till att civilförsvaret belastades med allehanda önskemål och förfrågningar från dem, som redan flyttat in i anvisade utrymmen. För behandling av dy-

lika framställningar, som i allmänhet icke torde kräva omedelbara åtgärder, synes kommunerna ligga närmare till. Såvitt gäller de enskilt inkvarterade bör alltså ansvarsövergången äga rum i och med att de utrymmande blir inkvarterade. I de fall, då det ej är fråga om någon överflyttning av ansvaret, enär detta icke någon gång åvilat civilförsvaret, dvs. då den utrymmande på egen hand sörjt för sin inkvartering, bör kommunens ansvar likaledes inträda, då den utrymmande inflyttat i sin bostad i kommunen. Först därmed har han vunnit sådan anknytning till denna, att dess skyldigheter mot honom bör kunna aktualiseras. Det kan givetvis inträffa att frivillig utrymning och på egen hand ordnad inkvartering skett innan civilförvarsberedskap anbefalles. I dessa fall får de kommunala skyldigheterna enligt lagen anses inträda samtidigt med förordnandet om civilförvarsberedskap.

Inkvartering, som icke sker i enskilda hem utan i befintliga anstalter i inkvarteringskommunen, exempelvis av vårdbehövande i kommunens ålderdomshem, bör i fråga om tidpunkten för ansvarsövergången jämföras med enskild inkvartering, varvid kommunen alltså omedelbart vid inkvarteringen övertar ansvaret för den vårdbehövande. Detsamma bör gälla vid kollektiv inkvartering, exempelvis i skolbyggnader, kapell o. dyl., av personer som icke är vårdbehövande. De särskilda arrangemang, som härvid kan bli erforderliga för utspisning av de inkvarterade, bör då ligga under kommunens ansvar, men självfallet bör civilförsvaret i dessa fall bistå med tillgänglig utrustning. Någon personal för drift av sådan kollektiv förläggning bör däremot icke tillhandahållas vare sig av civilförsvaret eller kommunerna. De inkvarterade måste här liksom vid enskild inkvartering i princip sköta sig själva.

Annorlunda förhåller det sig med inkvartering av vårdbehövande i särskilt upprättade internat. Här föreligger ett kontinuerligt behov av personal för vården av de intagna och det måste obetingat tillses att detta behov blir fortlöpande täckt. Att det måste ankomma på civilförsvaret att upprätta ifrågasvarande internat synes ställt utom allt tvivel, enär civilförsvaret annars icke kan sörja för inkvarteringen av de vårdbehövande, som icke kan beredas plats genom överbeläggning av befintliga vårdinrättningar. Det är också civilförsvaret som i civilförvarsplikten och förfoganderätten har de erforderliga medlen för att kunna anskaffa lokaler och personal. Innan kommunerna kan övertaga ansvaret för driften av dylika internat måste kommunerna ha satts i tillfälle att säkra dispositionsrätten till lokalerna och att binda den erforderliga personalen till internatet. Inkvarteringskommunerna måste följaktligen få en frist för att ordna dessa angelägenheter, för att försäkra sig om livsmedelsleveranser till internaten o. dyl. Jag finner det därför ofrånkomligt att civilförsvarets ansvar får bestå någon tid efter det internatet upprättats och dess drift kommit i gång, ehuru det naturligtvis kan finnas skäl att så snart som möjligt friställa ci-

vilförsvarspersonalen för andra uppgifter. Regelmässigt synes det dock icke behöva bli någon särskild belastning för civilförsvaret att under en kortare övergångstid driva de särskilt upprättade internaten, enär personalbehovet för dem under civilförsvarsberedskap alltid kan täckas med anlåtande av civilförsvarsplikten och försörjningen av internaten kan ordnas genom användning av förfoganderätten. Utgångspunkten för fastställandet av den tidpunkt, då ansvaret skall övergå på kommunerna, anser jag böra vara den dag, då kommunen mottagit anmälan från civilförsvaret att internatet tagits i bruk, dvs. att internatet iordningställt och att inkvartering skett där. Härigenom får såväl civilförsvaret som kommunen alltid en dag fixerad, då ansvaret skall övergå till kommunen och särskild utredning om vilken utrymning, som föranlett upprättandet av internatet, och när den utrymningen kan ha kungjorts undvikas. Den tid, som bör stå kommunen till buds för att bereda sig för övertagandet av internatet, synes böra bestämmas till en vecka och bör beräknas enligt eljest gällande regler för beräkning av lagstadgad tid. Om särskilda svårigheter föreligger för kommunen att övertaga ansvaret enligt huvudregeln bör länsstyrelsen ha möjlighet att förlänga tiden med ytterligare högst en vecka.

Då inkvartering sker i särskilt upprättat internat, vars drift redan övertagits av kommunen bör ansvarsövergången ske enligt huvudregeln. Kommunen blir alltså då ansvarig i och med att inkvarteringen verkställts.

Det kan naturligtvis till följd av krigshändelser eller andra störningar i enskilda fall visa sig ogenomförbart med en ansvarsövergång enligt de nu angivna reglerna. Härvid befinner man sig emellertid i ett sådant nödläge, som kan inträffa inom praktiskt taget alla lag- eller författningsmässigt reglerade områden, och någon annan utväg än att handla efter vad som ter sig mest ändamålsenligt med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall står då icke till buds. Att med hänsyn enbart till dylika nödlägen göra tidpunkten för ansvarsövergången mera flexibel anser jag icke lämpligt, då det kan leda till ovisshet om vilket organ som skall vara ansvarigt i skilda lägen. Jag vill i detta sammanhang understryka att den omständigheten att ansvaret för viss verksamhet enligt regleringen i lag ligger på ena eller andra sidan givetvis icke får utgöra något hinder för samverkan mellan civilförsvaret och kommuner. Har den ena sidan resurser, som står outnyttjade, medan den andra sidan lider brist, är det självklart att en utjämning skall komma till stånd genom samverkan.

Att det icke blir aktuellt med någon övergång av ansvaret till kommunerna såvitt rör specialinternat för vissa kategorier vårdbehövande torde ha framgått av det förut sagda. I dessa fall kvarstår internatet under särskild huvudman — landsting, socialstyrelsen, fängvårdsstyrelsen etc. — som i allmänhet också upprättar internatet, varvid civilförsvarets uppgifter begränsas sig till medverkan vid transporten av de intagna. Det kan emellertid stundom bli aktuellt att även dylika internat måste upp-

rättas av civilförsvaret, exempelvis vid icke planlagda utrymningar som framtvings av krigshändelserna. Efter upprättandet återgår dock i dessa fall ansvaret till den ordinarie huvudmannen.

Jag har redan angivit, att jag anser det nödvändigt att uppdraga åt kommunerna att upprätta och föra register över dem, som till följd av de utomordentliga förhållandena lämnat sina hem och uppehåller sig i kommunen. En sådan registrering torde vara en förutsättning för kontakter med och mellan alla de människor, som vid samhällets omställning till försvar byter vistelseort. Då registreringen icke bör få fördröja inkvarteringen synes mig registreringen regelmässigt icke böra sammankopplas med denna utan bör ske då läget stabiliserat sig. Härvid bör kommunerna ha de bästa förutsättningarna att skaffa erforderliga registreringsuppgifter och att sammanställa registret. Detta bör också vara till särskild nytta för inkvarteringskommunerna, som genom registren får en överskådlig bild av inkvarteringsförhållandena.

Kommunernas skyldigheter att registrera befolkning, som lämnat sitt hem, bör omfatta samma kategorier som skyldigheten att lämna särskilt bistånd, dvs. inkvarterade såväl från annan kommun som från den egna kommunen. Även här bör skyldigheten endast omfatta dem som erhållit definitiv inkvartering i kommunen. I vad mån registrering bör ske av dem, som omflyttats till de större tätorternas ytterområden i anslutning till beredskapsutrymning, är jag f. n. icke beredd att taga ställning till. Vid en beredskapsutrymning fungerar ju i princip den fredsmässiga ordningen och de omflyttade bör själva kunna sörja för att de kan nås av anförvanter, myndigheter och andra. Den närmare utformningen av befolkningsregistreringen kräver ytterligare överväganden och torde få ske i administrativ ordning. Det är sålunda nu endast fråga om att fastställa ramen för de uppgifter, som i detta hänseende måste läggas på kommunerna. Jag vill emellertid framhålla att varje möjlighet bör tillvaratagas att utnyttja för registreringen användbart material rörande de inkvarterade, som kan framkomma vid civilförsvarets inkvartering. I den mån möjlighet föreligger för kommunerna att erhålla biträde även av andra organ, exempelvis postverket, bör givetvis också sådana möjligheter utnyttjas.

Redan vid en beredskapsutrymning, som enligt planerna omfattar sjuka, barn och åldringar jämte vårdare samt andra icke förvärvsarbetande personer, kommer inkvarteringskommunerna att utsättas för en betydande belastning när det gäller omhändertagandet i skilda hänseenden av de utrymda. Visserligen bör i detta läge försörjningen av de inkvarterade i stort komma att fungera på vanligt sätt, enär förbindelserna med utrymningsorterna och deras olika samhällsliga organ kan förutsättas vara obrutna, men på bostads-, vård-, hälsovårds- och skolområdena m. fl. områden kommer besvärliga problem att uppstå. Samtidigt kommer utrymningskommunerna att avlastas väsentliga arbetsuppgifter i och med att vård- och social-

fallen m. fl. lämnar dessa kommuner. Vid en slutlig utrymning blir denna överföring av uppgifter från utrymnings- till inkvarteringskommunerna i det närmaste total, enär i utrymningsorterna endast sådana personer kommer att vara kvar, som ingår i någon försvarsorganisation eller är sysselsatta i någon för totalförsvaret oundgänglig verksamhet. Det är uppenbart att de resurser i fråga om framför allt personal, som friställes i utrymningskommunerna, måste nyttiggöras i de belastade inkvarteringskommunerna. Såväl kommittén som remissinstanserna har ansett att detta kan och bör ske genom att regler ges för interkommunalt bistånd, innebärande att utrymningskommunerna skall vara skyldiga att lämna bistånd åt inkvarteringskommunerna. Jag har också denna uppfattning och förordar bestämmelser i ämnet i huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag. Denna form av interkommunalt bistånd synes mig i första hand böra vara en angelägenhet mellan den biståndstagande och den biståndsgivande kommunen, vilka vid direkta kontakter i skilda lägen bör kunna nå överenskommelse om biståndets art och omfattning. Först om de ej kan enas bör länsstyrelsen kunna ingripa med föreskrifter om biståndet. Med denna ordning, som självfallet förutsätter planläggning på ömse håll, bör biståndet kunna lämnas på ett smidigt sätt och alltid anpassas efter de aktuella behoven och möjligheterna. Med anledning av vad som anförts i några remissyttranden om att utrymningskommunernas överskottsresurser bör ställas till länsstyrelsens eller civilbefälhavarens förfogande vill jag framhålla, att i de fall, då krigshändelser medför att biståndspersonalen icke når fram till inkvarteringskommunerna enligt planerna, bör personalen kunna fångas upp genom arbetsförmedlingarna och på denna väg dirigeras till de kommuner, där den bäst behövs. Det blir emellertid då icke fråga om interkommunalt bistånd utan om en arbetskraftsfråga, som handlägges i vanlig ordning.

Kommittén har också belyst behovet av tillfälligt bistånd från en kommun till en närbelägen annan kommun i sådana fall, då den senare kommunen blivit utsatt för en exceptionell tillfällig belastning. Det råder enighet också om behovet av denna form av interkommunalt bistånd och jag anser det erforderligt med föreskrifter även därom. En förutsättning för att bistånd i dessa fall skall lämnas bör emellertid vara att den biståndsgivande kommunen icke genom att lämna bistånd försättes eller inom kort skulle komma att försättas i samma situation som den kommun, som begärt biståndet. För bedömningen härav är det erforderligt att ha överblick över läget i stort med möjlighet att något förutse den närmaste utvecklingen. Denna överblick finnes hos länsstyrelsen. Det tillfälliga biståndet bör därför enligt min mening göras beroende av länsstyrelsens förordnande, vilket bör föregås av en allmän lämplighetsprövning.

I fråga om den kommunalt tekniska verksamheten, som regelmässigt är starkt differentierad och väl utvecklad inom utrymnings-

kommunernas tätorter men också förekommer i inkvarteringsområdenas tätorter, har kommittén icke föreslagit någon skyldighet för kommunerna att bedriva verksamheten under krig eller krigsfara. Kommittén har i stället inskränkt sig till att på detta område föreslå skyldighet för kommunerna att vidtaga förberedelser för att de skall kunna fortsätta med den kommunaltekniska verksamhet, som de faktiskt bedriver i fred, vare sig detta sker på grund av lagstadgad skyldighet eller efter eget åtagande. I den mån laglig skyldighet föreligger för kommunerna att utöva viss kommunalteknisk verksamhet, såsom kan vara fallet med exempelvis våghållning och drift av vatten- och avloppsanläggningar, kommer sådan skyldighet att bestå även i krig. Jag delar den av kommittén framförda och av remissmyndigheterna med ett undantag utan erinran lämnade uppfattningen, att behov ej föreligger av att stadga skyldighet för kommunerna att fortsätta sin kommunaltekniska verksamhet under krig eller krigsfara. Det synes mig nämligen ställt utom tvivel att kommunerna kommer att göra vad som står i deras makt för att i erforderlig omfattning fullfölja den verksamhet, som de bedriver under normala förhållanden, även under krigsförhållanden. Jag vill i detta sammanhang erinra om att den planläggning, som sedan lång tid tillbaka skett inom det ekonomiska försvaret och andra grenar av totalförsvaret, också bygger på den förutsättningen att den kommunaltekniska verksamheten skall upprätthållas utan att fördenskull någon lagstadgad skyldighet för kommunerna att bedriva verksamheten ansetts erforderlig. Lika litet som en allmän plikt att under krig eller krigsfara utöva verksamhet åligger enskilda företagare, som driver industriell rörelse, utför transporter eller utövar annan verksamhet av betydelse för totalförsvaret, bör en sådan generell skyldighet föreskrivas för kommunerna.

På det kommunaltekniska området har det tidigare ansetts ankomma på civilförsvaret att iståndsätta kommunaltekniska anläggningar, som krigsskadats. Detta skall nu regelmässigt vara en kommunal uppgift och det skulle därför möjligen kunna övervägas att ge en uttrycklig föreskrift därom. Av de skäl, som föranlett mig att icke förorda någon skyldighet för kommunerna att bedriva kommunalteknisk verksamhet, finner jag det emellertid ej heller erforderligt med föreskrifter om skyldighet för kommunerna att sätta skadade anläggningar i stånd. Skulle en kommun underlåta att avhjälpa skador på en betydelsefull kommunalteknisk anläggning för produktion eller distribution synes f. ö. möjlighet föreligga att genom ett produktions- eller forslingsåläggande med stöd av allmänna förfogandelagen framtvinga erforderlig reparation.

Liksom kommittén anser jag alltså att man vid lagstiftning om kommunal beredskap bör inom det kommunaltekniska området begränsa sig till att reglera kommunernas skyldigheter att planlägga och vidtaga andra förberedelser för verksamhetens behöriga fortgång under krig, dock med den begränsningen i förhållande till kommitténs förslag, att förberedelser-

na ej skall taga sikte på åtgärder, som faller under det ekonomiska försvaret, exempelvis beredskapslagring av förnödenheter för den kommunaltekniska verksamheten. Jag finner det härvid icke möta principiella betänkligheter att stadga planläggnings- och förberedelseskyldighet i fråga om verksamhet, för vars bedrivande skyldighet icke föreligger. Det måste nämligen beaktas att en skyldighet att bedriva verksamheten faktiskt kan komma att göras gällande i verkställighetsskedet med stöd av allmänna förfogandelagen. Till frågan om planläggnings- och förberedelseskyldighetens omfattning återkommer jag i det följande.

En den kommunaltekniska verksamheten närstående uppgift utgör tillsynen av fastigheter, som övergivits i samband med utrymning. Härmed avses icke bevakning för att förhindra att brott begås i de övergivna hemmen — detta är en klar polisuppgift, som måste ankomma på den ordinarie polisen och civilförsvarspolisen i samverkan — utan sådan tillsyn, som avser att förebygga, upptäcka och avhjälpa skador på fastigheterna och i dem kvarlämnad egendom. Kommittén har tänkt sig att för denna uppgift skulle kunna anordnas särskilda frivilliga organisationer eller att uppgiften skulle lösas genom avtal mellan intresseorganisationer för fastighetsägare och hyresgäster å ena sidan och särskilda företag å den andra. Kommitténs förslag har i det fåtal yttranden, som berört frågan, mötts med tveksamhet. För egen del finner jag det uteslutet, åtminstone vid utrymning som kan förutses bli tämligen temporär, att i slutligt utrymda orter, där de kvarvarande i regel skall bo i befolkningsskyddsrum, hålla kvar ett stort antal personer för tillsyn av fastigheterna. Enligt min mening måste envar fastighetsägare och hyresgäst själv se till att fastigheterna och hemmen är i sådant skick då de överges, att risken för svårare skador blir den minsta möjliga. Vid slutlig utrymning måste således vatten- och värmesystem tömmas och huvudkranar för vatten och gas etc. stängas. De skador, som likväl inträffar och som icke kan avhjälpas av personer, som för andra uppgifter måste stanna kvar efter slutlig utrymning, måste tålas; alternativet är att riskera människoliv genom att hålla kvar särskild servicepersonal i utrymningsorterna. Jag finner sålunda att det icke bör göras till en kommunal skyldighet att utöva tillsyn av övergivna fastigheter.

Remissbehandlingen av kommitténs förslag har visat, att också frågan om omhändertagande och begravning av döda vållat osäkerhet. Då civilförsvarets ansvarsområde bestämdes år 1959 framhöll jag att denna uppgift i största möjliga utsträckning skulle åvila de ordinarie samhällsorganen, som därvid kunde påräkna hjälp av civilförsvaret, men att det syntes mig ofrånkomligt att civilförsvaret ålades ansvar för att den erforderliga planläggningen kom till stånd. Man skulle också från civilförsvarets sida vara beredd att i svårare fall självständigt vidtaga nödvändiga åtgärder för att omhändertaga och begrava döda. De ordinarie sam-

hällsorganen på detta område är, såvitt gäller anordnandet av begravningsplatser, de kyrkliga kommunerna och för själva begravningsförrättningar-
na regelmässigt kyrkan. Emellertid har i krig omhändertagandet av döda en mycket starkt framträdande hälsovårdsaspekt och härvid är hälsovårds-
nämnderna de ordinarie samhällsorganen. Det synes mig uppenbart att i
sådana fall, då de ordinarie samhällsorganen ställs inför övermäktiga upp-
gifter på detta område, civildförsvaret måste påtaga sig ansvaret för att upp-
gifterna löses. Civildförsvaret kan med civildförsvarsplikt snabbt mobilisera
erforderlig arbetskraft och med förfoganderätt taga nödvändig tillgänglig
maskinell utrustning i anspråk. På de kyrkliga och borgerliga kommunerna
bör det däremot även i dessa svåra fall ankomma att anvisa begravnings-
platser och på den borgerliga kommunen ensam att bevaka hälsovårdsfrå-
gorna i samband med omhändertagandet och begravningen av de döda. Så-
lunda synes hälsovårdsnämnden vara det ordinarie samhällsorgan, som —
i den mån civildförsvaret ej redan påtagit sig uppgiften — bör begära civil-
försvarets ingripande för att de döda skall bli begravda på anvisad begravn-
ningsplats. En nära samverkan mellan civildförsvaret, den kyrkliga och den
borgerliga kommunen samt kyrkan synes i dessa fall bli i hög grad på-
kallad. Om antalet döda icke är större än att den kyrkliga kommunen kan
ombesörja begravningen med den borgerliga kommunens bistånd, synes
medverkan av civildförsvaret icke böra påkallas; detta bör då ostört få kon-
centrera sig på att rädda de levande.

Med den allmänna skyldighet som jag i detta lagstiftningsärende för-
ordrar för kommun att planlägga för uppgifter, som under krig kan ankom-
ma på kommunen, synes civildförsvaret icke längre böra ha att sörja för
att erforderlig planläggning kommer till stånd i fråga om omhändertagande
och begravning av döda. Däremot bör civildförsvaret i sin planläggning be-
akta att kommunerna kan komma att begära bistånd av civildförsvaret på
denna punkt.

De nu berörda uppgifterna för kommunerna torde komma att bli närmare
belysta i den pågående kyrkoberedskapsutredningen. Jag finner det emel-
lertid icke sannolikt att den kommer att påvisa något behov av lagregler,
enligt vilka kommunerna skulle åläggas särskilda skyldigheter i avseende
å omhändertagandet och begravningen av döda. F. n. kan jag icke finna
att något behov av lagbestämmelser härom föreligger, då de kommunala
uppgifterna på detta område väl ansluter till vad som gäller redan i freds-
tid.»

Planläggning och andra förberedelser

Föredragande departementschefen har anfört:

»Samhällets omställning till försvar innebär så genomgripande föränd-
ringar och är i vissa delar så komplicerad att det närmast ter sig som en
själklarhet att omställningen måste vara förberedd genom en omfattande

planläggning. Likaså är det uppenbart att själva verksamheten i ett försvar omställt samhälle måste vara planlagd redan i fred för att samordningen av de totala resurserna och samverkan mellan de olika samhällsorganen skall i största möjliga utsträckning vara säkrade. Mera tidskrävande förberedelser såsom särskilda anordningar för skydd, för iståndsättning efter skador och för andra särskilda behov, som icke föreligger under normala förhållanden, måste också vara vidtagna i fred, om beredskapen skall få något reellt innehåll. Behovet av planläggning och andra förberedelser synes mig vara minst lika framträdande på det kommunala planet som på det statliga; det är ju på det kommunala planet som arbetet med att tillgodose de krigsdrabbade civila människornas skilda behov i största utsträckning kommer att bedrivas. Behovet av planläggning och andra förberedelser har ej heller bestritts från något håll. Jag finner det också nödvändigt att stadga skyldighet för kommunerna att planlägga och vidtaga andra förberedelser samt att närmare reglera skyldighetens omfattning.

Vad beträffar frågan på vilka områden av kommunal verksamhet förberedelser bör vidtagas synes det mig knappast möjligt att åstadkomma en ändamålsenlig planläggning för endast vissa verksamhetsområden utan att samtidigt beakta såväl tillgängliga resurser som förutsedd belastning inom andra grenar av kommunal verksamhet. Planläggningens syfte måste uppenbarligen vara att nå fram till bästa möjliga fördelning av de kommunala tillgångarna i fråga om personal och materiel. Det kan då icke vara rationellt att lämna en del av den kommunala verksamheten utanför planläggningen; där kan uppenbarligen finnas resurser som kan användas för att täcka brister inom andra verksamhetsgrenar. Jag finner därför — och har härvid stöd av några remissmyndigheter — att planläggningsskyldigheten bör omfatta icke blott de uppgifter, som särskilt läggs på kommunerna genom förevarande lagstiftning, utan också den verksamhet i övrigt, som kommunerna utövar och som är av betydelse för totalförsvaret. Detta innebär planläggningsskyldighet såvitt avser — förutom de uppgifter som särskilt regleras i lagen om kommunal beredskap — den kommunala förvaltningsapparaten i dess helhet, social- och hälsovård även för kommunens egna medlemmar, folkförsörjningen, familjebidragsväsendet, de kommunala civilt försvarsuppgifterna, krigshjälp eller annan blivande socialförmån för krigsförhållanden, sjukvård, skolväsendet m. m. Inom sjukvården är planläggningsskyldighet redan föreskriven i krigssjukvårdslagen och det kan icke uteslutas att sådan skyldighet framdeles kommer att närmare regleras genom speciallagstiftning för olika verksamhetsområden. I dylika fall kommer planläggningsskyldigheten att grunda sig såväl på det mera generella stadgandet i förevarande lag som på speciallagstiftningen. Jag finner det emellertid icke erforderligt att i det generella stadgandet göra undantag för de fall, då spe-

cialreglering föreligger, och därtill knappast lämpligt eftersom ett sådant undantagande kunde verka vilseledande.

Vid planläggningen för de krigsviktiga verksamhetsområdena måste beaktas att verksamheten inom andra områden regelmässigt måste inskränkas. Planläggningen måste därför beröra också de icke krigsviktiga områdena, såtillvida att resurser som friställes där bör tillgodogöras inom de viktiga avsnitten.

Ett speciellt problem vid planläggningen på det kommunaltekniska området utgör sådan verksamhet, som kommunerna bedriver genom kommunala bolag eller genom avtal uppdragit åt enskilt företag. Planläggningsskyldighet gäller ju icke för enskilda rättssubjekt. Även i dessa fall är emellertid kommunerna huvudmän för verksamheten och det torde i denna egenskap böra åligga kommunerna att själva svara för planläggningen och för andra erforderliga förberedelser. Skyldighet att vidtaga förberedelserna bör därför icke åläggas ifrågavarande företag och kommunen bör ej heller såsom kommittén föreslagit genom särskilt stadgande åläggas skyldighet att sörja för att företaget vidtar förberedelserna, en skyldighet som kommunen saknar medel att efterkomma, därest företaget skulle vägra. Om däremot ansvaret för planläggning och andra förberedelser vilar direkt på kommunen, har denna möjlighet att själv verkställa förberedelserna eller, vid entreprenad, att teckna krigskontrakt. När det gäller verksamhet av kommunalteknisk art, som bedrivs helt utan medverkan av kommun, exempelvis eldistribution genom distributionsförening, kan planläggningsskyldighet näppeligen åläggas kommun. Här får det ekonomiska försvarets organ med de medel, som står dessa till buds, tillse att erforderlig planläggning kommer till stånd.

Skyldigheten att planlägga bör gälla för alla kommuner. Vissa krigsviktiga uppgifter kommer nämligen att åvila alla kommuner, oavsett om de i större omfattning berörs av utrymningar eller icke. Så måste t. ex. alla kommuner medverka inom folkförsörjningen vid utdelning av ransoneringskort och i andra sammanhang, alla kommuners administration kommer att beröras av inkallelser och alla kommuner blir berörda av de särskilda åtgärder, som måste vidtagas för penningmedelsförsörjningen i krig. Praktiskt taget alla kommuner kommer också att beröras av omställningarna inom sjukvården, då en del av deras föreståndarinnor och annan mera kvalificerad personal på vårdhem och andra inrättningar kan komma att tagas i anspråk med tjänsteplikt på annat håll. Det synes vara av så stort värde att kommunerna får arbeta igenom förändringarna vid samhälllets omställning till försvar och därmed göra sig förtrodda med uppkommande problem, att planläggningsskyldigheten bör gälla generellt. Däremot delar jag helt kommitténs uppfattning att en redovisning till länsstyrelsen av upprättade planer icke är erforderlig annat än i särskilda fall, exempelvis då det sätt, på vilket kommunen avser att lösa sina uppgifter, har större

betydelse för andra totalförsvarsorgans möjligheter att fullgöra sina operativa uppgifter. Så t. ex. är det uppenbart att vissa kommuners planläggning för omhändertagandet av inkvarterade är av den största betydelse för civilförsvaret, som har att besluta om den utrymning, som föranleder inkvarteringen. Likaså måste de kommunala planerna för iståndsättning av gator och vägar vara utomordentligt betydelsefulla för civilförsvarets möjligheter att genomföra utrymningar eller räddningsinsatser. I dylika fall bör den kommunala planläggningen redovisas till länsstyrelsen för att möjliggöra en noggrann samordning med annan totalförsvarsplanläggning. Då kommunerna i allmänhet saknar underlag för bedömningen av planläggningens betydelse i detta vidare sammanhang, finner jag det riktigt att initiativet till en redovisning av planläggningen, som då måste förutsättas vara mera omfattande, skall utgå från länsstyrelsen.

Beträffande planläggningsordningen, vare sig planerna skall redovisas till länsstyrelsen eller ej, finner jag det i princip böra ankomma på det kommunala organ, som i verkställighetsläget skall svara för en viss uppgift, att också ombesörja planläggningen för denna. Därmed vinnes garantier för att sakkunskapen inom kommunen tillgodogöres och själva planläggningen får ett värdefullt inslag av utbildning. Vissa organ, som skall vara i verksamhet under krigsförhållanden, saknas emellertid i fredstid; så är fallet med exempelvis kristidsnämnderna. Kommunen bör i sådana fall ha frihet att själv bestämma, var planläggningsarbetet skall ske. Det synes mig emellertid erforderligt att ansvaret för att planläggningen kommer till stånd alltid får åvila kommunens styrelse. Denna eller av kommunen utsett särskilt samordningsorgan måste också leda planläggningsarbetet och genom anvisningar och på annat sätt tillse att den kommunala planläggningen blir samordnad dels de olika verksamhetsområdena inbördes, dels med annan totalförsvarsplanläggning. Att erforderlig kontakt härvid tages med länsstyrelsen och andra regionala totalförsvarsorgan och att dessa å sin sida också själva i samordningssyfte tar kontakt med kommunstyrelserna eller vederbörande samordningsorgan måste förutsättas såsom givet.

Det interkommunala bistånd, som är möjligt att planlägga i fred, nämligen bistånd från utrymningskommun till inkvarteringskommun, måste uppenbarligen planläggas med särskild stadga. Intet bör här hindra att planerna upprättas under samverkan direkt mellan de berörda kommunerna. Kräves länsstyrelsens medverkan bör denna påkallas av kommun. De medel, som står till länsstyrelsens förfogande för att åvägbringa en ändamålsenlig planläggning i övrigt, bör stå till buds även i dessa fall.

I de fall, då planläggningen skall redovisas till länsstyrelsen, torde det vara erforderligt att planerna antas av kommunen. I övrigt bör det få ankomma på kommunen själv att avgöra huruvida planerna bör formligen fastställas av kommunen eller om tillräcklig stadga i planerna kan

vinnas utan att sådan fastställelse sker. En granskning och sammanställning av planerna genom kommunstyrelsens försorg torde dock icke kunna undvaras. I åtskilliga fall torde det också bli nödvändigt med särskilda beslut rörande förhållanden som ingår i planerna, exempelvis om iordningställande av krigsuppehållsplatser för kommunala organ vid slutlig utrymning av deras ordinarie verksamhetsort.

Kommittén har föreslagit att den kommunala planläggningen skall inriktas på förhållandena sedan civilförsvarets planer för utrymning och inkvartering verkstälts. Under remissbehandlingen har avvikande meningar anmälts. För egen del anser jag att på detta område — liksom eljest i totalförvarsplanläggningen — förberedelserna generellt sett bör ta sikte på det läge, som bedöms medföra de svåraste problemen. Det är ju i de svåraste lägena som det största behovet föreligger av de lättnader som fredsförberedelser kan innebära. Med en på det svåraste läget inriktad planläggning bör också de mindre svåra lägena kunna bemästras. Med denna principiella riktning för den kommunala planläggningen måste denna anpassas efter de olika verksamhetsområdena. I inkvarteringskommunerna uppkommer det svåraste läget när all planlagd inkvartering skett, i utrymningskommunerna — såvitt rör kommunalteknisk verksamhet — däremot när endast beredskapsutrymning verkstälts. I fråga om kommunala uppgifter inom folkförsörjningen kan det svåraste läget komma att inträffa, innan utrymningar alls skett men är nära förestående, och det gäller att snabbt dela ut ransoneringskort innan befolkningen skingras. För den kommunala administration, som måste finnas kvar i kommun som icke slutligt utrymts i sin helhet, inträder det svåraste läget, då organen skall betjäna kvarvarande befolkning från krigsuppehållsplatser. Stundom kan det visa sig nödvändigt med dubbla planer, nämligen en för läget efter beredskapsutrymning och en för läget efter slutlig utrymning. Det sagda torde visa att det icke är lämpligt att fixera något bestämt läge i förhållande till olika former av utrymning, på vilket planläggningen skall inriktas. Planläggningen måste emellertid anknytas till de omställningar, som utrymning och inkvartering medför, men detta bör göras på ett mera flexibelt sätt än kommittén föreslagit. Såvitt rör den kommunaltekniska verksamheten bör också planerna utformas under beaktande av risken för krigsskador.

Såsom jag antytt i avsnittet om kommunernas skyldigheter bör kommunernas uppgifter på det kommunaltekniska området begränsas till att gälla förberedelser för iståndsättning efter krigsskador. Det kan självfallet icke komma ifråga att låta denna skyldighet gälla hur omfattande skadegörelse som helst. Kommittén har också föreslagit en begränsning härvidlag. Begränsningen synes emellertid böra få en något annan karaktär än kommittén föreslagit och sättas i relation till behoven av den kommunaltekniska verksamheten. Behovet av reparation av kommu-

naltekniska anläggningar torde i allmänhet vara obetydligt i en slutligt utrymd tätort, medan behovet däremot är mycket stort om orten blott skall beredskapsutrymmas. Efter förödande skadegörelse på en tätort torde några människor icke längre kunna bo i denna och behovet av att reparera kommunaltekniska anläggningar bortfaller därmed automatiskt. Planläggningen för iståndsättning av kommunaltekniska anläggningar bör således inriktas på iståndsättning i den omfattning, som behov av anläggningen kan antagas föreligga efter skadan.

Såsom kommittén anfört bör de grunder som gäller för civilförsvarets planläggning för olika typer av orter ge vägledning vid bestämmandet av graden av beredskap på det kommunaltekniska området. Beredskapen i övrigt i form av en större eller mindre detaljplanläggning bör avvägas från fall till fall med hänsyn till omfattningen och betydelsen av de uppgifter, som under krigsförhållanden skall ankomma på vederbörande kommun. Genom att länsstyrelsen skall taga initiativ till sådan planläggning, som skall redovisas till länsstyrelsen, måste en individuell bedömning ske där av beredskapskraven för varje kommun. Då även de kommuner, som icke åläggas att redovisa sin planläggning, torde bli beroende av uppgifter från länsstyrelsen rörande de förutsättningar, på vilka deras planläggning skall bygga, bör också länsstyrelsens bedömning av beredskapskraven för kommunen komma till dess kännedom.

På det kommunaltekniska området är det stundom icke tillräckligt med planläggning av reparationsberedskap. Reservanordningar kan behöva vidtagas för att snabbt ersätta maskiner, som förstörts, eller för att på annat sätt än det fredsmässiga tillgodose det behov, som den kommunaltekniska verksamheten täcker. Skyldighet att vidtaga sådana reservanordningar åvilar f. n. kommunerna enligt civilförvarslagen. Kommittén har föreslagit att skyldigheten i framtiden regleras i en lag om kommunal beredskap. Tillräckliga skäl kan emellertid icke anses föreligga för en sådan omreglering och jag förordar alltså att kommunernas skyldighet att vidtaga reservanordningar inom kommunalteknisk verksamhet alltjämt regleras i civilförvarslagen och betraktas som en kommunal civilförvarsuppgift.

Det kan i detta sammanhang vara skäl att understryka betydelsen av att kommunerna beaktar också beredskapsintresset, då de utför kommunaltekniska anläggningar. Möjligheterna att vid ny- eller ombyggnad utan särskild kostnad eller till en ringa merkostnad vinna väsentligt skydd bör även på detta område tillvaratagas, även om särskilda föreskrifter där- om ej föreligger.

Det nu anförda har gällt åtgärder för att såvitt möjligt trygga kommunalteknisk verksamhet, som kommunerna bedriver redan i fred. Den omfattande inkvartering, som planlägges ske i glesbygderna eller i mindre tätorter, kommer — såsom civilförvarsstyrelsens utredning om vattenförsörjningen i krig visar och åtskilliga remissmyndigheter framhållit — att

medföra stora problem inom vattenförsörjningen och den allmänna hälsovården. Dessa problem har det hittills ankommit på civilförsvaret att lösa. Begränsningen av civilförsvarets uppgifter medför emellertid att ansvaret även för dessa frågor nu kommer att åvila kommunerna. Den företagna utredningen om vattenförsörjningen och vad i övrigt framkommit synes mig ge belägg för att det kan vara nödvändigt att redan i fred vidtaga speciella anordningar i inkvarteringsområdena för att trygga vattenförsörjningen och undanröja epidemirisker vid inkvartering, däribland förberedelser för nya vattentäkter. Det är här icke fråga om reservanordningar för befintliga anläggningar utan om helt nya anordningar, motiverade enbart av planlagd inkvartering. I förevarande sammanhang torde det icke vara påkallat att taga ställning till vilka eller i vilken omfattning som särskilda anordningar måste vidtagas. Det synes emellertid vara ofrånkomligt att sådana anordningar vidtas och att ansvaret för att anordningarna kommer till stånd ytterst får åvila kommunerna. Liksom då det är fråga om reservanordningar för befintliga anläggningar bör skyldigheten att vidtaga särskilda anordningar med hänsyn enbart till de inkvarterades behov göras beroende av särskilt förordnande. Till frågan om statsbidrag återkommer jag i det följande.

Frågan om skydd för den kommunala personalen torde i allmänhet icke utgöra något svårlöst problem. Från inkvarteringskommunerna kan helt bortses, då dessa ju valts med hänsyn till att risken för anfall där bedömts vara liten. För utrymningskommunernas del torde frågan få lösas olika för olika kategorier av kommunal personal och med hänsyn till huruvida slutlig utrymning sker eller ej. Sådan kommunal teknisk personal, som nu skall fullgöra uppgifter, vilka tidigare ankommit på civilförsvaret, bör i princip ha samma skydd som bereddets motsvarande civilförsvarspersonal. I den mån skyddsrumspatser anordnades eller beräknades för denna, måste platserna nu kunna ställas till den avlösande kommunala personalens förfogande. Med hänsyn till att det torde vara en absolut förutsättning för att civilförsvaret skall kunna utföra sina uppgifter att det har tillgång till ifrågavarande personal, bör skyddsrumspatserna för denna anses som platser för civilförsvarets verksamhet. Regleringen av detta skyddsrumbehov bör följaktligen alltjämt ske i civilförsvarslagen. Tillgodosågs däremot skyddet för civilförsvarspersonalen genom gruppering utanför det hotade området, bör skyddet för motsvarande kommunala personal tillgodoses på samma sätt. Skaderiskerna har ju icke ökat genom den omfördelning av ansvaret för uppgifterna som nu skett. Självfallet bör all gruppering av civilförsvarsenheter och kommunala enheter ske så att samråd och samverkan underlättas.

Emellertid torde förevarande lagstiftning medföra att behovet av skydd för kommunala organ, som normalt arbetar i utrymningsorter och som skall vara verksamma i krig, kommer att uppmärksammas på ett helt an-

nat sätt än tidigare i samband med att en kommunal krigsorganisation kommer till stånd. För dessa organ torde skyddet vid slutlig utrymning i allmänhet få tillgodoses genom utflyttning till särskilda krigsuppehållsplatser i kommunen eller utanför denna. I de fall då utrymningskommunen slutligt utrymmer i sin helhet synes dock regelmässigt den kommunala förvaltningen kunna reduceras till några få organ. Det fåtal människor, som är kvar i den slutligt utrymda kommunen, är nämligen — bortsett från arbetande i krigsviktig produktion — inordnade i försvarsorganisationer och torde få sina behov tillgodosedda genom dessa. Det torde icke vara påkallat att anordna särskilt skydd för kommunala administrativa organ efter enbart beredskapsutrymning; i detta läge fortgår samhällsfunktionerna i stort sett i fredsmässiga former och det skydd, som är nödvändigt med hänsyn till riskerna för överraskande anfall, erbjudes i befolkningskyddsrum och enskilda skyddsrum.

I likhet med kommittén anser jag det icke böra åläggas kommunerna att lag er h å l l a r e s e r v d e l a r o c h a r b e t s m a t e r i e l f ö r k o m m u n a l t e k n i s k v e r k s a m h e t . P å d e t t a o m r å d e b ö r e r f o r d e r l i g p l a n l ä g g n i n g s k e g e n o m d e t e k o n o m i s k a f ö r s v a r e t s o r g a n , s o m t o r d e h a d e n b ä s t a ö v e r b l i c k e n ö v e r i v i l k e n o m f a t t n i n g o c h i v i l k e t l e d r e s e r v e r b ö r u p p l ä g g a s f ö r k r i g s b r u k . A t t d e t ä r i h ö g g r a d f ö r d e l a k t i g t , i c k e m i n s t m e d h ä n s y n t i l l r e n t f r e d s t i d a b e h o v , a t t e x e m p e l v i s k o m m u n a l a v a t t e n v e r k h å l l e r r e s e r v l a g e r a v r ö r m . m . b e h ö v e r i c k e f r a m h å l l a s . I d e t t a s a m m a n h a n g m å v i d a r e e r i n r a s o m a t t l ä n s s t y r e l s e n e n l i g t 4 § i l a g e n d e n 17 m a j 1940 m e d v i s s a b e s t ä m m e l s e r t i l l s k y d d f ö r f ö r s v a r e t m . m . ä g e r å l ä g g a d e n s o m d r i v e r i n d u s t r i e l l e l l e r a n n a n v e r k s a m h e t a v v ä s e n t l i g b e t y d e l s e f ö r f ö r s v a r e t e l l e r f o l k f ö r s ö r j n i n g e n a t t v i d t a g a s ä r s k i l d a å t g ä r d e r f ö r a t t s ä k e r s t ä l l a d r i f t e n , b l . a . a n o r d n a n d e a v r e s e r v f ö r r å d .

Anskaffning och lagring av utrustning för de inkvarterades behov bör icke heller ankomma på kommunerna utan bör vara en sådan uppgift för civilförsvaret, som avses i 36 § första stycket civilförsvarlagen. Då det här är fråga om lagerhållning uteslutande med hänsyn till de inkvarterades behov anser jag det icke motiverat att ålägga kommunerna skyldighet att utan ersättning tillhandahålla civilförsvaret lagerlokaler. Lagringen torde f. ö. totalt sett kunna ske till lägre kostnader, om den centraliseras åtminstone inom civilförsvarsområdena.

Uppbyggnaden av en kommunal beredskap kommer att aktualisera frågan hur kommunerna skall kunna täcka sitt behov av personal för att fullgöra de kommunala uppgifterna under krigsförhållanden. Jag delar den under remissbehandlingen framförda synpunkten att civilförsvarets och kommunernas sammanlagda personalbehov nu i princip icke bör överstiga de personalbehov, som civilförsvaret ensamt redovisade, när uppgifterna ankom på detta, och att personalen i största möjliga utsträckning bör utnyttjas gemensamt. Det sagda gäller emellertid endast i den

mån man inskränker sig till de uppgifter, som kommunerna övertagit från civilförsvaret. Eftersom den kommunala beredskapen nu skall byggas upp inom hela det kommunala verksamhetsområdet, i den mån det är av betydelse för totalförsvaret, måste nya personalbehov yppa sig, och det kan bli nödvändigt att uppskov från militärtjänstgöring meddelas kommunala förtroendemän och anställda i större utsträckning än hittills. Förutsättningar för sådana uppskov torde också föreligga i och med att planer upprättas för den kommunala krigsorganisationen. Jag utgår emellertid från att användningen av värnpliktiga i kommunala befattningar i krigsorganisationen begränsas så långt det är möjligt genom att kvinnlig och annan icke värnpliktig personal uttages i första hand.

En ökning av antalet uppskov kan främst bli aktuell i inkvarteringskommunerna. För att minska olägenheterna härav för krigsmakten synes det böra övervägas, huruvida uppskoven lämpligen kan göras tidsbegränsade. Med uppskov av sådan typ kan inkvarteringskommunerna behålla sin personal åtminstone till dess förhållandena där stabiliserat sig och lämplig arbetskraft hunnit rekryteras bland de inkvarterade eller biståndspersonal från utrymningskommunerna anlant.

För civilförsvarets del torde den ändrade ordningen böra medföra att — om ett gemensamt utnyttjande av personalen ej ger sig självt eller kan arrangeras — rekryteringen får ske på annat håll än bland de kommunalanställda.

Även tillgången på fordon och maskiner måste såvitt möjligt säkerställas för kommunerna genom planläggning och reservering i fred. På detta område torde det emellertid vara helt klart att de samlade behoven icke ökat genom att kommunerna övertagit reparationsuppgifter från civilförsvaret. Utrustning som tidigare reserverats för civilförsvaret att användas för uppgifter, som nu ankommer på kommunerna, bör nu i princip i stället reserveras för kommunernas räkning. Frågan om kommunernas behov torde få beaktas då riktlinjerna för uttagningen fastställs och jag finner med hänsyn härtill icke anledning att närmare ingå på frågan hur tillgängliga resurser bör fördelas mellan olika intressenter.

I likhet med annan planläggning inom totalförsvaret måste de kommunala beredskapsplanerna hållas aktuella. Till sådan revision av planerna, som föranleds av att den kommunala organisationen ändras eller av andra interna förändringar, bör kommunerna själva taga initiativet. Måste däremot beredskapsplanerna ändras med hänsyn till omläggningar i annan totalförsvarsplanläggning bör det ankomma på länsstyrelsen att bevaka att kommunernas planläggning anpassas efter de nya förhållandena och detta vare sig kommunernas planläggning blivit fastställd av länsstyrelsen eller ej. Jag finner det med hänsyn härtill erforderligt att stadga befogenhet för länsstyrelsen att förordna om revision av kommunala beredskapsplaner, då det påkallas av ändrade förhållanden.

Frågan om behovet av sekretesskydd för kommunala beredskapsplaner synes böra särskilt uppmärksammas. Av planerna torde nämligen åtskilliga uppgifter av hemlig natur kunna utläsas rörande civilförsvarets och det ekonomiska försvarets planläggning. Det är även möjligt att de kommunala planerna i sig själva blir av sådan karaktär att de bör sekretesskyddas. Denna fråga torde emellertid böra regleras i annat sammanhang.

För den kommunala beredskapen är det givetvis viktigt att personalen instrueras om sina krigsuppgifter samt får utbildning och övning för dessa. Jag anser det emellertid icke påkallat att föreskriva någon skyldighet för kommunerna att utbilda eller öva personalen, då jag mot bakgrunden av det livliga intresse för beredskapsfrågorna, som kommunernas remissyttranden i ärendet återspeglar, anser mig ha goda skäl att räkna med att ansvarskännande kommuner även utan formlig skyldighet i erforderlig grad beaktar utbildningsbehovet. Sedan en kommunal beredskap byggs upp, torde också kommunerna i betydligt större utsträckning än hittills komma att engageras i statligt ledda totalförvarsövningar på regional nivå och i lokala övningar, som rör samordning och samverkan mellan civilförsvaret och kommunen.»

Organisationsfrågor

Föredragande departementschefen har anfört:

»I det föregående har jag haft anledning att taga ställning till de principer, efter vilka den kommunala organisationen för krigsförhållanden enligt min mening bör uppbyggas ävensom till frågan hur den centrala ledningen av den kommunala beredskapen bör anordnas. Jag kan därför nu inskränka mig till att behandla organisationsfrågorna i olika mera speciella hänseenden.

Det torde kunna förutses såsom det mest sannolika fallet vid en utrikespolitisk kris att en skärpning av vår beredskap sker successivt. Utrymningarna börjar då såsom frivilliga utrymningar, varvid samhällsfunktionerna kan upprätthållas i stort sett i normal omfattning både på den statliga och den kommunala sidan. För kommunernas del torde detta läge icke innebära några väsentliga svårigheter; de frivilligt utrymmande ordnar regelmässigt själva sin inkvartering och uppehåller förbindelse med hemorten, varifrån de alltjämt kan erhålla medel till sin försörjning. Kommunernas organisation och förvaltning kan fungera i fredsmässiga former i såväl utrymnings- som inkvarteringskommuner, låt vara att inkallelser av personal otvivelaktigt kommer att medföra vakanser. Dessa torde dock komma att ganska jämnt fördela sig över den kommunala förvaltningen och knappast aktualisera överföringar av personella tillgångar från ett förvaltningsområde till ett annat. När däremot utrymningar blir obligatoriska upp-

kommer i inkvarteringskommunerna genast besvärliga problem med omhändertagandet i olika hänseenden av de inkvarterade, särskilt i den mån företagna utrymningar varit slutliga utrymningar. Även i utrymningskommunerna blir problemen stora efter slutliga utrymningar, åtminstone i de fall, då utrymningskommunen måste bibehålla en förvaltningsapparat för att betjäna befolkning, som bor kvar i delar av kommunen, vilka icke slutligt utrymts eller vilka rentav kan ha mottagit inkvarterade från kommunens tätorter eller från andra kommuner. Efter slutlig utrymning av hemorten kan de inkvarterade ej längre få sin försörjning från denna. Det kan därför förutses att en speciell belastning mycket snart uppkommer inom inkvarteringskommunernas socialvårds- eller krigshjälpsverksamhet men också inom andra områden såsom inom hälsovården och skolväsendet. För detta läge synes det föreligga ett stort behov av en särskild kommunal krigsorganisation, inom vilken verksamheten snabbt kan anpassas efter lägets växlingar och arbetet bedrivs effektivt och samordnat under ett särskilt ledningsorgan. I krigsorganisationen bör ingå ledningsorganet, som enligt vad jag förut anfört skall vara kommunens styrelse, och de nämnder och andra fackorgan med förtroendemän och anställda, som fullgör uppgifter av betydelse för försvarsberedskapen, exempelvis socialnämnd, vilken handhar särskilt upprättade internat för vårdbehövande och vilken i regel torde komma att tjänstgöra som krigshjälpsnämnd, eventuellt inrättad särskild krigshjälpsnämnd, barnavårdsnämnd, kristidsnämnd, hälsovårdsnämnd, familjebidrag snämnd och särskild nämnd — beredskapsnämnd — som inrättats för speciella kommunala uppgifter. I utrymningskommun, som endast beredskapsutrymts, måste i krigsorganisationen också ingå organ för kommunalteknisk verksamhet. I kommun, som i sin helhet slutligt utrymts, kan å andra sidan krigsorganisationen reduceras kraftigt, möjligen till att omfatta, förutom kommunstyrelsen, endast civilförsvarsnämnd och organ för oundgänglig kommunalteknisk verksamhet. Krigsorganisationens omfattning måste, såsom torde ha framgått av det anförda, variera alltefter kommunernas olika uppgifter; dess sammansättning bör också inom en och samma kommun ändras alltefter företagna utrymningar och dessas återverkningar på de kommunala uppgifterna.

Vid genomförd krigsorganisation bör kommunens styrelse kunna ge fackorganen direktiv rörande verksamhetens inriktning och bedrivande samt fördela kommunens tillgångar i personal och materiel mellan de i krigsorganisationen ingående organen. Dessa befogenheter bör självfallet i första hand gälla gentemot de organ, som är inordnade i krigsorganisationen. Det bör emellertid även gälla gentemot kommunala organ, som faller utanför denna, dock ej fullmäktige. Endast med så vittgående befogenheter får kommunens styrelse möjlighet att snabbt tillföra en utsatt sektor inom krigsorganisationen förstärkning med resurser som

kan avstås av en annan sektor inom denna eller som ligger hos ett utanförstående — och alltså ej krigsviktigt — kommunalt organ.

Däremot synes det mig icke erforderligt att vid sidan av kommunstyrelsens direktivrätt stadga en rätt för styrelsen att besluta i fackorganens ställe eller att öppna en generell möjlighet för styrelsen att övertaga på annat organ ankommande uppgifter i deras helhet. Genom att tillföra ett organ, som ställs inför övermäktiga uppgifter, resurser från annat, mindre belastat kommunalt organ och genom att ge det sålunda uppstöttade organet direktiv för dess verksamhet synes styrelsen på ett lämpligare sätt än genom beslut i organets ställe kunna nå åsyftat resultat. Fackorganets sakkunskap när det gäller arbetet ute på fältet tillgodogöres sålunda alltjämt och kommunstyrelsen slipper att splittra sig genom att tvingas besluta i individuella ärenden. Endast för det fall att fackorganet är helt utslaget, är det motiverat att annat organ inträder i dess ställe. Denna situation är emellertid förutsedd i administrativa fullmaktslagen. Överflyttning av arbetsuppgifter från ett ordinarie organ till ett annat — vilket säkerligen endast undantagsvis bör vara kommunstyrelsen, som först och främst skall vara ett ledningsorgan — bör således ske under de förutsättningar, som anges i nämnda lag och i tillämpningsföreskrifter till denna.

Jag delar kommitténs uppfattning att det är av värde att kommunens styrelse får möjlighet att sända företrädare till fackorganen för att delta i dessas överläggningar. Samordningen mellan olika verksamhetsområden torde väsentligt främjas om möjligheten utnyttjas. Däremot kan det icke anses påkallat att ge kommunstyrelsens observatör reservationsrätt. Genom direktivrätten kan styrelsen åvägbringa sådana ändringar i fackorganens beslut, som är väsentliga, och en reservationsrätt i fråga om övriga beslut av fackorganet torde sakna mening.

Kommittén har föreslagit att möjlighet skall öppnas för kommunerna att tillsätta en kommunal beredskapsnämnd, i vilken skulle kunna sammanföras uppgifter, som eljest tillhör andra specialreglerade nämnder, både fredsmässiga uppgifter och sådana som tillkommer under krigsförhållanden. Såsom framgått av vad jag förut anfört anser jag mig icke kunna förorda en sådan ordning utan menar att man skall fasthålla vid principen att fredsorganet också skall vara kompetent organ i krig för sitt verksamhetsområde. Denna grundläggande princip anser jag böra framgå av lagtexten. Emellertid uppstår, åtminstone i inkvarteringskommunerna, under krigsförhållanden uppgifter, som icke har motsvarighet under fred och följaktligen ej heller har något fredsorgan. Jag avser härvid de uppgifter som sammanhänger med omhändertagandet av de enskilt inkvarterade såsom att tillgodose deras behov av bostad och att registrera dem. För handhavandet av dessa specifika beredskapsuppgifter torde i enhetlighetens intresse ett bestämt organ böra angivas. Detta organ synes lämpligen kunna betecknas beredskapsnämnd.

Beredskapsnämndens kompetensområde skall enligt det sagda omfatta sådana uppgifter, som kommunen ställs inför under krigsförhållanden och som saknar motsvarighet i fredstid. En ytterligare förutsättning för att beredskapsnämnden skall handha sådana uppgifter bör vara, att föreskrifter om kompetent organ ej givits i särskild lag eller författning; exempel härpå utgör folkförsörjningsuppgifterna, vilka skall handhavas av kristidsnämnd. Vissa kommuner kommer icke att i större utsträckning ställas inför sådana uppgifter som saknar motsvarighet i fred och som icke är specialreglerade. Det bör därför icke föreskrivas såsom obligatoriskt att kommun skall tillsätta särskild beredskapsnämnd. Det torde få ankomma på vederbörande kommun själv att avgöra huruvida beredskapsnämnd skall anordnas såsom en särskild nämnd eller vara identisk med redan befintlig nämnd. Med hänsyn till planlägningsarbetet, som bör kunna utföras av nämnden själv för dess verksamhetsområde, bör beredskapsnämnd kunna utses redan i fredstid. Inrättas ej särskild beredskapsnämnd, bör kommunens styrelse vara sådan nämnd, dock att kommunen enligt det sagda bör äga uppdraga åt annan nämnd att tillika vara beredskapsnämnd. Beredskapsnämnden bör självfallet alltid ingå i den kommunala krigsorganisationen.

Jag delar kommitténs uppfattning att det i första hand bör ankomma på kommunerna själva att avgöra när de bör övergå till krigsorganisation, vilket emellertid endast bör kunna komma i fråga under civilförsvarsberedskap. Läget torde ofta successivt bli sådant att kommunerna finner sig böra utnyttja möjligheterna att genom övergång till krigsorganisation stärka ledningen och öka handlingskraften. Å andra sidan bör också länsstyrelsen äga föreskriva att kommun skall övergå till krigsorganisation. Länsstyrelsen kan nämligen genom sin överblick över läget i stort förutse, att en kommun kommer att bli utsatt för särskild belastning, och länsstyrelsen bör då kunna höja kommunens beredskap genom en dylik föreskrift. Kommun bör ofördröjligen underrätta länsstyrelsen om övergång till krigsorganisation och om återgång till fredsorganisation. Det måste förutsättas att kommunerna ej motsätter sig länsstyrelsens föreskrift om krigsorganisation genom att, utan att läget ändrats, besluta om återgång till fredstida ordning. Länsstyrelsen har emellertid alltid möjlighet att möta ett återgångsbeslut med nytt förordnande om krigsorganisation.

Kommittén har föreslagit att i lagen intages en anvisning om att kommun kan upprätta en särskild organisation av inkvarteringsombud och medhjälpare till dem att inom kommunen eller del därav, rote, fullgöra uppgifter för bistånd åt inkvarterad befolkning. Förslaget har icke mött några invändningar under remissbehandlingen. För egen del anser jag det synnerligen lämpligt med en dylik organi-

sation under förutsättning att den väl ansluter till civilförsvarets roteorganisation för genomförandet av inkvarteringen och anlitar samma personal som denna organisation. När inkvarteringen verkställts och roteombuden därmed fullgjort sina civilförsvarsuppgifter, kan de övergå till att i egenskap av företrädare för kommunen befatta sig med de problem, som kan antagas fortlöpande uppkomma bland de inkvarterade. Jag finner det emellertid icke påkallat att behandla denna organisation i lagen eller att där fastslå att inkvarteringsombud skall väljas av fullmäktige och att de skall äga rätt till ersättning. Det synes mig naturligare att organisationen närmare regleras i kommunens planläggning, eventuellt efter anvisningar, som utfärdats i administrativ ordning, och att ombuden får fullgöra sina uppgifter på grund av uppdrag av det kommunala organ, som skall svara för de inkvarterades bostadsförhållanden, dvs. beredskapsnämnden.

På det regionala planet bör det ankomma på länsstyrelsen att utöva tillsyn över kommunernas beredskapsplanläggning och tillämpningen av lagen i övrigt. Betydelsefulla samordningsuppgifter kommer härvid att åvila länsstyrelsen såväl under planläggningsskedet som under krigsförhållanden och det är därför nödvändigt att tillägga länsstyrelsen vissa befogenheter gentemot kommunerna. Under civilförsvarsberedskap bör länsstyrelsen äga rätt, förutom att förordna om kommuns övergång till krigsorganisation, att meddela kommun direktiv för den kommunala verksamhetens bedrivande och inriktning under förutsättning dock att sådana direktiv anses oundgängliga för att försvarsansträngningarna skall kunna samordnas. Då länsstyrelsen tillika är regional civilförsvarsmyndighet kan samordningen mellan civilförsvaret och kommunal verksamhet i stora drag bli säkrad denna väg. På det lokala planet torde emellertid också en direktivrätt för civilförsvaret gentemot kommun bli erforderlig, åtminstone såvitt rör kommunalteknisk verksamhet, varav civilförsvarets räddningsverksamhet är beroende. Denna samordningsfråga kan dock lösas i administrativ ordning enligt vad som förutsatts i civilförsvarslagen.

Såsom t v å n g s m e d e l, som bör stå länsstyrelsen till buds, om kommun underlåter att fullgöra sina skyldigheter, vare sig i fråga om planläggning eller såvitt rör verkställighet, föreslår kommittén vitesföreläggande och rätt att på kommunens bekostnad vidtaga den försummade åtgärden. Detta förslag biträder jag, men förutsätter liksom kommittén att andra utvägar att åvägabringa rättelse i första hand skall försökas.

De omfattande arbetsuppgifter, som länsstyrelserna kommer att få med att leda uppbyggnaden av den kommunala beredskapen och biträda kommunerna vid deras planläggning kommer otvivelaktigt att ställa krav på länsstyrelsernas personal, åtminstone under planläggningsskedet. Detta har förutsetts av kommittén och starkt understrukits under

remissbehandlingen. Innan en första genomgång av de konkreta uppgifterna för länsstyrelserna skett, torde det emellertid icke vara möjligt att taga ställning till hur dessa kan påverka personalbehovet vid länsstyrelserna. Till denna fråga torde jag därför få återkomma i annat sammanhang.»

Kostnadsfrågor

Föredragande departementschefen har anfört:

»Även när det gäller kostnaderna har avgränsningen av civilförsvarets ansvarsområde betydande konsekvenser för kommunerna. Så länge en viss uppgift ankom på civilförsvaret, hade detta också — bortsett från de i civilförsvarslagen särskilt reglerade fall, då ett kommunalt kostnadsansvar inträder — att bära kostnaderna för att fullgöra uppgiften, dvs. kostnaderna belastade staten. Då vissa verksamhetsområden avskildes från civilförsvaret och övertogs av de ordinarie samhällsorganen gjordes inga uttalanden rörande kostnadsfördelningen. Det är därför nu påkallat att reglera denna.

Den vägledande principen synes mig härvid böra vara att man icke bör belasta kommunerna med sådana kostnader av försvarsnatur, som tidigare legat helt på civilförsvaret och som hänför sig till åtgärder, vilka icke i första hand kommer kommunernas egna medlemmar till del. Sådana kostnader synes i princip alltjämt böra bäras av staten i form av särskilda statsbidrag till kommunerna.

Uppbyggnaden av en kommunal beredskap innefattar, såsom jag tidigare anfört, icke endast planläggning på de områden, som kommunerna övertagit från civilförsvaret utan också en administrativ beredskap för de kommunala organen överhuvudtaget. I denna del har lagstadganden tidigare saknats och följaktligen har det ej heller funnits några regler om rätt för kommunerna att erhålla statsbidrag för planläggningskostnader eller andra förberedelsekostnader. De föreskrifter om kostnaderna, som nu bör meddelas, bör såvitt möjligt vara enhetliga för all planläggning, vare sig den föranleds av de från civilförsvaret övertagna uppgifterna eller av uppbyggnaden av en kommunal beredskap i övrigt. Planläggningen måste ju uppenbarligen ske i ett sammanhang och det låter sig säkerligen i allmänhet ej göra att med någon grad av exakthet avgöra hur mycket av planläggningskostnaderna som hänför sig till det ena eller andra området. Enhetliga regler kan visserligen leda till att kostnader, som enligt huvudprincipen bort kvarbliva på staten, får bäras av kommunerna och omvänt, men det finns anledning antaga att resultatet i stort blir tillfredsställande.

Allmänt sett torde kostnaderna för planläggning av kommunernas förvaltning under krigsförhållanden böra bäras av kommunerna själva, låt vara att det är ett starkt försvarsintresse att en administrativ kommunal beredskap kommer till stånd. I första hand får emellertid kommunerna själva nytta av att de förberett sin organisation och förvaltning under krigsför-

hållanden. Planläggningskostnaderna i denna del torde ej heller bli särskilt betungande, ej ens om planläggningen enligt länsstyrelsens förordnande skall redovisas i särskild plan. Huvudregeln bör följaktligen vara att planläggningskostnaderna skall stanna på kommunerna. Liksom kommittén finner jag det emellertid skäligt att statsbidrag skall kunna utgå i de undantagsfall, då planläggningskostnaderna blir betungande för kommunen. Detta torde i allmänhet endast komma att gälla mindre kommuner, som skall planera för inkvartering i större omfattning. I den utsträckning länsstyrelsens administrativa biträde icke förslår bör alltså statsbidrag i dessa fall kunna utgå med skäligt belopp. En förutsättning bör emellertid vara att kommunens planer godkänts av länsstyrelsen.

I enlighet med vad jag tidigare anfört blir någon särskild reglering i lagen om kommunal beredskap icke nödvändig såvitt gäller reservanordningar inom kommunal teknisk verksamhet, där ersättning för närvarande utgår till kommunerna med regelmässigt två tredjedelar av skälig kostnad. Att vidtaga sådana reservanordningar skall alltså betraktas som en kommunal civilförsvarsuppgift och statsbidraget bör följaktligen regleras i civilförsvarslagen. Vägande skäl att frångå hittillsvarande bidragsnorm torde icke föreligga.

Såsom jag tidigare anfört kan det visa sig erforderligt att vidtaga särskilda anordningar i inkvarteringskommunerna för att förbättra inkvarteringsförhållandena, exempelvis förbereda vattentäcker och sanitära anläggningar. Handhavandet av dessa anordningar måste också ankomma på kommunerna. Även i dessa fall bör statsbidrag utgå till kommunerna och det synes här böra bli regel att full ersättning skall utgivas för skäliga kostnader. Stundom kan det emellertid inträffa att anordningarna är till nytta för kommunen alldeles oavsett att anordningarna i det aktuella läget vidtages uteslutande med hänsyn till de inkvarterades behov. I dylika fall kan det anses skäligt att kommunen själv får bära någon del av kostnaderna. Regleringen av statsbidraget till dylika särskilda anordningar synes mig därför lämpligen böra helt anknyta till motsvarande reglering i fråga om reservanordningar, men jag vill betona att det här kommer att vara naturligt att utnyttja möjligheten att ge högre statsbidrag än två tredjedelar.

Ordningen för bestämmande och utbetalning av statsbidrag såväl för planläggningskostnad som för särskilda anordningar torde böra ansluta till den ordning som gäller för statsbidrag för civilförsvarsanordningar. Kostnaderna för nu ifrågakvarande bidrag bör ligga utanför kostnadsramen för civilförsvaret.

I likhet med kommittén finner jag det vanskligt att reglera fördelningen av kostnaderna för verksamheten under verkställighetsskedet annat än i vissa hänseenden. Sålunda finner jag det kunna fastslås att inkvarteringskommun bör vara berättigad till ersättning av statsmedel för kostnader, som kommunen fått vidkännas för verksamhet till

förmån för inkvarterade. Emellertid synes skäl ej föreligga att — såsom kommittén föreslagit — begränsa ersättningsrätten i dessa fall till verksamhet för inkvarterade från annan kommun. Rätt till ersättning bör föreligga även vid utrymning och inkvartering inom den egna kommunen.

Kommittén har slutligen föreslagit en ordning enligt vilken inkvarteringskommun, som mottager bistånd från utrymningskommun, skall ersätta denna för biståndet. Jag kan icke ansluta mig till detta förslag, som medför den egendomliga konsekvensen att en utrymningskommun, som befriats från sina vård- och socialfall och därmed kunnat avstå personal och materiella resurser, får ersättning för vad den avstått, ehuru biståndet kommit dess egen befolkning till godo. Kommittén torde ha förutsatt att den biståndslämnande kommunen alltfort skall avlöna personalen, även när denna avståtts som biståndspersonal. Det synes mig riktigare att biståndspersonalen avlönas av inkvarteringskommunen, där personalen befinner sig, att denna kommun får ersättning direkt av statsmedel för sina kostnader för de inkvarterade och att utrymningskommunen — som f. ö. om den slutligt utrymts i sin helhet knappast torde ha någon förvaltning kvar — blir utan ersättning.

Då tillfälligt bistånd lämnas en hårt belastad kommun av en närbelägen kommun bör ersättningen till den biståndslämnande kommunen utgå av statsmedel oavsett vilka uppgifter biståndet gällt. Det kan nämligen förutsättas att belastningen uppkommit till följd av krigshändelser och att det varit från totalförvarssynpunkt betydelsefullt att förhållandena i den belastade kommunen retts upp.

Med den av mig nu förordade ordningen för krigsförhållanden behöver kommunerna icke sinsemellan reglera några ekonomiska mellanhavanden, vilket jag ser som en betydande fördel.»

Specialmotivering

Föredragande departementschefen har anfört:

»I enlighet med det anförda har kommunalrättskommitténs förslag till lag om vissa kommunala beredskapsuppgifter överarbetats inom inrikesdepartementet, varvid bestämmelserna rörande den kommunala beredskapen sammanförts i ett lagförslag och de bestämmelser, som rör upplåtelse av inkvarteringsbostad, upptagits i ett annat lagförslag, till vilket jag skall återkomma i ett senare avsnitt. Jag övergår nu till att behandla de särskilda bestämmelserna i departementsförslaget till lag om kommunal beredskap.

Lagens rubrik och disposition

Såsom jag utvecklat i det föregående bör lagen reglera den kommunala beredskapen överhuvudtaget och icke inskränka sig till de uppgifter, som kommunerna fått övertaga från civilförsvaret. Då lagen därmed utgör grun-

den för den kommunala beredskapen, synes dess rubrik lämpligen böra lyda »lag om kommunal beredskap», oaktat den även reglerar kommunala skyldigheter och verksamhetsformer i verkställighetsskedet. Inom den civila sektorn av totalförsvaret råder, även om krigstillstånd inträtt, högsta graden av *beredskapstillstånd*; det kan därför icke anses oegentligt att tala om kommunal beredskap även i verkställighetsskedet.

För att bättre överskådlighet över lagens innehåll skall vinnas torde under särskilda underrubriker böra behandlas de i lagen reglerade kommunala uppgifterna under civilförsvarsberedskap, planläggning och andra förberedelser i fredstid, organisationen för handhavandet av uppgifterna samt kostnaderna för verksamheten. Under en sista underrubrik, särskilda bestämmelser, bör regler ges för de tvångsmedel, som bör stå länsstyrelsen till buds vid tillsynen av lagens efterlevnad, och erforderliga formella föreskrifter meddelas. Vidare bör där inskrivas ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela erforderliga tillämpningsföreskrifter.

Vissa kommunala uppgifter under civilförsvarsberedskap

1 §.

Lagen inleds med ett generellt avfattat stadgande, enligt vilket vistelsekommunen under civilförsvarsberedskap blir skyldig att i stort sett behandla personer från annan kommun på samma sätt som den egna befolkningen under förutsättning att vederbörande tagit uppehåll i kommunen till följd av de utomordentliga förhållandena. Uttrycket »tagit uppehåll» ansluter till terminologien i 34 § civilförsvarslagen, där det sägs att utrymmande kan åläggas att taga uppehåll utom utrymningsområdet. Paragrafen reglerar däremot icke kommuns skyldigheter gentemot egen befolkning i sådana fall, då befolkningen efter utrymning av en del av kommunen inkvarterats i en annan del av samma kommun. Något behov av att stadga att kommunen skall omhändertaga sin egen befolkning i dylika fall kan knappast anses föreligga.

Från den generella skyldigheten har gjorts sådana undantag, som erfordras med hänsyn till att vistelsen i kommunen är betingad uteslutande av de utomordentliga förhållandena och av att kommunernas skyldigheter gentemot befolkning från annan kommun kan vara eller framdeles kan bli särskilt reglerade i författningar, som tar sikte just på de utomordentliga förhållanden, under vilka förevarande paragraf träder i tillämpning. Även undantagen måste ges en tämligen generell avfattning; det torde emellertid framgå att undantagen icke kan åberopas för att avvisa anspråk från krigsdrabbad befolknings sida på att få akuta behov täckta.

Liksom de övriga kommunala skyldigheterna enligt 2, 4 och 5 §§ inträder skyldigheten enligt förevarande paragraf automatiskt, då civilförsvarsberedskap inträder. Tillämpning av paragrafen — liksom av de övriga

nämnda paragraferna — blir emellertid ej aktuell med mindre befolkningsomflyttningar förekommit.

2 §.

I denna paragraf behandlas kommunernas skyldighet att hjälpa dem som blivit i behov av särskilt bistånd på grund av de utomordentliga förhållandena. Biståndet avser företrädesvis att hjälpa de drabbade till bostad och uppehälle samt i förekommande fall vård. Undantag göres för de fall, då civilförsvaret har ansvaret för de hjälpbehövande, såsom är fallet i omedelbar anslutning till krigsskador, vid genomförandet av inkvartering och då utrymningsrörelsen pågår men de utrymnande tillfälligt tvingats stanna i kommunen. Vidare undantages de fall, då enligt särskild lag eller författning annan än kommunen har att svara för att den hjälpbehövandes behov tillgodoses. Exempel härpå erbjuder sjukvården. Militär personals behov skall också tillgodoses i annan ordning än genom kommunens försorg.

Paragrafen gäller ej endast personer från annan kommun utan även personer bland den egna befolkningen skall åtnjuta hjälp genom kommunens försorg, därest de blir i behov av särskilt bistånd.

Krigsdrabbad befolknings rätt till hjälp till uppehälle torde komma att regleras i en särskild lag om krigshjälp. Det kan förutses att kommunerna får till uppgift att distribuera krigshjälp. Kommunernas skyldighet att bistå krigsdrabbade kommer härigenom att bli reglerad såväl i förevarande paragraf som i krigshjälplagen. Det synes emellertid ej påkallat att enbart av formella skäl här göra undantag för de fall då kommunernas skyldighet att draga försorg om krigsdrabbade blir reglerad i särskild ordning.

3 §.

Paragrafen reglerar närmare tidpunkten, då de kommunala skyldigheterna inträder, och har utförligt behandlats i den allmänna motiveringen.

4 §.

I denna paragraf åläggs kommunerna skyldighet att ombesörja registrering av befolkning, som till följd av de utomordentliga förhållandena lämnat sin bostad. Skyldigheten gäller såväl befolkning från annan kommun som egen befolkning, som befinner sig i den angivna situationen. Det förutsätts att närmare föreskrifter om registreringen meddelas i administrativ ordning.

5 §.

Det interkommunala biståndet i båda dess former regleras i denna paragraf. Hur biståndet skall anordnas och förutsättningarna för att bistånd skall lämnas har närmare behandlats i den allmänna motiveringen. Det må emellertid understrykas att biståndet enligt första stycket, som är avsett att

vara av mera varaktig karaktär och som förutsätts ha blivit planlagt av de berörda kommunerna gemensamt, regelmässigt bör utlösas av kommunerna själva. Utrymningskommunen bör sålunda i sin planläggning se till att resurser i personal och — i mån av transportmöjligheter — utrustning ställs till inkvarteringskommunernas förfogande allteftersom utrymningen friställer resurserna. I det läge, då biståndet skall utlösas, kommer automatik otvivelaktigt att vara av det största värde, då de regionala ledningsorganen därmed kan befrias från vanskliga avgöranden.

Bistånd enligt paragrafens andra stycke förutsätter däremot alltid särskilt förordnande på regional nivå.

Planläggning och andra förberedelser

6 §.

Planläggningsskyldigheten enligt denna paragraf gäller, såsom utvecklats i det föregående, alla kommuner och avser all för totalförsvaret viktig verksamhet, som åligger kommun enligt förevarande lag eller enligt särskild lag eller författning. Därmed följer också en skyldighet för kommunen att planlägga för sina egna organ under krigsförhållanden, dvs. att bygga upp en kommunal administrativ beredskap.

Med denna vida planläggningsskyldighet kan planläggningsföreskrifter i allmänhet undvaras i specialförfattningar, som ålägger kommunerna krigsviktiga uppgifter, exempelvis i kommunala fullmaktslagen och en blivande lag om krigshjälp.

Tillfälligt interkommunalt bistånd förutsättes komma i fråga endast då kommun genom krigshändelser eller eljest ställes inför oförutsedda svårigheter. Någon planläggning kan icke ske för dylika fall och paragrafen bör därför ej heller omfatta tillfälligt bistånd. Däremot omfattar den bistånd från utrymnings- till inkvarteringskommun. I fråga om sådant bistånd är det, såsom redan framhållits, av största vikt att en detaljerad planläggning kommer till stånd.

De kommuner, som bedriver kommunalteknisk verksamhet, blir enligt paragrafens andra stycke skyldiga att vidtaga förberedelser för att kunna i erforderlig omfattning sätta anordningarna i stånd efter krigsskador. Någon reparationskyldighet är däremot ej inskriven i lagen av skäl som anförts i den allmänna motiveringen. De förberedelser som här åsyftas innebär — förutom planläggning för en i förekommande fall med civilförsvarets räddningsverksamhet samordnad reparationstjänst — exempelvis planer för spridning av befintlig reparationsmateriel till mera skyddade platser och reservering av personal och maskinell utrustning för reparationsarbetet. Reservanordningar i anslutning till befintliga anläggningar och särskilda anordningar utan sådan reservkaraktär åsyftas icke i andra stycket utan regleras såvitt gäller reservanordningar i civilförsvarslagen och i fråga om

särskilda anordningar i tredje stycket. Skyldighet att vidtaga sådana särskilda anordningar förutsätter ett länsstyrelsens förordnande i det konkreta fallet, varmed också följer rätt till statsbidrag.

Föreskriften i paragrafens sista stycke att planläggningen skall anpassas efter de förhållanden som kan förutses komma att råda i kommunen allteftersom civilförsvarets planer för utrymning och inkvartering verkställs medför åtminstone för de kommuners del, som planläggs för slutlig utrymning, att en plan måste upprättas för läget efter beredskapsutrymning och en annan plan för läget efter slutlig utrymning. I det förra läget, då alla förvärvsarbetande, frånsett dem som inkallats, är kvar i kommunen, måste den kommunala förvaltningen fungera på nästan alla fredstida områden. I det senare läget kan den däremot kraftigt reduceras och inom flertalet verksamhetsområden helt nedläggas, under förutsättning dock att kommunen slutgiltigt utrymmts i sin helhet.

7 §.

Denna paragraf tar sikte på de fall, då en kommuns planläggning är särskilt betydelsefull med hänsyn till de uppgifter, som kommunen är tilldelad i verkställighetskedet. Länsstyrelsen skall i sådana fall äga förordna att kommunens planläggning och övriga förberedelser skall redovisas i särskild plan, som skall prövas av länsstyrelsen. Dylikt förordnande bör ifrågakomma i första hand, därest kommunens planläggning har särskild betydelse för samordningen med annan försvarsplanläggning, företrädesvis med utrymnings- och inkvarteringsplanläggningen, men också om kommunens planläggning är av betydelse för en förhållandevis stor befolkning och kommunen kan anses särskilt utsatt för risk för störningar.

Enligt paragrafens andra stycke äger länsstyrelsen förordna att kommunernas planläggning skall revideras. Sådant förordnande kan avse också sådan planläggning, som icke redovisats till länsstyrelsen i särskild plan, och förordnandet behöver icke nödvändigtvis medföra att de reviderade planerna skall redovisas till länsstyrelsen. Skall de reviderade planerna redovisas måste särskilt förordnande givas därom. Har de ursprungliga planerna fastställts av länsstyrelsen torde regelmässigt även ändringarna böra fastställas.

Uppgifternas handhavande

8 §.

I denna paragraf fastslås huvudprincipen för handhavandet av de uppgifter, som lagen ålägger kommunerna, nämligen att fredsorganet också skall vara krigsorgan, därest uppgiften motsvarar eller i huvudsak motsvarar fredstida kommunal uppgift.

9 §.

För uppgifter, som saknar motsvarighet i fred, skall enligt denna paragraf en beredskapsnämnd vara kompetent organ, därest särskilt organ ej bestämts i särskild lag eller författning. Regeln innebär bl. a. att uppgiften att sörja för att de inkvarterades bostadsförhållanden ordnas på lämpligaste sätt och att ombesörja befolkningsregistreringen kommer att åvila beredskapsnämnden.

Beredskapsnämnd är obligatorisk endast under civilförvarsberedskap. Då uppgifterna inom folkförsörjningen är specialreglerade och även uppgifterna i avseende å krigshjälp torde bli specialreglerade med angivande av vilket kommunalt organ som skall handha uppgifterna, nämligen kristidsnämnd respektive krigshjälpsnämnd, kommer dessa uppgifter ej att åvila beredskapsnämnd.

Med hänsyn till att kommunens styrelse skall vara ett utpräglat ledningsorgan i verkställighetsskedet torde det ofta vara lämpligt att kommun inrättar särskild beredskapsnämnd eller uppdrager åt annan nämnd än kommunstyrelsen att vara beredskapsnämnd.

Om kommun ej utser beredskapsnämnd i fred bör det framgå av kommunens planläggning, när beredskapsnämnd skall tillsättas. Detta bör lämpligen ske redan innan läget blir så skärpt att civilförvarsberedskap inträder och nämnden därmed ställes inför sina arbetsuppgifter.

10 §.

Paragrafen har den utformning, som är bruklig då nya specialreglerade kommunala nämnder inrättas.

11 och 12 §§.

Beträffande dessa paragrafer hänvisas till den allmänna motiveringen, lär frågorna om den kommunala krigsorganisationen och kommunstyrelsens ledning inom denna utförligt behandlats.

13 §.

I denna paragraf åläggs kommunens styrelse tillsynen över att erforderlig planläggning kommer till stånd och att övriga förberedelser vidtages. Någon direktiv rätt gentemot fackorganen föreligger icke för kommunstyrelsen i detta skede men väl en rätt och en skyldighet att ge fackorganen anvisningar för att samordningen skall säkras. Självfallet bör fackorganen, även om formlig direktiv rätt ej gäller, beakta kommunstyrelsens anvisningar och önskemål; i verkställighetsskedet kan ju styrelsen efter övergång till krigsorganisation genomdriva sina intentioner.

I större kommuner med omfattande planläggning kan det vara lämpligt att samordningen av planläggningen anförtros ett särskilt kommunalt or-

gan. Paragrafen öppnar möjlighet för kommunen att utse sådant samordningsorgan.

Även kommunstyrelsen själv måste planlägga, nämligen för sin egen verksamhet under civilförsvarsberedskap.

14 §.

Länsstyrelsens ställning såsom tillsynsorgan och, under civilförsvarsberedskap, jämväl såsom ledningsorgan för den kommunala beredskapen regleras i denna paragraf.

Direktivrätt för länsstyrelsen föreligger endast under civilförsvarsberedskap. Under planläggningsskedet har emellertid länsstyrelsen enligt 20 § befogenhet att medelst vitesföreläggande förmå kommun att fullgöra sina skyldigheter enligt lagen. Det måste då konstateras att kommun brustit i sina förpliktelser, medan direktivrätten icke förutsätter någon försummelse från kommunens sida.

Kostnaderna för verksamheten m. m.

15 §.

I denna paragraf regleras kommunernas rätt till statsbidrag för särskilda anordningar, som påkallas för att förbättra inkvarteringsförhållandena. För sådana anordningar bör såsom tidigare anförts statsbidraget regelmässigt kunna utgå med högre belopp än två tredjedelar av skäligh kostnad. Kommunerna bör alltså här få svara för andel i kostnaden endast om anordningen jämväl är till nytta för kommunen.

Liksom när det gäller civilförsvarsanordningar bör skyldigheten för kommun att vidtaga särskild anordning ej kunna göras gällande mot kommunen med mindre medel finns tillgängliga för beräknat statsbidrag. Det torde regelmässigt ej heller finnas anledning för länsstyrelserna att förordna om nu avsedd anordning förrän det kan förutses att anslag för ändamålet kommer att beviljas.

16 §.

Paragrafen föreskriver rätt till statsbidrag för vissa planläggningskostnader, nämligen sådana som hänför sig till särskilt redovisad och av länsstyrelsen godkänd plan, dock endast i den mån planläggningskostnaden är att anse som betungande för kommunen. Ersättning torde regelmässigt icke kunna utgå för annat än kostnader, som hänför sig till planläggning för kommunens anpassning till utrymningar och inkvartering.

Skyldigheten att redovisa särskild plan för länsstyrelsen är icke beroende av att medel finns tillgängliga för beräknat statsbidrag.

17 §.

Genom denna paragraf anknytes ordningen för utbetalning av statsbidrag till vad som gäller för statsbidrag för civilförsvarsåtgärder.

18 och 19 §§.

Beträffande dessa paragrafer, som behandlar kommuns rätt till ersättning av statsmedel för verksamhet under krigsförhållanden, hänvisas till den allmänna motiveringen.

Särskilda bestämmelser

20 §.

Paragrafens innehåll har berörts under 14 § och torde i övrigt icke kräva någon kommentar.

21 §.

I paragrafen regleras besvär över länsstyrelsens beslut enligt lagen. Vidare tillägges myndighet befogenhet att under civilförsvarsberedskap förordna att dess beslut omedelbart skall lända till efterrättelse. Med stöd av bestämmelsen kan således kommunalfullmäktige eller länsstyrelse, som beslutat om kommuns övergång till krigsorganisation, bringa beslutet i omedelbar tillämpning.

De beslut, som kommunens styrelse äger fatta i sin egenskap av ledningsorgan inom kommunens krigsorganisation, torde alltid vara av den operativa karaktär att utrymme för överklagande icke finnes.

22 §.

Paragrafen erinrar om att Kungl. Maj:t äger meddela tillämpningsföreskrifter.

Den första mandatperioden för ledamöter och suppleanter i särskilt inrättad beredskapsnämnd bör bestämmas så, att överensstämmelse kommer att råda med den allmänna mandattiden inom kommunala nämnder. En regel härom har intagits i lagens slutstadganden.»

Lagstiftning om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad m. m.

Föredragande departementschefen har anfört:

»I samband med att jag tagit ställning till de allmänna riktlinjerna för en lagstiftning om kommunal beredskap har jag redovisat de skäl, som föranlett mig att förordna en annan utväg än förfoganderätt för att trygga de inkvarterades möjligheter att få behålla de inkvarteringsbostäder, som civilförsvaret anvisar dem i samband med att utrymningsrörelsen avslutas eller i anslutning till att ny bostad måst beredas dem i egenskap av utbom-bade. Jag kan därför nu begränsa mig till att närmare ange hur enligt min mening en lag om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad bör utformas.

Lagen torde böra utformas såsom en fullmaktslag, som är i kraft redan i fredstid men vars materiella bestämmelser träder i tillämpning först i krig eller, vid krigsfara, först efter Kungl. Maj:ts förordnande. Förordnandet bör underställas riksdagens prövning inom en månad vid äventyr att det eljest förfaller. Denna verkan bör även inträda, därest riksdagen icke inom två månader efter underställningen gillat förordnandet. Om krigsfaran upphör, bör förordnandet upphävas av Kungl. Maj:t inom en månad; de utrymmande kan ju i detta läge genast återvända till sina hem. När krig, vari riket befunnit sig, upphört bör lagen likaså sättas ur tillämpning inom viss tid, försåvitt krigsfara ej alltjämt föreligger. Emellertid kan det förutses som sannolikt att svår brist på bostäder råder efter ett krig till följd av att bostäder förstörts genom krigshandlingar. De inkvarterade kan då icke återflytta utan måste alltjämt bo kvar i inkvarteringsområdena, intill dess nya bostäder byggts. Lagen bör med hänsyn till denna situation kunna fortfa ra att äga tillämpning efter Kungl. Maj:ts förordnande, till vilket riksdagen dock bör lämna sitt samtycke. Förordnandet bör gälla viss tid, högst ett år varje gång.

Enligt förslaget till lag om kommunal beredskap skall kommuns skyldighet att sörja för att de inkvarterades bostadsförhållanden ordnas tillfredsställande inträda automatiskt vid civilförsvarsberedskap. För civilförsvarsberedskap förutsättes enligt civilförsvarslagen krig eller krigsfara. Förevarande lag, som torde vara en förutsättning för att kommunerna skall kunna fullgöra nämnda skyldighet, skall enligt det förut sagda också kunna komma i tillämpning vid krigsfara och träder automatiskt i tillämpning i krig. När kommunernas skyldighet inträder kan alltså alltid förevarande lag, som jag fortsättningsvis benämner inkvarteringslagen, sättas i tillämpning för att de skall kunna fullgöra sina skyldigheter. Det är emellertid icke givet att inkvarteringslagen alltid måste träda i tillämpning när kommunernas skyldigheter inträder, eftersom behov av inkvarteringslagen uppkommer först då utrymningar företages. Dessförinnan blir det emellertid icke heller aktuellt att taga kommunernas skyldighet att omhändertaga inkvarterad befolkning i anspråk. Då utrymningar företages måste regelmässigt inkvarteringslagen sättas i tillämpning.

Skyldigheten att upplåta inkvarteringsbostad bör, såsom jag tidigare berört, gälla för ägare eller innehavare av byggnad eller del därav. Skyldigheten bör emellertid ej kunna aktualiseras av den enskilde bostadsbehövande utan endast av myndighet. Fråga uppkommer då vilka myndigheter som bör ha rätt att göra upplåtelseskyldigheten gällande.

Civilförsvaret har att svara för att de som blivit hemlösa genom krigshandlingar eller utrymning får bostad genom inkvartering. Det torde därför vara naturligt att civilförsvarets organ blir berättigade att göra upplåtelseskyldigheten gällande, oaktat civilförsvaret enligt civilförsvarslagen även

har tillgång till förfoganderätt för ändamålet. Om en allmän upplåtelseskyldighet är stadgad och kan tagas i anspråk av civilförsvaret, torde av psykologiska skäl antalet fall då förfoganderätt måste utövas komma att väsentligt minska. Detta måste anses som en betydande fördel.

Sedan civilförsvaret berett de hemlösa inkvarteringsbostad upphör civilförsvarets ansvar för dem och övergår på inkvarteringskommunen. Under inkvartereringens fortbestånd torde det emellertid uppkomma behov av omflyttningar inom ramen för de av civilförsvaret vid inkvarteringen anvisade bostäderna. Undantagsvis kan det, även om civilförsvarets inkvarteringsplanläggning varit väl genomarbetad, bli erforderligt att företaga omflyttningar till lämpligare bostäder, som icke anvisats av civilförsvaret. Förändringar kan vidare förutses inträda i den inkvarterade befolkningens och värdfamiljernas sammansättning, vilka föranleder jämkningar i den ursprungligen skedda inkvarteringen. Med hänsyn härtill torde det vara nödvändigt att tillägga också kommun befogenhet att aktualisera upplåtelseskyldigheten, varvid det bör ankomma på den i lagen om kommunal beredskap stadgade beredskapsnämnden att handha uppgiften. Beredskapsnämnden är nämligen det organ, som i kommunen skall svara för bl. a. att de hemlösas bostadsbehov är tillfredsställande täckt.

Efter det att upplåtelseskyldigheten aktualiserats genom anvisning av civilförsvaret eller kommunen och den hemlöse flyttat in i den anvisade bostaden saknar inkvarteringsvärden, så länge upplåtelseskyldigheten består, möjlighet att få den inkvarterade avhyst. Det torde emellertid böra finnas möjlighet att bringa upplåtelseskyldigheten att upphöra såväl efter prövning i enskilda fall, då missförhållanden uppkommit, som utan sådan individuell prövning, nämligen då hela befolkningsgrupper kan återvända till sina hem. Upphävandet av upplåtelseskyldigheten synes lämpligen kunna anknytas till en återkallelse av den anvisning av inkvarteringsbostad, varigenom upplåtelseskyldigheten en gång aktualiserats. I de fall, då upplåtelseskyldigheten skall upphöra efter individuell prövning bör det ankomma på beredskapsnämnden att besluta om återkallelse av anvisningen, och i övriga fall bör det vara civilförsvarets uppgift att bringa inkvarteringen att upphöra. Det anförda leder till att beredskapsnämnden måste kunna återkalla anvisning, som civilförsvaret meddelat, och omvänt. Effekten av en återkallad anvisning blir att upplåtelseskyldigheten upphör och den inkvarterade kan avhysas, om han icke flyttar frivilligt. Möjligheten att efter prövning i det enskilda fallet upphäva upplåtelseskyldigheten får givetvis under inga omständigheter utnyttjas så, att missförhållanden flyttas över från en inkvarteringsvärd till en annan. Den bör komma till användning endast för att såvitt kan bedömas definitivt eliminera missförhållanden.

När anvisningar återkallas av civilförsvaret för hela befolkningsgrupper, vilka kan återvända till sin hemort, låter det sig knappast göra att meddela

individuella beslut och underrätta var och en om återkallelsen. Denna måste därför kunna ske på samma sätt som åläggande att utrymma, dvs. genom ett civilförsvarets förordnande som kungöres i radio och andra massmedia.

Upplåtelseskyldigheten bör gälla endast till förmån för en bestämd kategori hemlösa, nämligen dem som till följd av utrymning eller krigsskada eller annan krigshändelse icke äger eller icke kan återvända till sitt hem. Genom att upplåtelseskyldigheten kan tagas i anspråk endast av myndighet kommer prövningen huruvida den bostadsbehövande tillhör den kategori, till vars förmån skyldigheten gäller, att ankomma på myndigheten. Inträder sådan förändring, att den inkvarterade äger eller kan återvända till sitt hem, exempelvis då utrymningsförordnandet för hans hemort upphäves, bör anvisningen av inkvarteringsbostaden återkallas.

Objektet för upplåtelseskyldigheten synes såvitt rör själva bostaden knappast kunna bestämmas med hänsyn till de inkvarterades behov utan torde i stället få bestämmas med utgångspunkt i vad inkvarteringsvärden kan avstå. I vissa inkvarteringskommuner kommer nämligen invånarantalet att tredubblas genom inkvartering. Det torde härvid bli nödvändigt att taga alla tillgängliga inkvarteringsutrymmen i anspråk och endast ett minimum av bostadsutrymme kan reserveras för den fasta befolkningen. Att utrymme som oundgängligen erfordras för inkvarteringsvärdens egna behov icke får tagas i anspråk med upplåtelseskyldighet torde böra komma till uttryck genom en föreskrift i inkvarteringslagen att anvisning av inkvarteringsbostad ej får avse sådant utrymme.

De utrymmande eller av andra krigshändelser drabbade kan i allmänhet icke föra med sig mer personlig utrustning än de kan bära. Efter krigsskador torde de i många fall vara helt utblottade. För sina dagliga behov blir de därför regelmässigt hänvisade till att gemensamt med inkvarteringsvärden använda dennes köksutrustning, husgeråd, sängutrustning och annan utrustning. Med den inkvarterades rätt till inkvarteringsbostaden måste därför följa en rätt att nyttja också sådan inkvarteringsvärdens utrustning, som är oundgängligen nödvändig för att den inkvarterades elementära behov skall kunna tillgodoses. Denna rätt torde i lagen böra utformas som en skyldighet för inkvarteringsvärden att, då upplåtelse skett av inkvarteringsbostad, tillåta den inkvarterade att använda utrustningen. Redan i själva begreppet inkvarteringsbostad torde ligga att den inkvarterade får tillgång till uppvärmningsanordningar, elektricitet och sanitära anordningar, vilka är en förutsättning för att det upplåtna utrymmet skall kunna användas för bostadsändamål.

I normalfallet torde inkvarteringen genomföras utan att några tvångsmedel behöves tillgripas. Värgrar den tillämnade inkvarteringsvärden att mottaga den bostadsbehövande medan civilförsvaret alltjämt har ansvaret för att han får bostad kan civilförsvaret med förfoganderätt, som medger

omedelbar polishandräckning, genomdriva inkvarteringen. Det akuta behovet av bostad blir därigenom tillgodosett. Inkvarteringsvärden saknar där- efter möjlighet att få den inkvarterade avhyst, eftersom upplåtelseskyldig- het gäller för honom. För dessa fall behöver upplåtelseskyldigheten icke någon sanktion. Annorlunda förhåller det sig emellertid, när upplåtelse- skyldigheten skall aktualiseras av kommun. Denna har icke förfogande- rätt och kan alltså ej heller med polishandräckning bereda den bostads- behövande tillträde till inkvarteringsbostaden. Vid vägran från den tilläm- nade inkvarteringsvärdens sida synes det emellertid i allmänhet i dessa fall icke erforderligt med tillgång till så drastiska medel som omedelbar polis- handräckning. Den som avses skola få den anvisade bostaden bör med ytter- ligt få undantag ha sitt behov av bostad nödtorftigt tillgodosett; det är ju här fråga om en omplacering av dem som redan blivit inkvarterade genom civilförsvarets försorg. Såsom undantagsfall, i vilka vederbörande står helt utan bostad, kan endast tänkas sådana fall såsom då hans ursprungliga in- kvarteringsbostad förstörts av våld eller blivit obebodig av annan orsak, som ej sammanhänger med krigshändelser. Om han står utan bostad på grund av krigshändelse, exempelvis förnyad utrymning eller krigsskador på den ursprungliga inkvarteringsbostaden, är det ånyo civilförsvaret som är ansvarigt för att han får ny inkvartering; härmed kan också förfoganderätt komma till omedelbar användning för att täcka det akuta behovet. Det tvångsmedel som bör stå kommunen till buds för att realisera upplåtelse- skyldigheten synes kunna inskränkas till vitesföreläggande. Då det måste förutsättas att det i de åsyftade situationerna föreligger ett angeläget ehuru icke akut behov av den utsedda inkvarteringsbostaden bör dock kommunen kunna förordna att föreläggandet skall lända till omedelbar efter rättelse. Om föreläggandet icke efterkommes inom däri utsatt tid bör länsstyrelsen på kommunens begäran kunna förordna om handräckning. Med stöd av administrativa fullmaktslagen kan i trängda lägen länsstyrelsen avlastas befattningen med handräckning i dylika fall och uppgiften läggas på den lokala polismyndigheten. Det torde kunna antagas att kommunerna först prövar alla tänkbara möjligheter att på frivillig väg anskaffa lämplig in- kvarteringsbostad innan förelägganden tillgripes eller handräckning begä- res. Denna effekt av den föreslagna ordningen synes i hög grad önskvärd, enär förutsättningarna för ett acceptabelt förhållande mellan inkvarterings- värd och inkvarterad naturligtvis är de sämsta tänkbara, när inkvarteringen kommit till stånd mot värdens bestridande.

Det hittills anförda har tagit sikte på att tillgodose de hemlösas behov av bostad. Inkvarteringsvärden bör emellertid genom *ersättning* i pengar i någon mån kompenseras för det intrång, som inkvarteringen innebär. Ersättningen bör enligt vad jag förut anført utgivas av den inkvarterade själv direkt till inkvarteringsvärden. Med reglerna om upplåtelseskyldighet måste därför förbindas föreskrifter om att värden är berättigad till skälig

ersättning av den inkvarterade. Under tid då inkvarteringsbostaden är tagen i anspråk med civilförsvarets förfoganderätt utgår dock ersättning av statsmedel. Inkvarteringsvärden bör följaktligen icke under samma tid vara berättigad till ersättning av den inkvarterade.

Särskilda regler torde också vara erforderliga för att ersättningens storlek skall kunna bestämmas i administrativ ordning, om parterna ej enas. Man bör naturligtvis härvid eftersträva en ordning som i minsta möjliga utsträckning belastar myndigheterna. I den mån myndighetsbeslut blir oundvikliga bör de meddelas av redan befintliga organ och prövningen bör så långt möjligt ske på det lokala planet. Det synes finnas goda möjligheter att vid utformningen av ett system för att bestämma ersättningen följa dessa riktlinjer.

När inkvarteringsbostad tages i anspråk med civilförsvarets förfoganderätt, skall ersättningen bestämmas i den ordning, som gäller vid rekvisition för krigsmaktens behov, dvs. rekvisitionslagens bestämmelser skall gälla. Detta innebär att taxor i stor utsträckning blir tillämpliga och att, då taxa ej kunnat tillämpas, ersättningen bestämmas av den allmänna lokala värderingsnämnden. Tillämpas taxa bestämmas ersättningen av den som utövat förfoganderätten, dvs. civilförsvarschefen. Till denna ordning torde man böra ansluta bestämmandet av ersättning även i de fall, då upplåtelsen ej äger rum på grund av förfoganderätt, vilket ju blir fallet, sedan det efter inkvarterings genomförande upphört att vara en civilförsvarsuppgift att tillse att de inkvarterade har sitt bostadsbehov tillgodosett.

Ny prövning av frågan om ersättningens storlek torde helt kunna undvikas i de fall, då inkvarteringsbostaden varit ianspråktagen med förfoganderätt. De då bestämda ersättningsgrunderna, vare sig de — såsom i normalfallet — bestämts av civilförsvarschefen med tillämpning av taxa eller, då taxa ej varit tillämplig, bestämts av lokal värderingsnämnd, bör gälla mellan parterna, även sedan förfoganderätten upphört. Lagen bör alltså föreskriva att, om parterna ej enas om annat, ersättningen skall beräknas efter de grunder, som fastställts vid civilförsvarets ianspråktagande av inkvarteringsbostaden med förfoganderätt. I flertalet fall torde det emellertid, såsom jag förut framhållit, icke bli erforderligt att utnyttja förfoganderätt, därför att inkvarteringsvärden mot bakgrunden av upplåtelseskyldigheten frivilligt mottager den hemlöse. Någon fixerad ersättning finns i detta läge icke att falla tillbaka på. Vidare kan, även om förfoganderätt utövats när inkvarteringen genomfördes, förhållandena ha förändrats så väsentligt att den en gång fastställda ersättningen icke längre är skälig. Så kan till exempel antalet familjemedlemmar i den inkvarterades hushåll ha ökat eller minskat. Om parterna i dessa fall ej enas om ersättningen bör denna bestämmas såsom om ianspråktagande med förfoganderätt ägde rum, dvs. den med stöd av rekvisitionslagen utfärdade taxan bör bli tillämplig och, i den mån taxan ej går att tillämpa, bör den all-

männa lokala värderingsnämnden bestämma ersättningen. I flertalet fall torde parterna själva kunna tillämpa taxan, varvid enighet uppnås om ersättningen, och myndighetsprövning kommer följaktligen icke att påkallas. Kvarstår oenigheten även sedan de upplysts om taxan blir emellertid myndighetsbeslut oundvikligt. Är taxan tillämplig bör det kommunala organ, som svarar för inkvarteringen i kommunen, dvs. beredskapsnämnden, besluta om ersättningen. Är taxan däremot ej tillämplig, bör den allmänna lokala värderingsnämnden bestämma ersättningen. Denna bestämmer ju ersättningen i de fall, då vid förfoganderätt taxan ej kan tillämpas och är följaktligen förtrogen med värdering av ifrågavarande slag.

Liksom då förfoganderätt utövas och ersättning bestämmas med tillämpning av taxa av den som utövar förfoganderätten bör kommuns beslut enligt taxan kunna överklagas till den allmänna lokala värderingsnämnden och dennas beslut, vare sig det innebär en överprövning av kommunens beslut eller utgör ett beslut i första instans, kunna överklagas till riksvärderingsnämnden.

Med det av mig nu förordade systemet tillförsäkras den inkvarterade rätt till inkvarteringsbostaden och en ordning tillskapas för att bestämma inkvarteringshyrans belopp. Det återstår att såvitt möjligt tillförsäkra inkvarteringsvärden hans ersättning. Det synes icke tillfredsställande att inkvarteringsvärden skulle vara hänvisad enbart till den eljest gällande ordningen för att få ut förfallen hyra, dvs. att gå till domstol och få dom på beloppet och därefter begära utmätning hos den inkvarterade, som f. ö. regelmässigt icke torde ha några tillgängliga utmätningbara tillgångar. Denna ordning synes så mycket mindre tillfredsställande som inkvarteringsvärden — mot bakgrunden av upplåtelseskyldigheten — icke kan få den inkvarterade avhyst vid bristande hyresbetalning. Det möter emellertid, såvitt jag kan finna, mycket stora svårigheter att trygga inkvarteringsvärdens rätt till ersättning av den inkvarterade. Att såsom kommittén föreslagit ställa det allmänna som garant för ersättningen skulle otvivelaktigt omedelbart medföra att samhällsorganen överhopades med betalningsanspråk. Den inkvarterade skulle ju då utan förfång för honom själv eller för värden kunna underlåta att göra rätt för sig och principen att de enskilda så långt möjligt skall svara för sig själva skulle genombrytas. Jag kan därför icke heller på denna punkt ansluta mig till kommitténs förslag. Emellertid synes en möjlighet yppa sig att åtminstone i vissa fall tillförsäkra inkvarteringsvärden hans ersättning, nämligen i de fall, då den inkvarterade uppbär sådan krigshjälp, som föreslagits av socialberedskapskommittén, eller annan social förmån, som utbetalas av inkvarteringskommunen. Inkvarteringsvärden bör i dessa fall bli berättigad att direkt hos kommunen lyfta inkvarteringshyran i avräkning på den inkvarterades förmån. Om inkvarteringen blir av längre varaktighet — och det är först då, som inkvarteringshyran kan antagas bli av någon egentlig

5 — *Bihang till riksdagens protokoll 1964, 9 saml. 2 avd. Nr 11*

betydelse för inkvarteringsvärden — torde ett stort antal av de inkvarterade bli hänvisade till krigshjälp för sin försörjning och därmed ökas också inkvarteringsvärdarnas möjligheter att på ett enkelt sätt få ut ersättningen.

I de hänscenden, i vilka särskilda regler ej meddelas i inkvarteringslagen för förhållandet mellan inkvarteringsvärd och inkvarterad, får de regler som eljest gäller för hyra anses tillämpliga. Upplåtelseskyldigheten eliminerar emellertid den väsentliga sanktion, som uppsägning till avflyttning utgör gentemot en inkvarterad som missköter sig. Endast i grava fall och då annan lämpligare inkvarteringsmöjlighet står till buds kan enligt vad jag förut anfört upplåtelseskyldigheten gentemot viss inkvarterad upphävas genom att kommunen återkallar anvisning av inkvarteringsbostaden. Med hänsyn härtill finner jag det skäligt att det allmänna ikläder sig ersättningsansvar gentemot inkvarteringsvärden för det fall, att den inkvarterade åstadkommer skada på upplåten bostad eller utrustning, dock endast under förutsättning att skadan ej är ringa. Ersättningsanspråk bör prövas och ersättningen utbetalas i den ordning, som är föreskriven för motsvarande fall av skada på rekvirerad egendom, dvs. ersättningen bestämmes av den allmänna lokala värderingsnämnden och utbetalas i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer.

Enligt 59 § civilförsvarslagen är efter utrymning den som inom utrymningsområdet driver sjukhus, barnhem, ålderdomshem eller annan vårdanstalt skyldig att utan ersättning tillhandahålla civilförsvaret utrustning som icke längre behövs för anstaltens verksamhet inom området, för förläggning, i vilken personer från anstalten skall inkvarteras. Skyldigheten är sanktionerad genom att länsstyrelsen kan förelägga vite eller förordna om handräckning eller ombesörja åtgärden på den försumliges bekostnad. När civilförsvaret upprättat dylikt internat övergår ansvaret för dess drift i normalfallet efter en vecka på inkvarteringskommunen. Utrustning som stått till civilförsvarets förfogande med stöd av ifrågavarande paragraf bör då också stå till kommunens disposition. Med hänsyn härtill finner jag i likhet med kommittén erforderligt att i inkvarteringslagen stadga skyldighet för den som driver dylik anstalt att utan ersättning avstå utrustningen till inkvarteringskommunen. Någon sanktion finner jag i detta fall icke erforderlig. Dels är nämligen huvudmännen för dylika anstalter med få undantag offentligrättsliga, dels torde utrustningen redan ha avståtts till civilförsvaret av huvudmannen, när kommunen övertar driften av förläggningen. När civilförsvaret överlämnar internatet till kommunen kommer också utrustningen i kommunens besittning. Av skyldigheten för huvudmannen att avstå utrustningen följer att han därefter icke kan fråntaga kommunen utrustningen.

Jag övergår härefter till att behandla de särskilda stadgandena i lagförslaget.

Lagens rubrik

Sånär som på en paragraf, nämligen 7 §, som handlar om skyldighet för huvudman för vårdanstalt att avstå sådan utrustning som efter utrymning ej erfordras på anstaltens ordinarie verksamhetsplats, hänför sig lagens paragrafer till skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad jämte utrustning. Ifrågavarande undantag torde vara av så ringa betydelse att lagens rubrik utan olägenhet kan lyda »lag om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m.».

1 §.

Paragrafens lydelse ansluter till den brukliga i fullmaktslagar, avsedda att träda i tillämpning automatiskt i krig och efter särskilt förordnande — som skall underställas riksdagen — vid krigsfara. En väsentlig skillnad föreligger dock såtillvida att den tid, inom vilken lagen skall upphöra att vara i tillämpning när endast krigsfara förelegat, gjorts så kort som en månad efter krigsfarans upphörande, medan eljest meddelat förordnande om tillämpning av fullmaktslag skall hävas av Kungl. Maj:t senast före nästkommande riksdagssessions avslutande. Anledningen härtill är att om krigsfaran upphört finnes icke längre någon befolkning, till vars förmån upplåtelseskyldigheten enligt 2 § gäller. Några krigsskador har ej inträffat i ett läge med endast krigsfara — de ordinarie bostäderna kan följaktligen omedelbart åter användas — och då krigsfara ej föreligger kan företagna utrymningar ej upprätthållas. Det synes vid sådant förhållande mest konsekvent att lagen sättes ur tillämpning i det närmaste omedelbart efter krigsfarans upphörande.

Har riket däremot varit i krig kan det förutsättas att en återflyttning till de ordinarie bostäderna möter väsentliga svårigheter på grund av skador på bostäder, och även om bostäder ej förstörts kan det i praktiken vara omöjligt att genomföra en återflyttning omedelbart efter krigets slut, enär trafikapparaten kan vara skadad och försörjningen av de utrymda tätorterna störd. En längre övergångstid erfordras då, under vilken lagen måste vara i tillämpning. Denna övergångstid måste självfallet bli särskilt lång om bostäder förstörts i större omfattning. Med hänsyn härtill bör efter krig lagen enligt huvudregeln träda ur tillämpning före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, men möjlighet öppnas att förlänga övergångstiden vid omfattande krigsskador på bostäder.

2 §.

I denna paragraf regleras upplåtelseskyldigheten. Denna gäller endast inkvarteringsbostad som anvisats av civilförsvarsmyndighet eller kommun. Hur anvisningen, som lämnas den hemlöse, skall ske torde få närmare regleras i tillämpningsföreskrifter, varvid möjlighet till delegation av anvisningsrätten från den lokala civilförsvarsmyndigheten till civilförsvarsorgan på

5* — *Bihang till riksdagens protokoll 1964. 9 saml. 2 avd. Nr 11*

det lägsta lokala planet icke torde kunna undvaras. Inom civilförsvaret har utarbetats särskilda anvisningssedlar, vilka avses skola tillhandahållas de utrymmande eller utbombade vid ankomsten till inkvarteringskommunerna och vilka de utrymmande därefter skall förete för inkvarteringsvärden. Motsvarande anvisningssedlar torde få utarbetas för att användas av kommunerna, då de måste taga upplåtelseskyldigheten i anspråk. På den som utfärdar anvisningssedeln ankommer det att pröva, huruvida den som begär inkvarteringsbostad tillhör sådan kategori av hemlösa, till vars förmån upplåtelseskyldigheten gäller.

Lika litet som åläggande att utrymma kan överklagas enligt civilförsvarslagen bör anvisning av inkvarteringsbostad kunna överklagas. I 9 § inkvarteringslagen avskäres därför besvärsrätten i dessa fall. Om inkvarteringsvärden efter den inkvarterades inflyttning begär att anvisningen av bostaden skall återkallas och denna begäran avslås har han däremot möjlighet att besvara sig.

Det är att märka att upplåtelseskyldigheten icke får tagas i anspråk till förmån för annan än den som på grund av utrymning eller krigsskada eller annan krigshändelse icke äger eller icke kan återvända till sitt hem. Den som i ett skede av frivillig utrymning lämnat sitt hem kan således icke utnyttja upplåtelseskyldigheten utan är hänvisad till att på frivillig väg ordna sin inkvartering. Blir hans hemort sedermera obligatoriskt utrymd är han dock, om han då skulle bli bostadslös, jämställd med dem som lämnat sitt hem på grund av åläggande och kan alltså då begära att få sig bostad anvisad. Ej heller gäller upplåtelseskyldigheten till förmån för personal i försvarsorganisation, som på grund av order i tjänsten måst lämna sitt hem, eller för sådan arbetskraft som omflyttats med tjänsteplikt. Förläggningsfrågan för nu nämnd personal måste följaktligen lösas på annat sätt, varvid rekvisitionslagen respektive allmänna förfogandelagen erbjuder möjligheter till ingripanden.

Med upplåtelseskyldighet får icke utrymme tagas i anspråk som oundgängligen erfordras för inkvarteringsvärdens egna behov eller för hans familj eller honom närstående. Detta innebär självfallet icke att den inkvarterade äger göra anspråk på vad som sålunda ej undantagits utan endast att med upplåtelseskyldighet *kan* tagas i anspråk vad inkvarteringsvärden ej själv oundgängligen behöver. Av civilförsvarets eller kommuns anvisningssedel måste framgå i hur stor utsträckning upplåtelseskyldighet göres gällande i det enskilda fallet. Stadgandet i denna paragraf måste ses mot bakgrunden av 8 §, vari föreskrives att det vid tillämpningen av inkvarteringslagen skall tillses, att den vars rätt beröres därav icke lider större förfång än som föranledes av omständigheterna.

Upplåtelse av inkvarteringsbostad skall enligt paragrafens andra stycke även medföra skyldighet för inkvarteringsvärden att tillåta den inkvarterade att använda sådan inkvarteringsvärdens utrustning, som är oundgäng-

ligen nödvändig för att den inkvarterades dagliga behov skall kunna tillgodos. I den mån den inkvarterade själv har sådan utrustning, vilket undantagsvis kan vara fallet, kan han självfallet icke göra anspråk på att få använda inkvarteringsvärdens. Upplåtelse torde regelmässigt få ske i den formen att den hemlöse anvisas möblerad inkvarteringsbostad med tillgång till kök och husgeråd. I sådana fall, då inkvartering sker i ödegårdar, torde det få ankomma på kommunen att i samverkan med civilförsvaret anskaffa oundgängligen erforderlig utrustning. Upplåtelsen innebär emellertid att inkvarteringsvärden, om det är praktiskt genomförbart, kan få avstå överskottsutrustning till den inkvarterade.

Enligt paragrafens sista stycke kan anvisning av inkvarteringsbostad återkallas av civilförsvaret eller beredskapsnämnd. Vid återkallelse upphör upplåtelseskyldigheten och inkvarterad, som icke flyttar frivilligt, kan avhysas, såvida annat icke följer av avtal som parterna kan ha träffat. Befogenheten att återkalla anvisning är icke inskränkt till anvisningar, som meddelats av det organ, där återkallelsen aktualiserats. Sålunda äger civilförsvaret återkalla beredskapsnämndens anvisningar och omvänt.

Återkallelsebeslut, som meddelats av beredskapsnämnd, kan enligt 9 § givas omedelbar verkan, vilket kan vara motiverat i sådana fall, då förhållandet mellan inkvarteringsvärd och inkvarterad måste betecknas som olidligt för värden eller då det är uppenbart att den inkvarterade omedelbart kan återvända till sitt hem. Över civilförsvarets återkallelsebeslut kan talan enligt samma paragraf ej föras; det blir här regelmässigt fråga om beslut som berör hela befolkningsgrupper, vilka kan återvända till sina hemorter.

3 §.

Paragrafen reglerar de tvångsmedel som står kommun till buds att förverkliga upplåtelseskyldigheten, därest denna icke godvilligt iakttages. Där emot ställes icke här något tvångsmedel till civilförsvarets disposition, enär detta har tillgång till förfoganderätt enligt civilförsvarslagen och genomför inkvarteringen i ett akut läge, då förfoganderätten uppenbarligen är det enda realistiska tvångsmedlet.

Upplåtelseskyldigheten aktualiseras enligt 2 § genom anvisning av inkvarteringsbostad. Vägrar den utsedde inkvarteringsvärden att mottaga den hemlöse äger enligt förevarande paragraf beredskapsnämnden förelägga inkvarteringsvärden att upplåta bostaden. Det skall dock först konstateras att det icke är civilförsvarets uppgift att sörja för att inkvarteringen kommer till stånd. Så är fallet om det är fråga om en nyanländande person, som är hemlös på grund av utrymning eller krigsskada. Den hemlöse befinner sig då i en akut nödsituation och civilförsvarets förfoganderätt måste kunna komma till användning såsom tvångsmedel.

I detta sammanhang må anmärkas att den omständigheten, att civilförsvaret i första hand har att sörja för att inkvartering beredes hemlösa,

icke utgör något hinder för kommun att göra upplåtelseskyldigheten gällande men att i dylika fall något tvångsmedel ej står kommunen till buds, därest den utsedde inkvarteringsvärden skulle vägra att ställa sig anvisningen till efterrättelse. Enstaka utrymmande, som anländer till kommunen efter det att den egentliga utrymningsrörelsen avslutats, kan således beredas bostad genom beredskapsnämndens försorg utan att civilförsvaret behöver kopplas in, under förutsättning dock att de utsedda inkvarteringsvärdarna lojalt iakttar upplåtelseskyldigheten.

Beredskapsnämndens föreläggande kan men behöver icke nödvändigtvis sanktioneras med vite. Då själva anvisningen emellertid i viss mån har karaktären av ett föreläggande torde oftast vite böra utsättas i föreläggandet. Det kan också och torde regelmässigt bli nödvändigt för beredskapsnämnden att med stöd av 9 § förordna att föreläggande skall lända till efterrättelse utan hinder av anförda besvär. Däremot kan självfallet utdömande av vite, vilket ankommer på domstol, ej ifrågakomma förrän vitesföreläggandet vunnit laga kraft och vitet försuttits.

Efterkommes icke föreläggande kan enligt tredje stycket länsstyrelsen förordna om handräckning. Motsvarande befogenhet äger länsstyrelsen enligt 78 § civilförsvarlagen, då någon underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt vissa stadganden i nämnda lag.

Vitesförelägganden och handräckning enligt denna paragraf bör såsom antytts i den allmänna motiveringen tillgripas endast i undantagsfall. Endast i sådana fall torde det f. ö. överhuvudtaget bli påkallat med förelägganden. I de brådskande situationerna, dvs. då vederbörande helt saknar bostad, kan nämligen så gott som undantagslöst civilförsvarets förfoganderätt komma till användning, och i andra fall — vid omflyttningar inom den inkvarterade befolkningen — bör vitesförelägganden ej användas för att överflytta besvärliga inkvarterade från en inkvarteringsvärd till en annan.

4 §.

Beträffande denna paragraf, som handlar om inkvarteringsvärdens rätt till ersättning för upplåtelsen och om ordningen för ersättningens bestämmande, hänvisas till den allmänna motiveringen. Det må dock påpekas att paragrafen för sin tillämpning förutsätter att inkvarteringsförhållandet kommit till stånd på grundval av upplåtelseskyldighet enligt inkvarteringslagen. En ursprungligen frivillig upplåtelse, exempelvis efter frivillig utrymning, kan dock övergå till en upplåtelse, varå lagen blir tillämplig, nämligen om hyresvärden i det frivilliga förhållandet säger upp den hemlöse till avflyttning och denne därefter utverkar en anvisning på bostaden såsom inkvarteringsbostad. Ersättningen för upplåtelsen skall då vid oenighet fastställas i den ordning förevarande paragraf stadgar.

5 §.

I paragrafens första stycke föreskrives att inkvarteringsersättningen skall erläggas i efterskott för månad. Med hänsyn till de osäkra förhållandena under tid, då inkvarteringslagen är i tillämpning, kan förskottsbetalning som eljest gäller vid hyra ej föreskrivas. De inkvarterade torde ofta icke kunna betala inkvarteringsersättningen redan vid inflyttningen. Först sedan läget stabiliserat sig och de erhållit krigshjälp eller annan social förmån, avsedd för krigsförhållanden, får de i många fall möjlighet att göra rätt för sig. Det är naturligt att inkvarteringsersättningen därefter fortsätter att utgå i efterskott.

Inkvarteringsvärdens möjligheter att utfå ersättning av den inkvarterade på annat sätt än genom domstols och exekutiv myndighets medverkan regleras vidare i denna paragraf, enligt vilken värden berättigas att i avräkning på den inkvarterades krigshjälp eller annan social förmån som utbetalas av inkvarteringskommunen utfå inkvarteringshyran. Belopp som utbetalas till den inkvarterade av andra organ, såsom försäkringskassa eller postverket, eller som den inkvarterade innehar, kan däremot ej åtkommas av inkvarteringsvärden annat än i den mån det enligt vanliga regler är möjligt. Paragrafen förutsätter att krigshjälp skall beräknas så att den täcker även bostadskostnad och att krigshjälpstaxan och taxan för inkvarteringsersättning samordnas.

Då beredskapen på det sociala området ännu icke slutligt utformats nämnes i paragrafen även annan social förmån än krigshjälp som kan komma att utbetalas av kommunen till inkvarterad befolkning.

6 §.

Enligt denna paragraf är staten ersättningsskyldig för annan än ringa skada, som uppkommit på inkvarteringsbostad till följd av inkvarteringen. Skyldigheten att ersätta uppkommen skada är icke beroende av den inkvarterades vållande men orsakssammanhang skall föreligga mellan inkvarteringen och skadan. Har skadan uppkommit genom den inkvarterades vållande, är inkvarteringsvärden självfallet oförhindrad att vid domstol väcka skadeståndstalan mot den inkvarterade, för att av honom utfå hela skadeståndet eller den del därav, som värden anser sig berättigad till men icke kunnat utfå efter prövning i den ordning, som paragrafens andra stycke anvisar.

7 §.

Beträffande denna paragraf hänvisas till den allmänna motiveringen.

8 §.

Paragrafen har kommenterats i anslutning till 2 §.

9 §.

Paragrafen, som innehåller bestämmelser av formell natur, har berörts under 2 § ävensom i den allmänna motiveringen. Besvärsordningen vid beslut om avräkning av inkvarteringsersättning å krigshjälp torde komma att regleras i krigshjälpslagen. Bestämmelsen i paragrafens första stycke, att annat kommuns beslut än sådant som rör tillämpning av taxa får överklagas hos länsstyrelsen, täcker emellertid även beslut om avräkning på krigshjälp.

10 §.

I paragrafen, som är i tillämpning redan i fredstid, erinras om att Kungl. Maj:t äger meddela närmare bestämmelser för tillämpningen av lagen.»

Följändringar

Föredragande departementschefen har anfört:

»Vad beträffar de föreslagna ändringarna i 36 § civilförsvarlagen finner jag det påkallat med en föreskrift att utrustning som civilförsvaret anskaffat för att tillgodose de inkvarterades behov skall i erforderlig omfattning ställas till inkvarteringskommunens förfogande, när ansvaret för de inkvarterade övergår på kommunen. Då det här kan vara fråga om egendom, som kommunal eller enskild huvudman för vårdinrättning enligt 59 § andra stycket civilförsvarlagen avstått till civilförsvaret, synes bestämmelsen böra ha sin plats i lag. Skyldigheten för huvudmannen att ställa egendomen till inkvarteringskommunens förfogande är inskriven i 7 § inkvarteringslagen.

Däremot anser jag det icke erforderligt att i civilförsvarlagen reglera tidpunkten för kommunernas övertagande av ansvaret för de inkvarterade. Reglerna härom hör närmast hemma i lagstiftningen om kommunernas skyldigheter och kräver icke någon komplettering i civilförsvarlagen.

Kommitténs förslag till ändringar i 40 § civilförsvarlagen har jag berört i avsnittet om kommunernas skyldighet att planlägga och vidtaga andra förberedelser. Av vad jag därvid anfört framgår att jag icke biträder kommitténs förslag till omreglering av skyldigheten att vidtaga reservanordningar och ej heller förslaget om skyldighet för kommunerna att lagerhålla och vårda utrustning, avsedd att tillgodose de inkvarterades behov.

Såsom framgår av vad som anförts i tidigare avsnitt ankommer röjning och reparation numera icke på civilförsvaret utan på de ordinarie samhällsorganen. Civilförsvaret har därför ej längre någon tjänstegren benämnd teknisk tjänst. Med hänsyn härtill bör lydelsen av 40 § första stycket e) civilförsvarlagen jämkas.

Förslaget att civilförsvarets ianspråktaganden med förfoganderätt av inkvarteringsbostäder skall bestå under 14 dagar efter det inkvarterings-

kommunen övertagit ansvaret för de inkvarterade har med den av mig förordade ordningen med upplåtelseskyldighet fått en annan bakgrund än enligt kommitténs förslag. Såvitt gäller enskild inkvartering medför upplåtelseskyldigheten att en dylik övergångstid kan undvaras. Något annorlunda förhåller det sig vid inkvartering i internat, vilka särskilt upprättats av civilförsvaret i byggnader, som tagits i anspråk med förfoganderätt. För dylika internat inträder inkvarteringskommunens ansvar en vecka efter det civilförsvaret anmält, att internatet tagits i bruk; om särskilda skäl föreligger kan dock länsstyrelsen förlänga tiden med en vecka. Självfallet kan det föreligga svårigheter för kommunen att på så kort tid som två veckor träffa avtal med byggnadens ägare om förhyrning av byggnaden för internatändamål eller att, om överenskommelse ej nås, utverka ianspråktagande med allmän förfoganderätt. Motsvarande svårigheter kan föreligga i fråga om utrustning som civilförsvaret med förfoganderätt anskaffat för internatet. Även om driften av internatet övergår på kommunen först efter förlängd frist, synes möjlighet böra finnas att låta civilförsvarets förfoganden bestå under högst två veckor efter det civilförsvaret överlåtit driften av internatet på kommunen. 68 § torde därför tillföras ett stycke av nämnda innehåll.

Vad kommittén föreslagit rörande ändring av 73 § civilförsvarslagen hänför sig helt till den av kommittén föreslagna ordningen med särskilda värderingsnämnder i kommunerna och saknar aktualitet om upplåtelseskyldighet stadgas. Däremot bör paragrafen tillföras en regel, enligt vilken ersättning vid fortsatt ianspråktagande jämlikt 68 § — som ju faktiskt äger rum för kommunens räkning, enär driften av förläggningen icke längre är en civilförsvarsuppgift — skall utgå av statsmedel till den, som avstått egendomen. Härmed undvikes administrativ omgång; kommunen skulle eljest först ersätta sakägaren och sedan med stöd av 18 § lagen om kommunal beredskap begära ersättning av statsmedel.»

Lagrådet

Förslagen till lag om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m. och till lag om ändring i civilförsvarslagen har föredragits inför lagrådet.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Utskottet

I förevarande proposition framlägges förslag till bl. a. lag om kommunal beredskap med reglering av de totalförsvarsuppgifter som skall fullgöras av kommunerna och som icke är särskilt reglerade i speciallagstiftning. Bland de uppgifter som upptages i lagen kan nämnas omhändertagande i olika

avseenden av utrymd eller krigsdrabbad befolkning, planläggning av den kommande verksamheten i krig eller vid krigsfara, m. m. Vidare finns i förslaget bl. a. bestämmelser rörande fördelningen mellan stat och kommun av kostnaderna för kommunala beredskapsuppgifter.

Beträffande kommunernas skyldigheter gentemot inkvarterade föreskrives i 1 §, att kommun under civilförsvarsberedskap i de hänseenden, i vilka kommunen är verksam för kommunens egna medlemmar eller eljest i kommunen bosatta, skall utöva verksamhet även till förmån för sådan befolkning från annan kommun, som till följd av krigsskada, utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande utomordentliga förhållanden tagit uppehåll inom kommunen. Därvid gäller enligt stadgandet de begränsningar som följer av att vistelsen icke är avsedd att fortgå sedan de utomordentliga förhållandena upphört eller av sådana särskilda föreskrifter som meddelas för tillämpning under dylika förhållanden.

Med en sådan avfattning av stadgandet skulle inkvarteringskommun vara skyldig tillhandahålla de inkvarterade sådana fredsmässiga sociala kontantförmåner som utbetalas kommunalt, exempelvis barnbidrag och bidragsförskott. Att denna effekt ej varit avsedd framgår bl. a. av proposition nr 5 år 1964 med förslag till lag om krigshjälp, däri förutsättes att utrymd befolkning skall bli tillgodosedd genom krigshjälp i de fall andra sociala kontantförmåner, såsom barnbidrag och bidragsförskott, på grund av krigshändelser icke kan utgivas av hemortskommunen.

Till undvikande av en oriktig tolkning vill utskottet föreslå, att i 1 § lagen om kommunal beredskap tillägges att kommun på grund av vad i samma lag stadgas ej är skyldig att till inkvarterad befolkning från annan kommun utgiva fredsmässig social kontantförmån.

I förevarande sammanhang vill utskottet framhålla, att i den personkrets, som enligt nyssnämnda stadgande skall beredas i princip samma förmåner som kommunens egna medlemmar, skall inbegripas även flyktingar från utlandet som tagits om hand av civilförsvaret och sedan inkvarterats i kommunen. Att samma gäller även beträffande de följande paragraferna i lagförslaget torde klart framgå av ordalagen i stadgandena.

Förslagets 6 och 7 §§ behandlar kommunernas skyldigheter i fråga om planläggning och andra förberedelser. I 6 § första stycket ålägges kommun att redan i fredstid vidtaga de förberedelser som erfordras för att kommunen skall kunna såväl fullgöra sina skyldigheter gentemot inkvarterad eller eljest krigsdrabbad befolkning som upprätthålla eller utöva annan för totalförsvaret viktig verksamhet, vilken åligger kommunen enligt särskild lag eller författning. Enligt stadgandets andra stycke skall kommun, som bedriver kommunal teknisk verksamhet, också vidtaga förberedelser för reparation efter krigsskador.

De ordalag som sålunda använts innebär, att skyldighet att vidtaga för-

beredelser för upprätthållande av kommunalteknisk verksamhet icke skulle åvila kommun annat än i fråga om viss reparationsberedskap. Av vad föredragande departementschefen anfört i propositionen framgår emellertid att avsikten varit att i fråga om den kommunaltekniska verksamheten ålägga kommunerna samma förberedelseskyldighet som beträffande annan i 6 § första stycket angiven verksamhet. Enligt utskottets mening är det tydligt, att planläggning erfordras icke endast för att verksamheten skall kunna återupptagas efter krigsskador utan även för att verksamheten dessförinnan — trots personalbrist och andra störningar eller påfrestningar — skall kunna fortgå under krig eller vid krigsfara. Utskottet föreslår att genom tillägg till 6 § första stycket föreskrives, att kommun skall vidtaga förberedelser för att kunna upprätthålla eller utöva även sådan för totalförsvaret viktig kommunal verksamhet som bedrivs utan att det åligger kommunen enligt särskild lag eller författning.

Det må i sammanhanget påpekas, att förberedelseskyldighet enligt 6 § första och andra styckena avser icke endast kommunalteknisk verksamhet, som kommunen själv bedriver eller ombesörjer, utan även sådan verksamhet som efter avtal med kommunen omhänderhas av kommunalt bolag eller enskilt företag.

Enligt 6 § tredje stycket är kommun efter förordnande av länsstyrelsen skyldig vidtaga med hänsyn till planlagd inkvartering i kommunen erforderliga särskilda anordningar eller förberedelser för vattenförsörjningen eller den allmänna hälsovården.

Skyldighet att redovisa förberedelserna i särskild plan åligger kommun enligt 7 § endast därest länsstyrelsen, med hänsyn till beredskapsuppgifternas omfattning eller betydelse i kommunen, så förordnar. Planen skall i sådant fall underställas länsstyrelsen för godkännande.

Även om särskilda planer efter förordnande av länsstyrelse kommer till stånd i alla de kommuner där beredskapsuppgifterna är av större omfattning eller betydelse, blir frågan om upprättande av beredskapsplaner i många fall beroende av kommunernas egen bedömning. Utskottet vill här framhålla vikten av att kommunerna även i dessa senare fall noga undersöker vilka anspråk som kan komma att ställas på de kommunala organen och hur svårigheterna i ett krisläge skall kunna bemästras. Ofta kan upprättande av särskild plan vara önskvärt även i fall då länsstyrelsen ej påfordrat detta.

Utskottet vill i detta sammanhang också påpeka, att den kommunala beredskapsplanläggningen bör ske med beaktande av den kommunblocksbildning som är att förvänta.

Departementschefen har framhållit vikten av att sådan personal, som erfordras för upprätthållande av den kommunala verksamheten, icke i ett krisläge tages i anspråk för uppgifter utanför kommunernas beredskapsorganisationer. Utskottet önskar ytterligare understryka detta.

Om kommunernas kostnader på förberedelsestadiet stadgas i 15 och 16 §§. Enligt det förstnämnda lagrummet äger kommun för kostnad som kommunen fått vidkännas för åtgärd enligt 6 § tredje stycket erhålla statsbidrag med två tredjedelar eller den större del av kostnadens belopp som Konungen medgiver, allt i den mån kostnaden kan anses skälig. Har kommun jämlikt 7 § upprättat särskild plan, som godkänts av länsstyrelsen, och är planläggningskostnaderna att anse som betungande för kommunen, utgår enligt 16 § ersättning av statsmedel med skäligt belopp.

I motionerna I: 216 och II: 270 har yrkats sådana ändringar i 15 och 16 §§ att kommun skall erhålla statsbidrag med lägst 90 procent av skälig kostnad för åtgärd enligt 6 § tredje stycket och för särskild plan som upprättats och godkänts enligt 7 §. Som skäl för sina yrkanden anför motionärerna, att det här rör uppgifter som kommunerna skall fullgöra inom totalförsvaret och att kostnaderna för försvarsuppgifter i princip skall bäras av staten. Vidare pekar man på att såvitt gäller kostnad för särskilda anordningar skulle enligt kommunalrättskommitténs förslag utgå statsbidrag med 90 procent.

I motionerna I: 648 och II: 787 har yrkats att statsbidrag skall utgå med 90 procent för kostnader, som kommun åsamkas för särskild anordning enligt 6 § andra stycket och för åtgärd enligt 6 § tredje stycket. Med hänvisningen till 6 § andra stycket synes motionärerna ha avsett kostnader för reservanordningar på det kommunaltekniska området. I motionerna hänvisas beträffande skälen till kommunalrättskommitténs förslag och till att kostnaderna för totalförsvaret i princip bör bäras av staten.

Vad först gäller kostnader för särskild anordning enligt 6 § tredje stycket, vilka regleras i 15 §, har departementschefen uttalat, att full ersättning i regel bör utgå men att kommun själv bör bära en del av kostnaderna i den mån anordningen är till nytta även för kommunen. Häri instämmer utskottet. Den maximering av kommunandelen till en tredjedel som föreslagits i propositionen finner utskottet väl avvägd. Utskottet biträder alltså propositionen i denna del.

De förberedelser som åligger kommunerna enligt 6 § första och andra styckena torde i allmänhet vara endast planläggning för verksamheten under civilförsvarsberedskap. Andra konkreta åtgärder än t. ex. tecknande av krigskontrakt med enskild företagare, som ombesörjer kommunalteknisk verksamhet, synes icke påkallade annat än undantagsvis. Sådana kostnadskrävande anstalter som lagerhållning, vilket är en uppgift för det ekonomiska försvarets organ, och vidtagande av reservanordningar, vilken uppgift åvilar kommunerna enligt civilförsvarslagen, regleras nämligen icke i lagen om kommunal beredskap. Kostnaderna för planläggningsarbetet torde i regel icke bli av den storleksordningen att ett stadgande om generellt statsbidrag kan anses påkallat. Det synes utskottet till fyllest att kommun, såsom föreslagits i propositionen, erhåller ersättning av statsmedel med skäligt belopp i de fall kommunen efter länsstyrelsens förordnande upprättat sär-

skild plan och planläggningskostnaderna är att anse som betungande. Utskottet biträder alltså propositionen även i denna del.

Kommunalrättskommittén föreslog i sitt betänkande, att kommunernas skyldigheter i fråga om reservanordningar för vatten-, gas- och elektricitetsförsörjningen skulle överföras från civilförsvarslagen till en lagstiftning om kommunal beredskap. Kungl. Maj:t har emellertid icke funnit tillräckliga skäl föreligga för en sådan omreglering. Utskottet kan icke instämma i Kungl. Maj:ts uttalande. Såsom kommittén framhållit, torde behoven av reservanordningar till övervägande del hänföra sig till den kommunala beredskapsverksamheten. Endast i mindre omfattning är det här fråga om ett civilförsvarsbehov. Kommitténs ställningstagande synes utskottet ur praktisk och systematisk synpunkt riktigt. Statsbidrag för reservanordningar bör lämnas enligt samma grunder som för särskilda anordningar enligt 6 § tredje stycket lagen om kommunal beredskap. Det bör enligt utskottets mening ankomma på Kungl. Maj:t att, efter den ytterligare utredning som kan anses erforderlig, framlägga förslag till överförande av regleringen av kommunernas uppgifter beträffande reservanordningar för kommunalteknisk verksamhet från civilförsvarslagen till lagen om kommunal beredskap.

I anslutning till propositionens förslag till lag om kommunal beredskap i ö v r i g t vill utskottet endast framhålla vikten av att det ökade personalbehov som uppkommer hos länsstyrelserna i följd av den nya lagstiftningen blir i görligaste mån tillgodosett.

Utöver vad ovan anförts har de i propositionen framlagda förslagen och de av departementschefen i anslutning därtill gjorda uttalandena inte givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

A. att riksdagen, med avslag å följande motioner, i vad de gäller 15 § förslaget till lag om kommunal beredskap, nämligen

1) motionerna I: 216 och II: 270 samt

2) motionerna I: 648 och II: 787,

mätte bifalla förevarande proposition, nr 4, i motsvarande del;

B. att riksdagen, med avslag å motionerna I: 216 och II: 270, i vad de gäller 16 § förslaget till lag om kommunal beredskap, mätte bifalla propositionen i motsvarande del;

C. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 648 och II: 787, i skrivelse till Kungl. Maj:t mätte hemställa om förslag till sådana författningsändringar som erfordras för överförande av regleringen beträffande kommunernas uppgifter i fråga om reservanordningar för kommunalteknisk

verksamhet från civilförsvarslagen till lagen om kommunal beredskap;

D. att motionerna I: 648 och II: 787, i den mån de icke kan anses besvarade genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra företagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om kommunal beredskap — måtte för sin del antaga nämnda förslag, utom i vad det avser de delar som behandlats ovan i utskottets hemställan under A och B, med de ändringar att 1 och 6 §§ erhåller följande, såsom utskottets förslag betecknade lydelse;

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

1 §.

Kommun är under civilförsvarsberedskap skyldig att i de hänseenden, i vilka kommunen är verksam för kommunens egna medlemmar eller dem som eljest äro bosatta i kommunen, utöva verksamhet jämväl till förmån för sådan befolkning från annan kommun, som till följd av krigsskada, utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande utomordentliga förhållanden tagit uppehåll inom kommunen. Härvid skola dock gälla de begränsningar, som följa av att vistelsen i kommunen icke är avsedd att fortgå, när de utomordentliga förhållandena upphört, eller av föreskrifter, vilka meddelats i eller med stöd av lag eller författning, avsedd att tillämpas under nämnda förhållanden.

Kommun är under civilförsvarsberedskap skyldig att i de hänseenden, i vilka kommunen är verksam för kommunens egna medlemmar eller dem som eljest äro bosatta i kommunen, utöva verksamhet jämväl till förmån för sådan befolkning från annan kommun, som till följd av krigsskada, utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande utomordentliga förhållanden tagit uppehåll inom kommunen. Härvid skola dock gälla de begränsningar, som följa av att vistelsen i kommunen icke är avsedd att fortgå, när de utomordentliga förhållandena upphört, eller av föreskrifter, vilka meddelats i eller med stöd av lag eller författning, avsedd att tillämpas under nämnda förhållanden. *Kommun är på grund av vad i denna lag stadgas icke skyldig att till nysnämnd befolkning utgiva fredsmässig social kontantförmån.*

6 §.

Det åligger kommun att redan i fredstid vidtaga de förberedelser, som erfordras för att kommunen

Det åligger kommun att redan i fredstid vidtaga de förberedelser, som erfordras för att kommunen

(Kungl. Maj:ts förslag)

skall kunna såväl fullgöra sina uppgifter enligt 1, 2 och 4 §§ samt 5 § första stycket denna lag som upprätthålla eller utöva annan för totalförsvaret viktig verksamhet, vilken åligger kommunen enligt särskild lag eller författning.

Kommun, som — — — — — efter krigsskador.

Efter länsstyrelsens — — — — — allmänna hälsovården.

Förberedelserna skola — — — — — vara utsatt.

F. att riksdagen måtte bifalla propositionen i vad den avser förslag till lag om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m. och förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen.

Stockholm den 27 februari 1964

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Axel Svensson, fru Carlqvist, fru Hamrin-Thorell, herrar Lars Larsson, Eric Carlsson, Edström, Hübinette och Dahlberg;

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Rimmerfors, fröken Sandell, herr Johansson i Södertälje, fru Gunne, herrar Fredriksson, Wahrendorff och fru Eriksson i Ängelholm.

Reservationer

I. vid utskottets hemställan under A. av fru *Hamrin-Thorell*, herrar *Eric Carlsson*, *Edström*, *Hübinette*, *Anderson* i Sundsvall, *Rimmerfors*, fru *Gunne* och herr *Wahrendorff*, vilka ansett

a) att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar å s. 76 med orden »Den maximering av» och slutar med orden »propositionen i denna del» bort ersättas med text av följande lydelse:

»Den maximering av kommunandelen till en tredjedel som föreslagits i propositionen kan utskottet däremot inte biträda. Åtgärderna i fråga ingår som ett led i totalförsvaret och bör således i princip bekostas av staten. Utskottet anser i likhet med motionärerna att statsbidraget bör utgå med lägst 90 procent.»

b) att utskottet under A. bort hemställa

(Utskottets förslag)

skall kunna såväl fullgöra sina uppgifter enligt 1, 2 och 4 §§ samt 5 § första stycket denna lag som upprätthålla eller utöva annan för totalförsvaret viktig verksamhet, vilken åligger kommunen enligt särskild lag eller författning *eller eljest bedrivs av kommunen.*

»att riksdagen, med bifall till följande motioner, i vad de gäller 15 § förslaget till lag om kommunal beredskap, nämligen

1) motionerna I: 216 och II: 270 ävensom

2) motionerna I: 648 och II: 787,

samt med avslag å förevarande proposition, nr 4, i motsvarande del, måtte för sin del antaga nämnda paragraf i följande, såsom utskottets förslag betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

15 §.

För kostnad som kommun fått vidkännas för åtgärd enligt 6 § tredje stycket äger kommunen erhålla statsbidrag med två tredjedelar eller den större del av kostnadens belopp som Konungen medgiver, allt i den mån kostnaden kan anses skälig.

För kostnad som kommun fått vidkännas för åtgärd enligt 6 § tredje stycket äger kommunen erhålla statsbidrag med 90 procent eller den större del av kostnadens belopp som Konungen medgiver, allt i den mån kostnaden kan anses skälig.

Innan medel — — — mot kommunen.»

II. vid utskottets hemställan under B. av fru *Hamrin-Thorell*, herrar *Eric Carlsson*, *Edström*, *Hübinette*, *Anderson* i Sundsvall, *Rimmerfors*, fru *Gunne* och herr *Wahrendorff*, vilka ansett

a) att det avsnitt av utskottets yttrande som börjar å s. 76 med orden »De förberedelser som» och slutar med orden »även i denna del» bort ersättas med text av följande lydelse:

»Vad härefter angår kostnader för upprättande av särskild plan enligt 7 § vill utskottet framhålla, att sådan åtgärd ingår som ett led i totalförsvaret och därför i princip bör ersättas av staten. Enligt utskottets mening kan det emellertid i vissa fall vara skäligt, att vederbörande kommun själv svarar för en del av kostnaderna. Denna del torde dock såsom motionärerna föreslagit bära maximeras till 10 procent.»

b) att utskottet under B. bort hemställa

»att riksdagen, med bifall till motionerna I: 216 och II: 270, i vad de gäller 16 § förslaget till lag om kommunal beredskap, samt med avslag å propositionen i motsvarande del, måtte för sin del antaga nämnda paragraf i följande, såsom utskottets förslag betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

16 §.

Har kommun jämlikt 7 § upprättat särskild plan, som godkänts av

Har kommun jämlikt 7 § upprättat särskild plan, som godkänts av

(Kungl. Maj:ts förslag)

länsstyrelsen, och äro planläggningskostnaderna att anse som betydande för kommunen, utgår ersättning av statsmedel med skäligt belopp.

(Utskottets förslag)

länsstyrelsen, äger kommunen erhålla statsbidrag med 90 procent eller den större del av planläggningskostnadens belopp som Konungen medgiver, allt i den mån kostnaden kan anses skälig.»

III. vid utskottets hemställan under C. av herr *Axel Svensson*, fru *Carlqvist*, herrar *Lars Larsson*, *Dahlberg*, fröken *Sandell*, herrar *Johansson* i *Södertälje*, *Fredriksson* och fru *Eriksson* i *Ängelholm*, vilka ansett,

att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar å s. 77 med orden »Kommunalrättskommittén föreslog i» och slutar med orden »om kommunal beredskap»

samt utskottets hemställan under C.

bort utgå.
